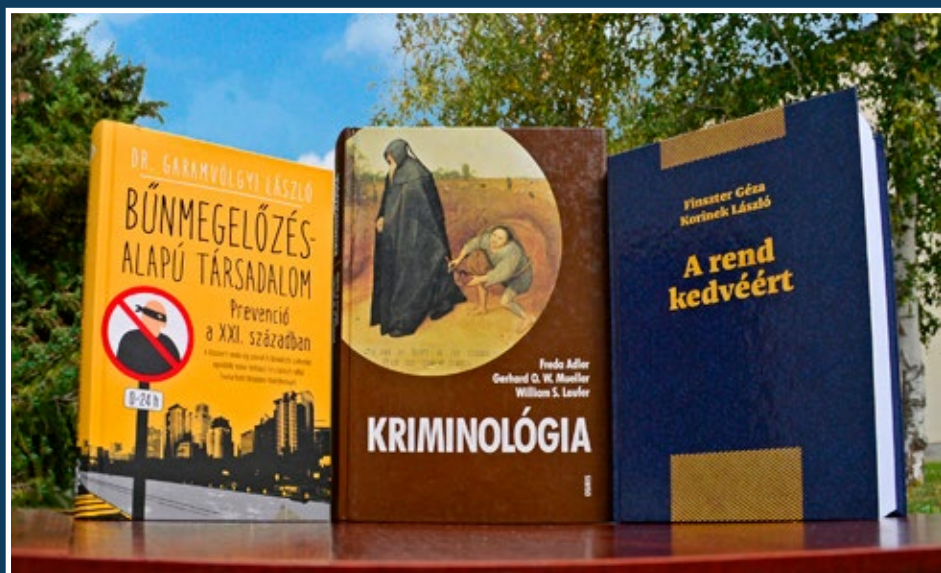

2019
10.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

SALLAI JÁNOS: A magyar rendészettudomány akkreditációja

MEZEI KITTI: Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok

ÉBERHARDT GÁBOR: A túlterheléses migráció kifejezésének helye a migrációelméletben

HORVÁTH PÉTER JÁNOS: A Független Rendészeti Panasztestület szerepe a rendőrség demokratizálásában

MÁTYÁS SZABOLCS – CSEGE GYULA: Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében

KOVÁCS ISTVÁN: Az 1853-as győri Sicherheits Buch, valamint a hatályos prostitúciós egészségügyi kiskönyv összehasonlító elemzése

SZABÓ LÁSZLÓ ANDRÁS: Európa és a migráció

67.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

67. ÉVFOLYAM

2019/10. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár,
Belügyminisztérium

TITKÁR Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy,
egyetemi magántanár

TAGOK Dr. Balogh János Dr. Dános Valér
Dr. Finszter Géza Dr. Frech Ágnes
Dr. Góra Zoltán Dr. Janza Frigyes
Dr. Kiss Zoltán Dr. Koltay András
Dr. Korinek László Dr. Nyíri Sándor
Dr. Szabó Hedvig Dr. Tóth Mihály
Dr. Tóth Tamás Dr. Vereckei Csaba Iván

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy,
egyetemi magántanár

FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES Dr. Hornyik Zsuzsanna

FELELŐS SZERKESZTŐ Dr. Szabó Csaba PhD r. őrnagy

IDEGENNYELVI SZAKLEKTOR Prof. Dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy,
c. egyetemi tanár

MUNKATÁRSÁK Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes,
Luda Henrietta,
Csala Károly r. ezredes,
Kecskés Nikolett,
Havasi József

SZERKESZTŐSÉG 2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3.
Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600
bszemle@bm.gov.hu,
www.belugyiszemle.hu

ISSN 1789-4689
LXVII. évfolyam

FELELŐS KIADÓ Belügyminisztérium
www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium
1051 Budapest, Nádor u. 2.

KÉPSZERKESZTŐ Botlik László

NYOMDA Duna-Mix Kft
FELELŐS VEZETŐ Szakolczai Lóránt bv. ezredes

Megjelenik havonta.

	Szerkesztőségi előszó	5
SALLAI JÁNOS	A magyar rendészettudomány akkreditációja	7
MEZEI KITTI	Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok	25
ÉBERHARDT GÁBOR	A túlterheléses migráció kifejezésének helye a migrációelméletben	41
HORVÁTH PÉTER JÁNOS	A Független Rendészeti Panasztestület szerepe a rendőrség demokratizálásában	59
MÁTYÁS SZABOLCS – CSEGE GYULA	Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében	71
KOVÁCS ISTVÁN	Az 1853-as győri Sicherheits Buch, valamint a hatályos prostitúciós egészségügyi kiskönyv összehasonlító elemzése	85
SZABÓ LÁSZLÓ ANDRÁS	Európa és a migráció (könyvismertetés)	101

CSEGE GYULA	Dr. PhD, főnyomozó, rendőr főhadnagy, Debreceni Rendőrkapitányság, Bűnügyi Osztály
ÉBERHARDT GÁBOR	rendőr ezredes, rendőrségi főtanácsos Kiszombor Határrendészeti Kirendeltségvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusz
HORVÁTH PÉTER JÁNOS	rendőr alezredes, kiemelt főreferens, Országos Rendőr-főkapitányság, Rendészeti Főigazgatóság, Védelmi Igazgatási Osztály
KOVÁCS ISTVÁN	Dr. PhD, tanársegéd, rendőr őrnagy, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék
MÁTYÁS SZABOLCS	Dr. PhD, adjunktus, rendőr őrnagy, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Nyomozáselméleti Tanszék
MEZEI KITTI	tudományos segédmunkatárs, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet
SALLAI JÁNOS	Prof. Dr. rendőr ezredes, egyetemi tanár, tanszékvezető, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, Rendészetelméleti és -történeti Tanszék
SZABÓ LÁSZLÓ ANDRÁS	doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Közigazgatás-tudomány Doktori Iskola

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

Kedves Olvasó!

Októberi lapszámunkat sem tematikus gyűjteménynek szántuk, ismételten különböző területekről merítve igyekeztünk összeállítani cikkeink sorát. A megjelenő írások széleskörűen ölelik át a rendészet, mint általános fogalom alá tartozó tevékenységek körét, kezdve prof. dr. Sallai János cikkével, amely „A magyar rendészettudomány akkreditációja” címmel dolgozza fel a rendészetnek, mint vitathatatlanul az egyik alaptudományágnak a „megszületését”. A 2012. év kétségtől nagyon fontos évszám az említett tudományterület életében, hiszen annak születése, létrejötte ekkortól datálható, és említésre méltó az a különös egybeesés is, hogy pont ebben az évben kezdte meg működését a Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

Magának a rendészettudománynak a kialakulásához és tudományterületként való elfogadtatásához hosszú és rögös út vezetett, amelyhez - mivel nem szeretnénk senkit sem kihagyni és ezzel megsérteni – szakértők, szaktekintélyek, tudósok, akadémikusok járultak hozzá munkáikkal és támogatásukkal egyaránt. Prof. dr. Patyi András az NKE volt rektora szavait idézve: „Tudománytörténeti pillanatnak nevezte, amikor a rendészettudomány hivatalosan is elismert tudományággá vált, ezzel bekerült a magyar tudomány panteonjába”. (dr. Tóth Nikolett Ágnes 45 éves a rendészeti felsőoktatás 2016. 7. oldal)

Engedje meg kedves Olvasó, hogy a néhai Szabó András akadémikus neve mellett kiemeljünk mégis egy nevet. Prof. dr. Finszter Gézaét, akinek kimagasló munkássága nélkülözhetetlen értékkel bír, és aki lehetővé tette az önállóság megteremtőségéhez vezető úton a rendészetnek, mint önálló tudományterületnek az elismertetését. Az első írott átfogó rendészeti tananyag is neki köszönhető, amely ma a legkiemelkedőbb munkák egyike. Finszter professzor eddigi munkásságával nevét örökre beírta a tudományos élet nagyjainak sorába.

További érdeklődésre számot tartó írásként szerepel dr. Mezei Kitti, az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Jogtudományi Intézet - tudományos segédmunkatársa által, „Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok” című írása. A tanulmány célja, hogy bemutassa az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívásokat és szabályozási újdonságokat, amelyek aktuálisan figyelembe veszik a hatályos 2017.évi XC. törvényben írt szabályozási feltételeket, egyben nemzetközi kitekintést is lehetővé tesz. Olyan izgalmas területekkel foglalkozik, mint az elektronikus bizonyítékok

határon átnyúló megszerzése, a titkosítással összefüggő aktuális kérdések, valamint a büntetőeljárás során felmerülő önvádra kötelezés tilalma.

A rendészet fogalmi körét megnyitva ajánljuk a kedves Olvasó figyelmébe a Független Rendészeti Panasztestület működésének, eredményeinek bemutatását tartalmazó cikket, amely Horváth Péter János keze nyomán született. Írása a Panasztestületnek az állampolgárok szemszögéből történő leírását is tartalmazza, saját meglátásai mellett. Megismerhetjük, hogy milyen szerepet is játszik a Testület a rendőrség demokratizálódásának folyamatában. Részleteiben kapunk betekintést a Panasztestület felállításához vezető szakmai előkészítő folyamatokról, megismerve azokat a szervezeteket, amelyek észrevételeikkel, tanulmányaikkal hozzájárultak annak megalakulásához.

Lapunk szakmai oldalának erősítésére szolgál Kovács István dolgozatának közreadása, aki igazi kutatóként tárja elénk az általa feldolgozott téma mindenki számára érdekes részleteit. Egy kutató számára a kincs nem mindig ládában keresendő. Van amikor egy levéltár, egy könyvtár, vagy akár egy múzeum, még a gyémántnál is szebben ragyogó „kincset” rejt magában. Így történt ez a szerzővel a közelmúltban is, mostani cikkében egy 1853-ban, Győrben kiadott könyv feldolgozását ismerhetjük meg. A prostitúciós egészségügyi kiskönyv történetének feldolgozása érdekes olvasmány, kicsit az elmúlt korok hétköznapijaiba is betekintést enged, elgondolkodásra ösztönöz az akkori szabályozásokkal kapcsolatban.

Csege Gyula - Mátyás Szabolcs szerzők a cikkükben egy kutatásuk eredményein keresztül mutatják be számunkra, hogy az életünk részévé vált térfigyelő-rendszerek léte vagy hiánya mennyire befolyásolja az emberek biztonságérzetét a debreceni lakosok körében. Az utca emberének megszólításával szinte kézzelfoghatóvá válik a telepített biztonsági rendszerek tényleges hatása a hétköznapiakban. Igazi visszacsatolásról is leírást kapunk a bevezetett térfigyelő-rendszerekkel kapcsolatban.

Végül nagy örömünkre szolgál, hogy a Belügyi Szemle újra jelentkezik könyv-recenzióval. Októberi számunkban a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely gondozásában a Zrínyi kiadónál megjelent Európa és a migráció című tanulmánykötet kerül bemutatásra. A kötet különlegessége, hogy egyaránt szolgál tudományos, oktatási és közismereti célokat is jellegéből adódóan. A könyv huszonhárom tanulmánya főként a 2015-ben kezdődött migrációs válság fontosabb mozzanataira és nemzetközi összefüggéseire reflektál.

Kérjük, fogadják szeretettel októberi számunkat, és amennyiben észrevéte-lük van, tegyék meg bátran szerkesztőségünk felé, az impresszumban található e-mail címen.

Szerkesztőség

Sallai János

A magyar rendészettudomány akkreditációja

Accreditation of the Hungarian law enforcement science

Absztrakt

A modern rendészet kialakulása óta folyamatosan napirenden volt a rendészet egyetemi szintű oktatása, a rendészet, mint tudományág elismertetése. A rendészet jeles művelői megfogalmazták a rendészettudomány fogalmát, fő területeit, ugyanakkor a rendészettudomány akkreditációjára hazánkban csak 2012-ben került sor. Ennek folyamatát mutatja be a publikáció Karvasy Ágostontól a Rendészettudományi Doktori Iskola létrehozásáig. Kiemelve és megörökítve Szabó András gondolatait, aki 2003-ban a MTA elé tárta a rendészettudományi gondolatait és javaslatát a rendészettudomány elismerésére.

Kulcsszavak: rendészettudomány, akkreditáció, biztonság

Abstract

Since emergence of modern law enforcement has been a continuous topic teaching law enforcement at university level, the acknowledgement of law enforcement as a science. Famous users of law enforcement have formulated the conception of the science of law enforcement, its main topics but an accreditation of the science of law enforcement was effected in Hungary in 2012 only. This process will be presented by this publication from Mr. Ágoston Karvasy to establishing of the Doctors' School for Law Enforcement. Emphasised and immortalised the ideas of András Szabó, who presented in 2003 to the Hungarian Academy of Sciences his ideas on law enforcement science and his proposal on acknowledgement of law enforcement as a science.

Keywords: science of law enforcement, accreditation, safety

A rendészettudomány, (Sallai, 2019, 241-248.) mint kifejezés, a XIX. század második felétől jelen van a hazai szakmai közéletben. Rédey, Tomcsányi, Szamel, Finszter egyaránt használta, használja a kifejezést. Ám egy tudományágot, csak akkor jegyeznek a mai hazai tudományos közéletben, ha a jelenlegi szabályok szerint a magyar Akkreditációs Bizottság igazolja azt, és arról határozat formájában döntés születik. Az ős tudományok (matematika-, jog-, orvos-, fizika-, történelemtudományok... stb.) nem szorulnak ilyen akkreditációra, mivel mind a szakmai tudományos közélet, mint az elmúlt évszázadok, évezredek tudományos története igazolta azokat. A történelmi léptékkal alig mérhető fiatal tudományágak hitelesítése, létük fontosságának igazolása folyamatosan zajlik. Nagyon fontos meghatározni a születendő tudomány fogalmát, tárgyát, kutatási módszereit... stb.

A fentiek alapján, a rendészettudomány (Hautzinger, 2015, 14.) esetében a szakterület egyik jeles kutatóját és művelőjét Finszter Gézárt hívtam segítségül a fogalom tisztázása érdekében, amely szerint: „*A rendészettudomány az állam- és jogtudományoknak azon ágazata, amelynek kutatási tárgya a rendészet szervezete, működése és a rendészeti jog. A rendészettudomány sajátos módszertana azoknak a társadalomtudományi metodikáknak az összessége, amelyek alkalmasak a kutatási tárgy feltárására.* (kiemelés SJ) *A rendészettudomány rendszere visszatükrözi a rendészeti rendszerre jellemző struktúrát.*” (Finszter, 2014, 31.) „*A rendészet tananyag azoknak a tudományos módszerekkel feltárt fogalmaknak és törvényszerűségeknek a rendszerbe foglalt összessége, amelyek alkalmasak a rendészet működésének, szervezetének és jogi szabályozásának leírására és fejlesztésére. A rendészet tana a gyakorlati tapasztalatok, az empirikus tények szintetizálásával elméleti tudást és gyakorlati ajánlásokat kínál.*

- *társadalmi rendeltetésének és történelmi gyökereinek a feltárásához, tevékenység kritikai elemzéséhez,*
- *a szervezet célszerű kialakításához,*
- *a rendészeti jog megalkotásához,*
- *a működés hatékonyságának növeléséhez és törvényességének erősítéséhez,*
- *a rendőri teljesítmények méréséhez és a minőségbiztosításhoz, a szakmai követelmények és értékek megteremtéséhez,*
- *a rendészet anyagi-technikai és módszertani szükségleteinek a felméréséhez,*
- *az állomány kiválasztásához, képzéséhez, valamint a továbbképzéshez és a karrier megtervezéséhez,*
- *a rendészeti menedzsment kialakításához,*
- *a rendészetnek a közigazgatás szervezetébe történő ellentmondásmentes illeszkedéséhez,*
- *a rendészet és a társadalom együttműködésének elősegítéséhez, egyes rendészeti tevékenységek társadalmasításához,*

- a rendészeti hatóságok és a magánrendészetek együttműködéséhez,
- a rendészetnek a bűnözés kontrolljához való hatékony hozzájárulásához, a rendészeti feladatok kijelöléséhez a büntető igazságszolgáltatás előkészítő szakaszában,
- a rendészet nemzetközi integrációs együttműködésének támogatásához,
- a rendészeti stratégiák megalkotásához, a büntető politika alakításához, végül
- a rendészeti reformok sikeres tervezéséhez és végrehajtásához.” (Finszter, 2014, 31.)

A fentiek közlése mellett azonban nagyon fontos, hogy ne csak elméletben legyen kijelentve, hogy létezik a rendészettudomány, annak van célja, tárgya, s módszertana, hanem lényeges, hogy az adott országban kialakult gyakorlat szerint elismerésre, akkreditálásra kerüljön, és kiépítsék az intézményrendszerét, ami a fennmaradását biztosítani fogja. Ha kitekintünk az európai országok gyakorlatára, azt tapasztalhatjuk, hogy a rendészeti tárgyú tanulmányok egyre elterjedtebbek Európa területén, továbbá egyre elfogadottabb, hogy az EU tagállamainak rendőrségi akadémiáin, főiskoláin, egyetemeken rendészeti jellegű kutatásokat folytatnak. Ezeknek a kutatásoknak az eredményeként 2007-ben a CEPOL kutatócsoport a következőket fogalmazta meg záró tanulmányában: *„A rendészettudomány a rendőrség – mint intézmény – és a rendészet – mint folyamatos tevékenység – tudományterülete. Alkalmazott diszciplínaként a rendészettudomány a rendészet területén belül hozzá közel álló más tudományágak módszereit és tárgykörét ötvözi. Magában foglalja mindazt, ami a rendőrség teendője, és minden olyan külső tényezőt, ami a rendészetre és a közrendre hatással van. Ez a definíció jelenleg megfelelően ragadja meg azt az állapotot, ahogy a rendészeti tanulmányok mindinkább elfogadott és bevett diszciplínává válnak. A rendészettudomány azzal a szándékkal próbál a tényekre magyarázatot találni, illetve a rendészeti munka valószínűségeiről ismeretekhez jutni, hogy azok alapján általános érvényű következtetéseket vonjon le, és a lehetséges forgatókönyveket jó előre lássa.”* (Jaschke, Bjørgo, et. al. 2007, 20.)

Cyrille Fijnaut holland kriminológus 1986-ban írt (Fijnaut, 1983) előjelzése szerint, az európai rendészettudományt is új alapokra kell helyezni, és be kell emelni az amerikai rendészeti kutatási módszereket. Az új rendészettudománynak mindenképpen a következő öt pillérre kell támaszkodnia:

1. Politikai (közigazgatási) rendészettudomány, amely főleg a rendőrség feladatainak és hatáskörének, illetve a közigazgatási hatóságokkal, a törvényhatóságokkal és a lakossággal fenntartandó kapcsolatrendszer normatív meghatározását foglalja magában.

2. Társadalmi rendészettudomány, amelynek középpontjában a rendőri testület elvárt és valóságos működése áll a rendőrség által maga elé tűzött célok, ezenkívül – nem kisebb súllyal – a hatóságokkal és a lakossággal fenntartott kapcsolatok, saját szervezete és állománya, továbbá az általános viszonyok és a társadalmi fejlemények tükrében.
3. Technológiai rendészettudomány, melynek keretein belül olyan technikai és szervezeti eszközök jönnének létre, amelyek birtokában a rendőri testület úgy működhetne, hogy azzal tanújelét adja politikai felelősségtudatának, és ahogy az társadalomtudományi szempontból kívánatos.
4. Történelmi rendészettudomány, mely egyrészt a jelenlegi társadalomtörténeti kutatások irányában fejlődik, másrészt viszont napjaink tudománytörténeti kutatásai felé is kiterőt tesz.
5. Összehasonlító rendészettudomány, mely kifejezetten Európa rendőri struktúráinak történelmével és jelenlegi szervezeti viszonyaival foglalkozik. (Jaschke – Bjørgo et. al, 2007, 25.)

Jól látható, hogy a formálódó rendészettudományt mennyire befolyásolja a társadalom, a globalizáció és a politikai, továbbá a technológiai fejlődés. Magyarországon a rendészet tudományos elismerésének fontosságát már Karvasy Ágoston, Rédey Miklós, Tóth József, Szamel Lajos szinte kész tényként kezelte, ugyanakkor ez elmaradt. A fontos határköz átlépésére 2012-ben került sor, amikor a MAB akkreditálta a rendészettudományt. Ezt követhette a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának létrehozása a korábbi Rendőrtisztviselői Főiskola bázisán, majd az első rendészettudományi egyetemi tanári kinevezés 2013. október 15-én, a Rendészetelméleti és Történeti tanszék felállítása szintén 2013-ban, és végül a Rendészettudományi Doktori Iskola¹ a MAB általi 2015-ös akkreditációjára került sor. Ezzel párhuzamosan az MTA IX. osztálya helyet adott a rendészettudomány képviselőinek. *„A rendészettudomány napjainkban tehát egy olyan interdiszciplináris tudomány, amely a közigazgatás-tudománygyökereként, a feudális rendőrállam módszertanából a modern rendészet igazgatást, mint társadalomtudományoktól elhatárolható alrendszerként vizsgálja.”* (Hautzinger, 2015, 14.)

Az ehhez vezető út nagyon nehéz és hosszú volt. Első nagy állomása a 2003. szeptember 17-én megtartott MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály

1 A Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság 2015. november 30-i határozatával a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának akkreditációját 5 évre elfogadta.

osztályülése, ahol Szabó András² indítványozta, hogy az osztály fogadja be a rendőrtudományok doktori pályázatait. Az akkori eljárási szabály szerint nem az Osztály, hanem az (MTA) Doktori Tanács tudományai közé került a rendőrtudomány. Az előterjesztés kapcsán rövid vitára került sor, amelyet azzal zártak, hogy az Osztályelnök minden esetben konzultál a szóba jöhető bizottság elnökével, és azután dönt a doktori pályázatot illetően, hogy ki a kompetens elbírálni a dolgozatot.³ A rendőr-, illetve rendészettudomány szavak használatával ekkor még zavarok mutatkoztak. Ugyanis míg az előterjesztő Szabó András szóban a rendőrtudomány kifejezést használta, addig az írásban előkészített, és az ülés során felolvasott anyag címében a rendészettudomány szerepel. Szabó András előterjesztésének a címe a következő volt: Helyet kér a rendészettudomány. A rendészettudomány akkreditációjában játszott fontos szerepe miatt az előterjesztést szó szerint idézem.

„1./ A rendőrség működéséről, szervezeti és eljárási kérdéseiről számos kiváló tanulmány született. Számos belföldi és nemzetközi kutatás tárgyalta a rendészet diszciplináris önállóságát. Néhány disszertációt is megvédtek az Osztály keretében és jutalmaztak kandidátusi, illetve doktori fokozattal. (rendészettudományi témában) Jogtudományi besorolásuk a viták ellenére elfogadottá vált. Önálló címen történő befogadásukról azonban szükségesnek látszik az Osztály egyértelmű állásfoglalása. Különösen azért, mert a hadtudományi minősítés még mindig indokolatlanul konkurál a jogtudományi minősítéssel.

Ha pedig a jogtudományi minősítés keretein belül körbe nézünk, fontos diszciplináris változásokat észlelünk. Ezeket a változásokat általában az interdiszciplinaritás jelzővel illetjük, holott ez csak módszertani jellemzés. Ez a módszertani jellemzés azonban nem juttatja egyértelműen kifejezésre, hogy az interdiszciplinárisan kezelt tárgy maga elkülönülő minőséget takar. Erre jó példa a jogszociológia, amely a jog jelenségét szociológiai módszerekkel vizsgálja ugyan, de maga a jog a társadalmi jelenségek sorában elkülönült minőségű entitás. A rendészeti elmélet besorolási problémáit talán jobban megvilágítja a kriminológia példája. A kriminológiát a bűnözés valóságjelenségének vizsgálatára rendelt diszciplinának tartjuk. Elfogadott konvenció a bűnügyi tudományok közé sorolása, és így a jogtudományok rendjébe tartozása. A bűnözés alapegysége a bűncselekmény, mint jogilag szabályozott és tilalmazott magatartás.

2 Szabó András 1965-ben védte meg állam- és jogtudományi kandidátusi, 1978-ban pedig akadémiai doktori értékelést. 1990-ben az MTA Állam- és Jogtudományi Bizottságának lett tagja. 1997 és 1998 között az MTA közgyűlési képviselője volt. 1998-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2004-ben rendes tagjává választották meg. 1990-ben az Országgyűlés az Alkotmánybíróság tagjává választotta.

3 A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésének anyaga. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár

*A büntetőjog elmélet normativista módon kezeli a bűncselekményt, és ez bő-
ségesen elegendő az igazságszolgáltatás kompetenciája alá tartozás szem-
pontjából. Ugyanakkor nem kétséges, hogy a kriminológia szociológiai és
pszichológiai elemzése csak arra derít fényt, hogy mi is indokolja a jogi, tör-
vényi tilalmazást, a törvényi kriminalizálást, hanem annál jóval többre. És
ez a jóval több ugyanolyan fontos következményekkel jár, mint a bírói fele-
lősségre vonás. A bűnözés alakulását a társadalmi viszonyok alakulása és
változásai határozzák meg. Ezek a társadalmi állapotok teremtenek objektív
feltételeket az egyén döntései számára. Az egyéni döntést viszont nem csak
az adott tárgyi alternatívák határozzák meg, hanem a társadalom morális ál-
lapota és értékrendje is. A kriminológia bűnoktani felfogása viszonyt lényegi
befolyással lehet a jog és törvényhozás felé közvetítő kriminálpolitikára. A
kriminálpolitika a felkínált döntési alternatívák szerint határozza meg a bű-
nüldözési stratégiát és ennek szervezetrendszerét. Ebben a kriminálpolitikai
dimenzióban foglal helyet a rendőri szervezet, és ennek működés módját tár-
gyalja a rendészeti elmélet.*

*2./ A bűnügyi tudományok rendszerén belüli elkülönülés már a 19. század
utolsó harmadában elkezdődik. Ebben jelentős szerepet játszik az empirikus
pozitivizmus. A morálstatisztika empirikus alapot szolgáltat a bűnözés társa-
dalmi tömegjelensége szociológiai vizsgálatához és a bűnözési „népmozga-
lom” sztochasztikus szabályosságainak kimutatásához. A morálstatisztikáról
leválik a kriminálstatisztika, és számbavételi egységei a jogilag szabályozott
eljárás kereteihez igazodnak, és a büntetőeljárás tagoltságát követve rendőri
és bírósági statisztikák képeznek. Tehát a bűnügyi tudományok alá soroltatnak.
A szociológiáról leválik a kriminálszociológia /Durkheim után Ferri/. A termé-
szettudományos alapú pszichológiából elkülönül a kriminálpszichológia. Ezek
egyesítését a kriminológia végzi el és elnyeri az anyatudomány rangját. A gya-
korlati bűnfelderítés támogatására természettudományos fegyverzettel, műsza-
ki-technikai eljárásokkal és berendezésekkel felsorakozik a kriminalisztika /po-
lice technique/. Ez tudományosan megbízhatóvá teszi a perben felhasználható
bizonyítékokat. Ez viszont visszahat a büntető eljárásjog bizonyításelméletére
és bizonyítási szabályaira, amennyiben a büntető perbeli bizonyosságot teszi
meg a büntetőjogi felelősség eldöntésének alapjává. A büntetőjogi felelősség
megalapozására kialakul a szakértői eljárások egész hálózata és intézményei.
Megjelenik a rendőrorvos, a törvényszéki orvos szakértő, a törvényszéki elme-
körtan, megszerveződnek az igazságügyi elmemegfigyelő intézetek és kény-
szergyógykezelő intézmények. A börtönügy támogatására szolgál a kriminál-
pedagógia. Megszületnek a rendőri és igazságügyi gyermek és ifjúságvédelmi
szakszolgálatok.*

3./ *A bűnözés és az igazságszolgáltatás /nyomozást is beleértve/ kölcsönhatásainak összefüggéseit /a bűnözést ugyan a társadalom termeli, de maga a bűnözés is viszonyokat teremt/, az elkülönült elméletek jogrendszeri adaptálását a kriminálpolitika vállalja magára. Így készítette elő a klasszikus büntetőjog reformista-pozitívista átalakulását. Ennek eredményeként különült el valamikor a 20. század elején a bűnüldözés, igazságszolgáltatás és börtönügy mai rendszere a külön szolgálatokkal /pártfogó felügyelet, ifjúságvédelmi felügyelők, börtönnevelők stb. /Így különült el és alakult át a tettbüntetőjog rendszeréből a tett és tettesbüntetőjog bifurkált rendszere. A rendőri szervezetről pedig levált, illetve ettől elkülönült a biztonsági rendőrség. Legújabb fejleményként pedig így jelent meg az alkotmányos jogállami büntetőjog.*

4./ *Tekintettel azonban arra, hogy a bűnüldözés és igazságszolgáltatás rendező központi magja – a büntetőjog – jelentős mértékben függ az egyén és a hatalom viszonyát szabályozó közjogi-alkotmányos rendszertől, különösen pedig az egyén autonómiáját és alkotmányos szabadságát biztosító normáitól, – szabályainak kialakításában, megfogalmazásában számolni köteles azokkal a korlátokkal és korlátozásokkal, amelyek az állami, hatósági beavatkozást nem engedik meg korlátlanra tenni, diktatórikus önkénnyé fajulni. Ez különösen érzékenyen érinti a rendőri és rendőrhatalmi szabályokat és eljárásokat. A különböző elméleti eredmények és információk felhasználásánál messzemenően figyelemmel kell lenni az ún. garanciális szabályokra. A felsorolt elméleti diszciplínák racionális, eredményre és hatékonyságra törekvő eljárásokat és megoldási modelleket ajánlhatnak és ajánlanak. Az eredményesség és az értékőrző garanciális elvek kényes egyensúlyát a rendészeti elmélet köteles megteremteni és ennek eljárási szabályait rendészeti modellté kiépíteni. Ez az egyensúlyteremtő elméleti tendencia figyelhető meg az európai rendészeti törekvésekben.*

5./ *Mint látható, a rendőrség működésére reflektált a bűnügyi tudományok mindegyike. Így például a büntető eljárásjog, amennyiben meghatározta a bűnügyi nyomozás illeszkedését a vádemeléshez és a büntető per előkészítéséhez /Európában a vizsgáló bíró intézményével, nálunk a rendőr-vizsgáló tiszt beiktatásával, és a vizsgálat nyomozástól való elkülönítésével/. A krimináltaktika is reflektált erre, amennyiben a nyomozás bűncselekmény típusonkénti kívánalmait körvonalazta /különös tekintettel például a mozgó bűnözésre, a szervezett bűnözésre, vagy galéri-bűnözésre, kábítószer bűnözésre stb./. A rendőr kriminológia a rendőrség és a bűnözők konfrontációjánál vizsgálta a szervezet diszfunkcionális hibáit, elemezte a rendőri állomány előítéletes beállítódásából fakadó „szelektív” eljárásait, a korrupciót és a rendészet közbejöttével kialakította a rendőri belső elhárítás szolgálatát.*

Az utóbbi években nagy lendülettel folyik a rendőri szervezet önállása, a szervezet struktúráját és eljárásait alapul vevő önreflexiója. Ennek eredményeként ma már rendelkezésre áll a rendőri professzió általános ismeretanyaga. Ezt nevezem magam részéről a tárgyban tevékeny szerzőkkel együtt és egyezően rendészetnek, rendészeti tannak, rendészeti elméletnek. Természetesen az elmélet tudományos színvonala változó és hullámzó. Ez azonban mit sem változtat a vizsgált tárgy koherenciáján.

6./ Ebben a tárgyban több színvonalas monográfia született, tanulmányok tömegét publikálták jogi folyóiratokban, a Rendészeti Szemlében. És megtalálták intézményeiket is a Rendészeti Kutató Intézetben, a Rendőrtiszti Főiskolában. A professzió társadalmi támogatása áll azon kezdeményezés mögött, hogy megalapítsák a Rendészeti Társaságot.

7./ A bújtatott, mozaikszerűen a bűnügyi tudományokban rejtőzködő, de tárgyánál fogva mégiscsak markánsan elkülönülő rendőrségi-rendészeti ismeretek megérdemlik az önállóságot. Meglátásom szerint a rendészeti elméletnek önálló tárgya maga a rendőrség, a rendőrség közjogi-alkotmányjogi státusa, szervezetrendszere, a szervezetrendszerként differenciálódó eljárása-működése, kapcsolata a büntető eljárásjoggal, illetve államigazgatási joggal, a hatósági rendészet, továbbá és nem utolsósorban a közrendnek és közbiztonságnak elméleti, pontos körülhatárolása, beleértve a közbátorságot is. A rendészetnek foglalkoznia kell működése egészének jogi alapjaival, a Rendőrségi Törvénnyel, és ennek alapján ki kell alakítania a rendészeti dogmatikát. Ki kell alakítani az egységes és terület specifikus információs rendszert, és ennek karbantartási eljárásait, a bűnügyi nyilvántartás modernizálása keretében a profilalkotási modelleket, a technikailag megújított modus operandi nyilvántartását. Ez igen kényes és igényes terület, mert alapul kell venni a személyi adatok védelméről szóló alkotmányos törvényt.

Komoly kutatást és nemzetközi tapasztalatszerzést igényel a bűnügyi felderítés elkülönítése a nyomozástól, belső szabályainak és fogásainak számbevétele. Ki kell alakítani az összrendőri működés információs rendszerét, amely naprakészen követi az eljárásokat és eljárási fázisokat, továbbá gondoskodni kell az információáramlásról, valamint ezek műszaki hordozóinak standardizálásáról. Hatalmas feladat, de nagy tapasztalatok állnak rendelkezésre a rendőrségi statisztika modernizálására, megújítására, így különösen a közbiztonság és közbátorság mérésére, a rejtett bűnözés becslésére, a kriminál prognózisra. Össze kell foglalni a titkosszolgálati eljárás módszertanát, a biztosítás és objektumvédelem konkrét eljárásait, az áldozatvédelem és tanúvédelem eljárásait. Újra kell gondolni a visszaesők közbiztonsági ellenőrzésének mai rendszerét.

A bűnmegelőzés egész módszertanát új alapokra kell helyezni és ezen belül véglegesen tisztázni kell a bűnalkalmak rendőri ellenőrzési rendszerét, valamint a társadalmi bűnmegelőzés folyamatban lévő rendszerének kapcsolatát. A felderítés eredményesség mérésének statisztikai rendszerét meg kell újítani, hogy a nyomozáseredményesség és a bűnmegelőzés összefüggései egyértelműen tisztázhatók legyenek. Folytatni kell a bűnözés területi, településhálózati megoszlásának nyilvántartását, és statisztikai-matematikai elemző módszerekkel vizsgálni kell a régiók társadalmi-gazdasági fejlődésének hatásait a bűnözés alakulására. Ezek a kutatások termékeny múltra tekintenek vissza, de eredményeit nemcsak a fejlődés-bűnözés kapcsolatának tisztázására kell felhasználni, hanem a közigazgatási területek rendőri lefedésének „súlyozott” erőforrás felhasználására is. A rendőri szervezet társadalmi és hatósági kapcsolatrendszerének szempontjából nem közömbös, hogy a bűnvonzó területek felügyelő-nyomozó munkaszervezete alakuljon ki, míg a bűnkibocsátó területeken a szociális, mentális, munkaerő-gazdálkodási szervezetekkel az egyén bűnözővé válásának feltételeire ható rendőri-szolgálati szituatív megelőzési munkán legyen a hangsúly a helyi autonómiákkal.

8./ A kriminálpolitikában Európa szerte fontos stratégiai változások szemtanúi lehetünk. A változások és reformtervek elsősorban a rendőrséget érintik. A rendőrségnek a jogállamban komoly korlátai vannak. Hatóságként ugyanis beavatkozását a bűncselekmény elkövetése előtt megköti a nullum crimen sine lege elve. Ezért és emiatt általánosan elfogadott bűnmegelőzési teória az ún. szituatív bűnmegelőzés, vagyis a bűnalkalmak rendőrhatalósági ellenőrzése. Ezt egészíti ki a társadalmi bűnmegelőzés rendszere, amelynek alapelve a közösségi beavatkozás, valamint a partneri viszony, és nem a hatósági-állami beavatkozás jogalany-kötelezettségi viszony. A rendőrség és a társadalom kapcsolatát jellemző hatóságias viszony gátjainak mellőzésére és feloldására új rendőrségi-szervezeti kísérletként vezették be a közösségi rendőrségi modelleket. Ebben a rendszerben a biztonság és rendvédelem gazdája az önkormányzat, amelynek közösségi megrendeléseit teljesíti a közösségi-önkormányzati rendőrség. A probléma azonban nem megoldott, hiszen sok országban és így nálunk is a rendőrség kormányzatfüggő, központosított szervezet, és így a központi közigazgatás része. Ezt a közigazgatási szervezatként való működését keresztezi a bűnügyi szolgálati ág, amelynek működése messzemenően alá van rendelve a büntetőeljárás törvénynek, és messzemenően tartózkodnia kell a helyi érdekbefolyásoktól. A közrendvédelem közigazgatási eljárási törvény alá esik viszont, de a közösségi rendőrség bevezetése megduplázná ezt a szolgálati ágat. A problémák gyakorlatias és elvi megoldásában a rendészetnek fontos szava lehet.

9./ Rendészettudományunk meglepő gyorsasággal reagált korunk új kihívásaira, az ezek alapján megfogalmazott új elméletekre és rendészetfilozófiákra. Azokra az elméletekre gondolok, amelyek a hagyományos közbiztonság helyébe lépő új átfogó biztonságfilozófiák, és amelyeknek alapja a kockázati társadalom új szociológiai fogalma. Ez viszont tekintettel van a katasztrófákra, azok elhárítására létrejött védelmi-elhárító szervezetekre, ezek műszaki technikai apparátusára és a rendőrségnek ezzel kapcsolatos sajátos feladataira /kiszegítő műszaki mentés, kiszegítő mentőszolgálat stb./. A szervezett bűnözés veszélyei is átnyúlnak országhatárokon és az általános biztonság fogalma alá jobban illelnek, mint a közbiztonság fogalomkörébe. Itt azonban éppen a rendészet feladata, hogy a biztonságvédelem ne keveredjen a katonai-külpolitikai biztonsággal, mert az sajnálatosan nagy kísértést jelent tapasztalataim szerint a hadtudomány számára. Azt is le kell szögezni, hogy az EU-hoz való csatlakozás ebből a szempontból nem nemzetközi-jogi megítélést kíván, hanem közösségi jog megítélését. Ezzel szemben viszont a büntügyi jogsegélyegyezmények hatályban maradnak, és a régi típusú Interpol kapcsolatok is. Viszont folyamatban van az Europol szervezése, aminek kiképzési programja már megkezdődött. Nálunk egy kitűnően működő nemzetközi rendőr akadémia működik. Ennek tapasztalatait is hasznosítania kell a rendészettudománynak. A schengeni egyezmény gyakorlati megvalósítása folyamatban van, ami viszont felveti a mai határőrség határrendőrséggé történő átalakítását. Ennek alkotmányjogi lehetőségei adóttak és AB határozat is szabad utat engedett a szervezeti reformoknak. Számolni kell viszont a specializálódott rendőrségek felállításával, ezek vezetésének, irányítás tevékenységeik koordinálásával, továbbá ezen belül egy közös szolgálati adatbank létesítésével. Ebben a tekintetben a határrendőrségre, a vámőrségre és az adórendőrségre gondolok.

10./ A biztonság új társadalmi körülményeink között áruvá vált. Politikai szinten a pártok egymással versenyezve kínálnak új és legújabb büntető politikát hirdetve. A rendészetnek meg kell maradnia rendészeti-szakmai szinten. Számolnia kell viszont azzal, hogy az őrző-védő szolgálatok, a személyvédelmi testőrködés olyan jelentős szolgáltatási szektorra vált, amelynek létszámviszonyai meghaladják a rendőri állományét. A biztonsági berendezések iparága is kialakult, ezek gyártási szabványai kérdésesek, a térfelügyelő berendezések működtetése pedig komoly finanszírozási és hatásköri összeütközéseket eredményezett. A vásárolt és az államilag garantált biztonság érdekütközéseket provokálhat, és fokozhatja a társadalmi feszültségeket. A polgárőrségek vigyázó-felügyelő önkéntes tevékenysége, rendőri ellenőrzése gondot okozhat, ha a bűncselekmény-megszakítás és helyszínen tartás jogi kérdései továbbra is rendezetlenek. Itt a közbiztonsági közalapítvány működésének komoly szerepe lehet.

11./ *A rendőrség fegyveres testület. Ilyenként is hordozója az állami erőszak monopóliumának. A rendészet régóta kidolgozott alapelve: a rendőri akciót, ha már egyszer megkezdődött, végre kell hajtani, be kell fejezni. Ez is és a fegyverhordozás is azonnali asszociációra vezet: a rendőrség és a hadsereg egy tekintet alá esik. Holott az ellenség megsemmisítésének feladata és eljárási filozófiája alapvetően különbözik a rendőrségétől. Itt szó sem lehet megsemmisítésről, csak korlátozásról, felosztásról, megszakításról. Fegyverhasználatról pedig szó sem lehet: ehhez külön alkotmányjogi felhatalmazás szükségeltetik. A hivatásbeli veszélyvállalási és kockázatvállalás büntetőjogi kötelezettsége miatt maga a fegyverhasználati jog is mérhetetlenül korlátozott. A rendőr azért visel fegyvert, hogy azt ne használja. A rendőri szervezés egyik alaptörekvése a civilebbé tétel. Ezért is határozottan ellent kell állnia a rendészetnek a hadtudományi kísértéseknek, amelyeknek alapja az, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi oktatási egység egyetemi rangú ugyan, de rendészeti kompetenciája régen megszűnt, a rendőrség pedig a főiskolai képzéssel és annak színvonalával, több évtizedes gyakorlatával kivívta az elméleti presztízst. A kísértés azonban még mindig aktív.*

12./ *A rendőri szolgálati viszony szabályozásában számos probléma létezik. Egyes szolgálati ágak egyenruházott, rangokat ismerő megjelenése a hatósági jog- és törvényvédő funkció miatt mellőzhetetlen. Ugyanakkor viszont a militáris parancsteljesítési kötelezettség nem létezik, hanem csak a közigazgatáshoz hasonló alá-főlé rendeltségi viszony. A mai szabályozás a közszolgálati-sághoz közelíti a rendőrök jogállását, és ennek alapján kínál karrierlehetőséget. A rendészet fontos feladata a professzionális elkötelezettség kibontakoztatása. Ennek alapja a rendészeti ismeretek birtoklása, amit hatékonyan támogathat a rendőri etikai kódex.*

13./ *A rendészet több rétegű és dimenziójú elmélet. Kiindulási alapjai normatív szabályok. Gyakorlati tevékenységében jogalkalmazó, jogvédő és jogot kikényszerítő pragmatikus irányultságú ismeretanyag. Javaslom, hogy a IX. Osztály a Jogtudományi Bizottság szakmai kompetenciájába, illetve a Közigazgatási Bizottság hatáskörébe sorolja a rendészeti tárgyú, tudományos minősítésre váró munkákat, és a jogtudományi alapminősítésen belül ismerje el a rendészeti besorolást.⁴*

Már a rendszerváltás előtti években a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA) egyetemmé váló átalakulása (majd a '90-es években ennek elnevezésében is

4 Szót kér a rendészet! Előterjesztés IX. Osztály részére a rendészeti tudomány befogadására. Elhangzott: A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésén. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár

hangot adtak: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, ZMNE) a doktori iskolájuknak is monopolhelyzetet teremtett. Mivel a rendőrtisztképzés csak főiskola szintű volt, ezért doktori képzést nem folytathatott, aminek eredményeként a rendészeti ágazatban egyetemi végzettséggel rendelkezők többnyire a ZMNE Hadtudományi Doktori iskolájában tudtak tudományos fokozatot szerezni. Ezt a monopolhelyzetet akarták a katonák megvédeni, amikor 2003. szeptember 17-én Szabó András kérelmét betérjesztette. Ezért is lényeges, hogy Szabó András az MTA IX. osztályülésén, a rendészettudományi doktori pályázatot befogadó kérelmét *Helyet kér a rendészettudomány* címszó alatt megfelelő érvekkel, tudományos igényességgel, 13 pontba szedve, gazdagon alátámasztotta. Az első pontban utalt arra, hogy már nyitott kapukat dönget, hisz idáig is néhány MTA doktori disszertációt is megvédtek rendészettudományi témában az Osztály keretében, melynek következtében kandidátusi, illetve doktori fokozatokat ítéltek oda. Szabó András, visszatekintve a rendészettudomány történetére megállapította, hogy a XX. században már a bűnügyi tudományok egymástól elkülönültek, így önálló kriminológia, kriminálszociológia, kriminálstatisztika, kriminalisztika stb. jött létre. Ebbe a folyamatba illeszkedik bele a rendészettudomány önállósá válása is. A büntülődzésben az eredményesség és az értékörző garanciális elvek kényes egyensúlyát a rendészettudomány köteles megteremtenie, és ennek eljárási szabályait rendészeti modelltől kiépítenie, ehhez azonban szükséges az önálló rendészet elismerése. Ezt követően Szabó András ismertette, hogy a bűnügyi változásokra, fejlődésre a rendészet folyamatosan reflektál, mert rendelkezik a rendőri professzió általános ismeretanyagával, majd kijelentette, hogy ezt nevezi a maga részéről „*a tárgyban tevékeny szerzőkkel együtt és egyezően rendészetnek, rendészeti tannak, rendészeti elméletnek.*” A beadvány 6. pontjában tájékoztatta a jelenlévőket, hogy már akkor is jelentős számú rendészettudományi szakirodalommal, publikálásra alkalmas folyóiratokkal (BM Szemle, Magyar Rendészet) rendelkeztek, és küszöbön állt a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapítása, ami hamarosan, 2004-ben be is következett. A későbbiekben beadványában kifejtette a rendészet tárgyát, szervezetrendszerét, kapcsolatát a büntetőeljárással, és hogy a rendészetnek foglalkozni kell a közrend és közbiztonság elméleti, pontos körülhatárolásával (beleértve a *közbátorságot*, amely kifejezést előtte már hosszú ideje nem használta senki!). Továbbá a beadványtevő véleménye szerint, a „*rendészetnek foglalkoznia kell működése egészének jogi alapjaival, a Rendőrségi Törvénnyel, és ennek alapján ki kell alakítania a rendészeti dogmatikát.*” Ezt követően többször elhatárolódott a hadtudománytól, és felhívta a figyelmet arra, hogy a rendészet feladata az is, hogy a „*biztonságvédelem ne keveredjen a katonai-külpolitikai biztonsággal, mert az sajnálatosan nagy kísértést jelent tapasztalataim szerint a hadtudomány számára.*” Továbbá fontosnak

ítélte megjegyezni, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rendészeti kompetenciája régen megszűnt. Ez azért is volt fontos, mert ekkor már napirenden volt a két intézmény lehetséges fúziója, amelyben a ZMNE be akarta kebelezni a RTF-t. Szabó András a beadvány végét javaslata megismétlésével zárta, mely szerint rendészeti témában a doktori cselekmények befogadását javasolja.

Később ezen fenti gondolatok jegyében több konferencia került megszervezésre, melyek közül 2004-ben, a Rendőrtiszti Főiskola falai közt megtartott konferencián az elnöklő Blaskó Béla bejelentette, hogy az RTF stratégiai célul tűzte ki, hogy a magyar felsőoktatás intézményeinek rendszerében – önállóan – a rendészeti tudományos kutatások centrumává váljon. Tovább elmondta, hogy az elmúlt időszakban „*Kutatómunkánk során megpróbáltuk tisztázni a rendészet fogalmának normatív és materiális elemeit, a rendészeti szervek ágazati tagolódását abban a logikai rendszerben, hogy a rendészeti szervek feladatai, funkciói és hatáskörei milyen azonosságokat, illetve eltérő vonásokat mutatnak.*” (Blaskó, 2004) Majd röviden szolt még arról, hogy a „*Rendőrtiszti Főiskola már évekkel ezelőtt hozzájárult a rendészettudomány önállósulásának megalapozásához*”. Ugyanezen konferencián Szabó András a rendészettudomány elismerése kapcsán már tényként jelentette be, hogy: „*Szerencsére a legitimitást eldöntötte a Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztálya azzal, hogy határozatban mondta ki: a rendőrtudományok és a rendészet tárgykörében megjelent és disszertációként benyújtott értekezéseket a IX. osztály, mint közgazdasági és jogtudományi osztály befogadja, a magáénak tekinti, és gondolzza a tudományos fokozat elnyerésének eljárását.*” (Szabó, 2004) Ezzel Magyarországon a legmagasabb szintű tudományos fórum, az MTA mondta ki, hogy a rendészettudomány művelhető. A rendészettudomány meghatározásában Szabó András szerint bőven elegendő az, hogy „*a rendőrtudományok és a rendészet a rendőri szervezetre, a rendőri szervezet működésére vonatkozó elméleti ismeretanyag.*” Előadásában szolt még arról, hogy 2004-ben már nem kérdés, hogy van-e rendőrtudomány, mert a rendőrtudomány bent van az Akadémia falai között. Meggyőződése, hogy a „*rendőrtudományok függő viszonyban álló, praktikus, gyakorlati célzatú tudományok, amelyek a rendőri eljárást eredményessé és hatékonyá teszik. Együttal annak a szervezetrendszernek egy-egy fontos tagját, láncszemét jelentik, amely az általános biztonságot megteremti.*” (Szabó, 2004)

Ugyanezen a konferencián Katona Géza a rendészet fogalma kapcsán a közép-európai jogtudósok értékes megállapításaiból az alábbi következtetésekre jutott:

- a rendészet a közrend megzavarásának megelőzésére, a közvetlenül zavaró magatartások, események, veszélyek megakadályozására, elhárítására, a megzavart rend helyreállítására irányuló tevékenység;

- a közrend széles, a jogrenddel azonos szintű fogalom, amely egyes vonatkozásokban magában foglalhatja a közösségen belüli együttélés iratlan szabályaival történő szembe szegülést is;
- a rendészet feladatait túlnyomórészt tiltó jogszabályok határozzák meg, amelyek érvényesítésére a kényszerítő eszközök különböző fokozatai állnak rendelkezésre;
- a demokratikus jogállam rendészetét a legalitás, a személyiségi jogok érvényesítése jellemzi, a jogszabályok keretei között kifejtett rendészeti tevékenység folyamatában a diszkrecionális jogelv megvalósítására is sor kerülhet. (Katona, 2004)

Az akkor már meglévő rendészet/rendvédelem vita kapcsán fontosnak tartotta megjegyezni, hogy:

- a rendészet intézménye rendelkezik jogtudományi háttérrel;
- a rendvédelem intézménye a hatályos törvényekben a rendszerváltás utáni évtizedben jelent meg, anélkül azonban, hogy a különböző hatályos jogszabályok a fogalom egységes tartalmát meghatározták volna.

E vita a mai napig jelen van a szakmai közéletben, miután az Alaptörvényben és más rendszettel kapcsolatos jogszabályokban szerepel a rendvédelem szó, ezért használata elfogadott, de ugyanakkor ismerve Tomcsányi rendészeti rendszerét, a rendvédelem szót a rendészet szinonimájaként nem lehetne használni.

A már magyar tudományos közéletben jelenlévő rendészettudományt ugyanakkor, de jure nem jegyezték. Azaz még mindig hiányzott az intézményi háttér. Ennek a hiányosságnak a pótlására az MRTT főtitkára, az alábbiakat figyelembe véve:

- felismerve a rendészet kiemelkedő társadalomvédelmi szerepét az alkotmányos demokráciában,
- törekedve arra, hogy a rendészet jogi szabályozása, szervezetének kialakítása és működése kapja meg a szükséges támogatást,
- erősítve a Hágai Programban lefektetett, a szabadság, biztonság, a jog térségének megalapozására irányuló Európai unió elveket,
- tekintettel a rendészeti felsőoktatás igényekre,

javasolta az MTA számára, hogy az MTA a IX. osztály SZMSZ-ét módosítsa az MTA Közgyűlése, hogy oda a Rendészettudományi Bizottságot be tudja fogadni. (Janza, 2006, 6–7.) Továbbá kérték, hogy az MTA vizsgálja meg a lehetőségét, hogy az MTA részeként működhetne-e egy Rendészeti Kutató Intézet. A feljegyzés javasolta még, hogy az MTA indítson el egy rendészettudományi

ismereteket terjesztő könyvsorozatot, és biztosítson lehetőséget a rendészettudomány művelői számára az MTA más kutatóival való együttműködésre.

Ma már tudjuk, hogy mindebből a legfontosabb elképzelés valósult meg: az MTA befogadta a IX. osztályába a Rendészeti Albizottságot.

Az MTA IX. osztálya Rendészettudományi Bizottsága alakuló ülésére 2007. november 6-án került sor, amelyen Prof. Dr. Korinek László, az MTA levelező tagja elnökölt, és az állandó tagok mellett meghívottként részt vett Dr. Janza Frigyes MRTT főtitkára is. A Bizottság egy időtálló működési szabályzat kidolgozásával a titkárt bízta meg. Az alakuló ülésen *„célként fogalmazódott meg, hogy a Bizottság segítse elő a rendészettudomány vizsgálati tárgyainak és fogalmainak kimunkálását, a terminológia egységesítését, a módszertan multidiszciplinaritáson alapuló sokszínűségének elismertetését, hogy szaktudományként megtalálja biztos helyét a tudomány világában. Tematikai szempontból a tűzrendészet, az alkotmányjogi összefüggések, vagy éppen az európai integráció rendészeti kérdései nagyobb hangsúlyt kaphatnak, különösen azért, mert a Prümi Egyezményhez csatlakozás, vagy a 2011-es magyar EU soros elnökségre felkészülés tudományos támogatás nélkül kevésbé lesz eredményes.”*⁵ Az ülésen szóba került még, hogy a megszűnt Rendészeti Kutató Intézet szerepét nem sikerült betölteni.⁶

Az ezt követő öt év rendészeti szakmai és civil törekvései 2012-13-ban fontos határhelyet léptek át, ugyanis a MAB 2012/8/III/2/2. (2012. 09. 28.) sz. határozatával a rendészettudományt tudományágként ismerte el, de ugyanakkor határozatában szükségesnek tartotta a tartalmi és formai követelmények kidolgozását, melyet később a 2012/10/V/2. sz. határozatában ismét megerősített. Ezzel legitimálta a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen létrehozott Rendészettudományi Kart.

A fentiekkel összhangban a 2012-ben létrehozott Nemzeti Közszolgálati Egyetem Szenátusa a Rendészettudományi Tanszék felállítására megfogalmazott igényt a 131/2013 (IX. 11.) sz. határozatával elismerte, és 2013. október elsejei hatállyal

5 Jegyzőkönyv: az MTA IX. osztálya Rendészettudományi Bizottsága alakuló ülésén, Készült: 2007. november 6-án.

6 2011-től a MTA IX. Osztály Rendészettudományi tisztségviselőit és tagjait a következők töltötték be:
Elnök: Finszter Géza, az MTA doktora
Elnökhelyettes: Bukovics István, a műszaki tudományok kandidátusa
Titkár: Tóth Judit, az állam-és jogtudományok kandidátusa
Tagok: Blaskó Béla, az állam-és jogtudományok kandidátusa, Déri Pál, az MTA doktora, Dános Valér, az állam-és jogtudományok kandidátusa, Fórizs Sándor, a hadtudományok kandidátusa, † Katona Géza, az állam-és jogtudományok doktora, Korinek László, az MTA levelező tagja, † Lontainé Santora Zsófia, a biológiai tudományok kandidátusa, Lőrincz József, az állam-és jogtudományok kandidátusa, Sallai János, PhD, Sándor Vilmos, a hadtudományok kandidátusa, Sárkány István, az állam-és jogtudományok kandidátusa, Valcsicsák Imre, a filozófiai tudományok kandidátusa

Rendészetelméleti néven azt létrehozta, majd 2015-ben Rendészetelméleti és -történeti Tanszék névre módosította.

A rendészettudomány elismerésének következő mérföldköve a Rendészettudományi Doktori Iskola akkreditációja volt, amelyre a MAB FVB 18/2015/2/951 sz. határozatával, 2015. XI. 30. dátummal került sor.

A Doktori Iskola képzési rendszere három pillérrre épül:

- (a) tantárgyi követelmények teljesítésére;
- (b) a doktori kutatási program megvalósítására,
- (c) az oktatói és kutatói szakmai készségfejlesztésre.

A Rendészettudományi Doktori Iskola kutatási területei:

1. *Általános rendészetelmélet, rendészettörténet, nemzetbiztonság és rendészet.* Vezetője: Prof. Dr. Fórizs Sándor, egyetemi tanár
2. *Szakrendészetek, a rendészet európai uniós és nemzetközi vonatkozásai.* Vezetője: Prof. Dr. Sallai János, egyetemi tanár
3. *A rendészet jogi, kriminológiai, kriminalisztikai és társadalomtudományi aspektusai.* Vezetője: Prof. Dr. Blaskó Béla, egyetemi tanár

A Rendészettudományi Doktori Iskola tantárgyai pedig lefedik a rendészettudomány teljes spektrumát. Mára az Iskola törzstagjainak száma 10-re, oktatónak száma 55-re, és a témakiírás 80-ra bővült. Így egyértelművé vált, hogy a XIX. századi rendészeti képzéstől a szaktanfolyamokon, rendőr akadémiákon, és a Rendőrtiszti Főiskolán át, a Nemzeti Közszerződési Egyetem Rendészettudományi Karáig behatóan, a rendészeti képzés íve elért a csúcsig, a rendészettudományi PhD képzésig. Melyben mára mind a rendészettudomány, mind a Rendészettudományi Karon folytatott képzések, valamint a Rendészettudományi Doktori Iskola a Magyar Akkreditációs Bizottság által akkreditálttá vált.

Felhasznált irodalom

- A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésének anyaga. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár
- Blaskó B. (2004): *Tisztelet a tudománynak*. Budapest: RTF konferencia
- Fijnaut, C. (1983): *Theoretische opstellen rondom de politie, Apeldoorn*.
- Finszter G. (2014): *A társadalomtudományok és a rendészet*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): *Rendészettudományi gondolatok*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság
- Hautzinger Z. (2015): *A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei*. Magyar Rendészet, 1.
- Janza F. (2006): *Feljegyzés*. Magyar Rendészet, 4.

- Jaschke, H. – Bjørgo, T. – Romero, F. – Kwanten, C. – Mawby, R. – Pagon, M. (2007): *A rendészettudomány európai megközelítése munkacsoport. Zárójelentés tervezet*. Münster: CEPOL, I. Jegyzőkönyv: az MTA IX. osztálya Rendészettudományi Bizottsága alakuló ülésén, Készült: 2007. november 6-án
- Katona G. (2004): *A rendészet fogalma és tagozódása*. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola
- Sallai J (2019): *A rendészettudomány forrásai, gyökerei*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): Gondolatok a rendészettudományról: Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának tizenötödik évfordulója alkalmából. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság
- Szabó A. (2004): *A rendészettudomány meghatározása és értelmezése*. Budapest: Rendőrtiszti Főiskola
- Szót kér a rendészet! Előterjesztés IX. Osztály részére a rendészeti tudomány befogadására. Elhangzott: A IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztály ülésén. 2003. szeptember 17. MTA Levéltár

Mezei Kitti

Az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívások és szabályozási újdonságok

The challenges and legislative novelties related to electronic evidence

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy bemutassa az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatos kihívásokat és szabályozási újdonságokat. Először érintve a 2017. évi büntetőeljárásról szóló XC. törvény rendelkezéseit az elektronikus adat lefoglalásával kapcsolatban. Ezt követően az új uniós elektronikus bizonyítékok határon átnyúló megszerzésére vonatkozó rendelet javaslatával foglalkozik. Végül a titkosítással összefüggő aktuális kérdések vizsgálata következik, különös tekintettel az önvádra kötelezés tilalmára a büntetőeljárás során.

Kulcsszavak: elektronikus bizonyíték, elektronikus adat lefoglalása, kriptovaluták, titkosítás, önvádra kötelezés tilalma

Abstract

The aim of the publication is to introduce the challenges and legislative novelties related to electronic evidence. Firstly, it focuses on the current Hungarian Criminal Procedure Law's provisions on seizure of electronic data. Then it continues with the new proposal for regulation on cross-border access to e-evidence at EU level. Finally, it deals with the encryption related issues in the criminal proceedings with special regard to prohibition of self-incrimination.

Keywords: electronic evidence, seizure of electronic data, cryptocurrencies, encryption, prohibition of self-incrimination

Az elektronikus bizonyíték fogalma

A technológiai fejlődés egyre inkább lehetővé teszi a személyazonosság hatékony elrejtését és ez sok esetben megnehezíti a nyomozást, ugyanakkor az elkövetők gyakran digitális nyomot hagynak maguk után, éppen ezért, az elektronikus bizonyítékok egyre fontosabbá válnak a büntetőeljárások során. Az új technológiai vívmányok az elkövetés eszközeként jelennek meg és mindez nem korlátozódik kizárólag az informatikai bűncselekményekre, hanem szinte bármely más deliktum is elkövethető ezek segítségével. A felvázolt esetekben a nyomozó hatóságoknak az elektronikus adatokat kell felkutatniuk, ezért a büntetőeljárásban egyre nagyobb szerepet kap a digitális felderítés. (Lásd ehhez Fenyvesi, 2019, 64-82.) Ez a hazai nyomozások során is tetten érhető, ugyanis már az emberölés miatt induló bűnügyek gyanúsítottjainak is rutinszerűen vizsgálják át a számítógépeit és telefonjait közvetett bizonyítékok után kutatva. (Elek, 2014, 158.)

Először a fogalmi áttekintéssel foglalkozom részletesen. A szakirodalomban a digitális vagy elektronikus bizonyíték elnevezés jelenik meg, amelyek már a második generációs bizonyítékok körébe tartoznak. (Fenyvesi, 2014, 438-440.) Az elektronikus bizonyíték (electronic evidence) fogalma alatt legáltalánosabb értelemben értendő minden olyan bizonyító erejű információ és adat, amelyeket bináris formában tároltak vagy továbbítottak (pl. IP-címek, e-mailek, kép- és videófelvevételek stb.). (Scientific Working Groups on Digital Evidence and Imaging Technology, 2016, 7.) Casey Eoghan szerint a digitális bizonyíték, minden olyan adat, amely alátámaszthatja, hogy bűncselekmény valósult meg, vagy amely összekapcsolja a bűncselekményt annak elkövetőjével. (Casey, 2012, 7.) Marie-Helen Keles szerint az elektronikus bizonyíték magában foglal bármely olyan információt, amely kinyerhető számítástechnikai rendszerekből vagy más digitális eszközökből, amennyiben ez a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható, akkor bizonyítékként felhasználható az eljárás során. (Keles, 2015, 76-77.) Peszleg Tibor szerint a digitális bizonyíték: „*olyan számítástechnikai eszközről beszerzett adat, amelyet a bűncselekménynél valamilyen formában számítástechnikai eszközök tároltak, vagy amelyek feldolgoztak információkat a bűncselekményekkel kapcsolatban.*” (Peszleg, 2005, 25.) A fogalom-meghatározásokban közös, hogy büntetőjogilag releváns információkra vonatkoznak, és amelyeket információs rendszeren tárolnak, vagy továbbítanak.

Továbbá az elektronikus bizonyítékokkal kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy mit tekintünk a bizonyíték forrásának. Erre vonatkozóan két elmélet létezik: az egyik szerint a forrás minden esetben a tárgy, például adathordozó, amely a bizonyítékot tartalmazó adatot tárolja, míg a másik elmélet alapján – amely főleg az angolszász jogterületen terjedt el – a forrás maga az adat. (Sorbán, 2016, 82-83.)

A hatályos büntető eljárásjogi szabályozás Magyarországon

A Be. hatályba lépése számos változást eredményezett a kényszerintézkedések rendszerében, amely alkalmasabbá tette a digitális kihívásoknak való megfelelésre. Az egyik legfontosabb szabályozási lépés volt, hogy a bizonyítási eszközök közé a 165. § f) pontba bekerült az elektronikus adat is. A törvény 205. § (1) bekezdése a fogalmat is meghatározza, amelynek értelmében: „*elektronikus adat a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja.*”. A bizonyítási eszköz a bizonyíték hordozója, a bizonyíték pedig az információ, a büntetőjogilag releváns tény, amelyhez az eszközből jutunk.

Peszleg hangsúlyozza, hogy akár más bizonyítási eszközöknél, így az elektronikus adatok esetében is fontos a törvényesség, szakszerűség és a zárt bizonyítási lánc megléte. (Peszleg, 2005, 24.) Három alapvető kritériumnak kell megfelelni a nyomozás során: a bizonyíték beszerzésénél ne sérüljön vagy módosuljon az eredeti adat, bizonyítható legyen az egyezés az eredetivel, valamint a bizonyíték elemzése ne változtassa azt meg. (Wang, 2007, 218.)

A Be. egyúttal az elektronikus adatra épülő kényszerintézkedések rendszerét vezette be, így a lefoglalását (Be. 315. §), és ezen belül a megőrzésre kötelezettségét (Be. 316. §), valamint az ideiglenes hozzáférhetetlenné tételét (Be. 335. §) (Lásd ezekhez részletesen Herke, 2019, 107-110.). Érdemi változást a lefoglalás szabályozása hozott, így részletesen csak ezzel foglalkozom.

Az elektronikus adat lefoglalása

A Be. 151. § (1) bekezdése alapján a lefoglalás célja a bizonyítási eszköz, illetve az elkobozható dolog vagy a vagyonek Kobzás alá eső vagyron biztosítása a büntetőeljárás eredményes lefolytatása érdekében. Jelen kényszerintézkedés az elektronikus adat feletti tulajdonjogot korlátozza, amelyet a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság is elrendelhet. E jogintézmény kulcsfontosságú szerepet játszik az informatikai bűncselekmények felderítésében, az elektronikus bizonyítékok megszerzésének és megőrzésének eszközeként.

Régóta viták folynak arról, hogy pontosan mit is kellene az eljárás során lefoglalni, így a meghatározott adatok körét, vagy az adathordozót, vagy a teljes információs rendszert. Érdemes megemlíteni, hogy az adat lefoglalását először a 2013. évi CLXXXVI. törvény 21. §-a illesztette be a régi 1998. évi büntetőeljárásról

szóló XIX. törvénybe. Ezt megelőzően bevett gyakorlatként volt érvényben a számítógép egészének a lefoglalása (pl. sokszor a büntetőeljárás szempontjából lényegtelen hardvereszközökkel együtt, mint a monitor és a billentyűzet), később a merevlemez vagy még azt sem, és csak másolatot készítettek róla, majd a módosítást követően csak az adatokat foglalták le. (Vadász, 2010, 20.)

Az elektronikus adat lefoglalásának módjait a Be. 315. § (1) bekezdésében felsorolással rögzíti, ami egyben a fokozatosság szabályait figyelembe véve sorrendet állít fel. (Czine, 2018.) A lefoglalása történhet:

- az elektronikus adatról való másolat készítésével,
- az elektronikus adat áthelyezésével,
- az azt tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó teljes tartalmáról történő másolat készítésével,
- az azt tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó lefoglalásával, vagy a jogszabályban meghatározott más módon lehet végrehajtani.

Az első két esetben magát az adathordozó tartalmát, vagyis az adatokat foglalják le másolat készítésével vagy áthelyezéssel. A lefoglalás módszertani kérdéseivel nem foglalkozik a törvény, annak ellenére, hogy ennek komoly jelentősége van. A másolás történhet egyszer úgy, hogy a hatóság a rendszert a helyszínen átvizsgálja, és a relevánsnak ítélt adatokat hagyományos módon másolja át az információs rendszerről közvetlenül egy adathordozóra. Ennek alkalmazása azonban kihívás elé állítja mind a hitelesség, mind a teljesség kriminalisztikai elvének érvényesülését. A digitális bizonyíték akkor hiteles, ha a későbbiekben is pontosan meghatározható, hogy az adat mely rendszerről származik, illetve, hogy az elektronikus adat pontos és teljes mása került lefoglalásra, továbbá, hogy az adat a lefoglalása óta változatlan maradt. A hiteles adatokon végzett vizsgálatok bármikor megismételhetők, a vizsgálat eredménye reprodukálható. (Matus, 2004, 292.) Ezen alapelvek érvényesülését hivatott biztosítani a 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 67. § (2) bekezdése, amely arról rendelkezik, hogy a lefoglalás kizárólag utólag meg nem változtatható adathordozóra történhet, amely a lefoglalás időpontjában adatokat nem tartalmazhat. A hatóság köteles a jegyzőkönyvben feltüntetni az átmásoláshoz használt adathordozó típusát, gyártási számát, illetve a rajta tárolt adat jellegét és tartalmát. Továbbá a rendelet rendelkezik arról, hogy az átmásolás során biztosítani kell, hogy az eredeti adatok ne változzanak meg, ami általában csak speciális írásvédő eszköz vagy szoftver segítségével valósítható meg. A teljesség elve azt jelenti, hogy minden bizonyítékot le kell foglalni. Amennyiben a lefoglalást végző személy nem rendelkezik kellő szakértelemmel, akkor fontos bizonyítékok veszhetnek el (pl. a metaadat, a cache tartalma stb.), ezért indokolt esetben szaktanácsadót kell igénybe venni.

Az adatok lefoglalására nyitva áll egy másik lehetőség is, mégpedig amikor a hatóság szakértő vagy szaktanácsadó bevonásával bitazonos, hash kulccsal ellátott tükörmásolatot készít a teljes adathordozóról, de ez hatékonyan csak kisebb mennyiségű adatállomány esetén alkalmazható. (Sorbán, 2016, 89.)

A teljes rendszer lefoglalásának a hátránya, hogy annak egyes hardver részei (pl. videokártya, alaplap, tápegység stb.) gyorsan amortizálódnak és az elhúzódó büntetőeljárás következtében a lefoglalás elszenvedőjét akár komoly anyagi kár is érheti ezáltal, vagy ennek következményeként akár egy vállalkozás működését is veszélyeztetheti. A lefoglalásnál a szükségtelen károkozás tilalmát, az arányosság és a fokozatosság elvét is figyelembe kell venni. Ennek megfelelően a Be. 271. § egyes bekezdéseiben rögzíti a következőket: kerüljék – különösen a vagyont érintő – kényszerintézkedés megvalósítása során, hogy az érintettek vagy másnak indokolatlanul kárt okozzanak. Továbbá csak a legszükségesebb mértékben és ideig valósuljon meg a kényszerítő eszköz alkalmazása, vagyis arányosságot követel meg, valamint súlyosabb kényszerintézkedés csak akkor rendelhető el, ha enyhébb eszközzel a cél nem érhető el. A kényszerintézkedést az érintett kíméletével kell végrehajtani.

Parti Katalin véleménye szerint a teljes adathordozó lefoglalásának alapját nem képezheti csak az a tény, hogy a bűncselekmény elkövetésére utaló releváns adatokat tartalmaz. Ehhez szükséges a szerver üzemeltetője, tulajdonosa és a bűncselekmény közötti kapcsolat fennállása (pl. megállapítható a gyanúja annak, hogy bűncselekmény elkövetésére használták fel). Hiszen a szerver-gazda számára aránytalan veszteséggel is járhat, ha a teljes adatparkot lefoglalják, mert például nem végezheti tovább az üzleti tevékenységét. (Parti, 2004, 97-101.)

Mindemellett adatvédelmi problémák is felmerülhetnek, mert a lefoglalt számítógép olyan személyes adatokat is érinthet, amelyek nincsenek összefüggésben a büntetőeljárással, vagy több személy adatait is tartalmazhatja (pl. egy vállalati hálózat több számítógépének vagy szerverének lefoglalásakor). (Sorbán, 2016, 89.) A Be. a hatóságok számára kötelezettségként állapítja meg az érintett azon – a magánéletével összefüggő – személyes adatai védelmét, amely adatok a büntetőeljáráshoz nem kapcsolódnak, a bűncselekmények feltárása szempontjából irrelevánsak. A Be. 271. § (5) bekezdésében kimondja, hogy a hatóságok kötelezettsége arra is kiterjed, hogy az érintett magánéletéhez kapcsolódó, de személyes adatnak nem minősülő egyéb körülményei se kerüljenek a nyilvánosság elé. Ennél fogva, amennyiben lehetőség van a szelektálásra, akkor az ilyen jellegű adatokat már eleve ki kell vonni a lefoglalás köréből, ha pedig azok a rögzítést követően, vagyis utólag jutnak a hatóság tudomására, úgy a szükséges biztonsági intézkedések megtétele mellett, a törlésükről kell gondoskodni. Ugyanez a kitétel vonatkozik a gazdálkodó szervek, intézmények

és más szervezetek üzleti, bank vagy ezekkel egy tekintet alá eső titkot képező egyéb adataira is. (Laczi, 2011, 726-728.)

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 90. § is rögzíti, hogy csak bűnüldözési célra lehet felhasználni az összegyűjtött és tárolt személyes adatokat, és e céllal csak azokat kezelhetik, amelyek tényleges veszély elhárításához, illetve meghatározott bűncselekmény megelőzéséhez, felderítéséhez, bizonyításához szükségesek.

Az adatvédelmi biztos állásfoglalásában felhívta a figyelmet arra, hogy az eljáráshoz nem szükséges személyes adatokhoz való hozzáférés csak észszerű időtartamra korlátozható, és egy félévig elhúzódó lefoglalás már ezen túl mutat. (URL1)

Az adatvédelmi biztos beszámolója alapján ismertté vált rendőrségi gyakorlat szerint a személyes adatokhoz csak az igazságügyi informatikai szakértő, az ügy előadója és előjárói férhetnek hozzá és olyan vizsgálati környezetben dolgoznak, ahonnan kizárják az illetékteleneket. A kialakított gyakorlat szerint ugyanakkor a személyes jellegű információkhoz csak az igazságügyi informatikai szakértő férhet hozzá. A rendőrség az igazságügyi informatikai szakértő szakvéleménye alapján határozza meg a bűnyüyleg releváns információkat. (Trócsányi, 2009, 1.) A Nemzeti Nyomozó Iroda gyakorlata alapján a lefoglalt rendszerről teljes másolatot készítenek, és ezt vizsgálják át az eljárás során, ami egyúttal korlátozza az adatokhoz hozzáférők körét. (Dornfeld, 2018, 123.)

Az adathordozók lefoglalásakor a kiszerezéshez mindig hozzáférő személy szükséges, mert előfordulhatnak inkompatibilitási problémák. A merevlemeznek az eredeti hardver környezetből való eltávolítása esetén felmerül az a veszély, hogy a számítógépen futó programok egy része nem lesz elindítható és ezáltal az értékes információkat nem lehet utólag kinyerni. (Vadász, 2010, 19.)

A törvényben a szükségesség-arányosság követelménye a 315. § (4) bekezdésében kiemelten jelenik meg, mert a jogalkotó rögzíti, hogy a büntetőeljárás szempontjából szükségtelen adathordozóra ne terjedjen ki a lefoglalás, amennyiben az mégis kiterjed, akkor a legrövidebb ideig érintse az ilyen adatot. Abban az esetben, ha a másolatkészítés nem veszélyezteti az eljárás érdekét, akkor másolatot kell készíteni az erre jogosult kérésére. Továbbá kimondja, hogy az elektronikus adatot tartalmazó információs rendszer vagy adathordozó akkor foglalható le, ha az elkobozható, illetve vagyonkibozás alá esik, az tárgyi bizonyítási eszközként bír jelentőséggel, vagy a bizonyítás érdekében az abban tárolt, előre meg nem határozható vagy jelentős mennyiségű elektronikus adat átvizsgálására van szükség.

Összességében előrelépés a jelenlegi szabályozás, azonban hiányzik az elektronikus bizonyítékok lefoglalására vonatkozó átfogó és szakszerű útmutatás

hazai viszonylatban, míg példaként említhető az Egyesült Államok, ahol az Igazságügyi Minisztérium részéről, valamint Európában az Európai Tanács és az ENISA által már vannak erre irányuló törekvések. (Lásd U.S. Department of Justice, 2009.; Council of Europe, 2013.; ENISA, 2014.)

Előremutató a törvény a tekintetben is, hogy a jövőben a decentralizált virtuális fizetőeszközök (pl. kriptovaluták) a lefoglalás tárgyát képezhetik. A 315. § (2) bekezdésének értelmében a fizetésre használt elektronikus adat lefoglalását úgy is végre lehet hajtani, ha olyan műveletet végeznek, amely végül is a vagyoni érték feletti rendelkezési lehetőségét akadályozza meg. Ezzel kialakítva az ún. virtuális vagyontárgyak biztosításának a keretszabályát. (Czine, 2018.)

A kriptovaluták esetében azonban problémát jelent az, hogy a jogosult soha nincs fizikai birtokában a kriptovaluta-egységeinek. Mindenképpen a pénztárca fájlra és a privát kulcsra van szükség ahhoz, hogy azokkal rendelkezni lehessen. Éppen ezért az áthelyezés, másolat készítés és az információs rendszerek vagy adathordozók lefoglalása sem vezethet feltétlenül eredményre, mert ugyan a pénztárca fájl át másolható vagy a lefoglalt eszközt (pl. hardver pénztárca) elvonhatják, fennállhat azonban annak a veszélye, hogy a jogosult előzőleg biztonsági másolatot készített róla, és akkor továbbra is rendelkezhet a kriptovaluta egyenlege felett. A megoldást azokban az esetekben, ha a hatóság hozzáfér a privát kulcshoz, az jelentené, hogy rendelkezzenek egy hatósági címmel, amelyre átkellene utalni a virtuális fizetőeszközöket a lefoglalás során, ún. „kikényszerített tranzakcióval”. (Szathmáry, 2015, 646.) Ezen kívül a hatósági felügyelet alatt álló kriptovalutáknak a biztosítása is fontos, különösen a hatósági visszavételek elkerülése érdekében. Például a Silk Road-ügy során nyomozók lopták el a lefoglalt bitcoin-egységeket a hatósági pénztárcából. (URL2) Éppen ezért a hatósági tárcának a legalkalmasabb az ún. multisig vagy multisignature tárca típus, amely csak akkor engedélyezi a kriptovaluták küldését, ha a meghatározott számú privát kulccsal igazolást kap, az előre megadott kulcsok közül. Ezt a rendszert bármilyen kombinációban ki lehet alakítani a felek megegyezése szerint. (Furieux, 2018, 71.)

Az elektronikus bizonyítékok határon átnyúló megszerzése

Napjainkban a nyomozások több mint felében végeznek határokon átnyúló megkeresést egy másik tagállamban vagy az EU-n kívül székhellyel rendelkező szolgáltatók birtokában lévő elektronikus bizonyítékok beszerzése céljából.

Jelenleg az ilyen adatok beszerzéséhez igazságügyi együttműködésre és kölcsönös jogsegélyre van szükség, azonban az eljárás lassú és nehézkes. Ma az olyan bűncselekmények csaknem kétharmada esetén nem lehet megfelelően lefolytatni a nyomozást és a büntetőeljárást, ahol más országban tárolnak elektronikus bizonyítékokat. Ennek az a fő oka, hogy rendkívül időigényes az ilyen bizonyítékok begyűjtése, illetve széttagolt a jelenlegi jogi szabályozás kerete. E kérdéskörben már jelentős bírósági döntések is születtek, amelyek szintén rámutattak arra, hogy ez mennyi problémát hordoz magában (Lásd *Microsoft Corp v. United States-ügy* vagy *Yahoo és Skype v. Belgium-ügy*). (Daskal, 2018.) (Franssen, 2017, 534-538.) Az Egyesült Államokban önkéntes együttműködés alapján működik a bűnüldöző hatóságok és a szolgáltatók közötti adat átadás, ami alternatív módszerként szolgál az elektronikus bizonyítékok beszerzéséhez. Ez a fajta kooperáció ugyan általában gyorsabb, mint az igazságügyi, azonban a szolgáltatók eltérő módon kezelik a megkereséseket és szabadon dönthetnek a kért adatok kiadásáról, ezért megállapíthatjuk, hogy az eljárásból hiányzik az átláthatóság, ami végül jogi bizonytalansághoz vezet. A felhasználók nagy mennyiségű adatot generálnak, amelyek általában a szolgáltatók birtokában vannak, ezért különösen fontos a megfelelő együttműködés alapjainak a megteremtése velük szemben.

Az elektronikus bizonyítékok megszerzésének a gyorsítása és hatékonyabbá tételének érdekében az Európai Tanács elfogadta az álláspontját a büntetőügybeli elektronikus bizonyítékokra vonatkozó, közlésre és megőrzésre kötelező európai határozatokról szóló rendeletről, amit következő lépésként az Európai Parlament előtt tárgyalnak meg.

A rendeletben foglalt legfontosabb újítás, hogy létrehozzák a közlésre kötelező európai határozatot (European Production Order), amely lehetővé teszi, hogy valamely tagállam igazságügyi hatósága – az adatok helyétől függetlenül – közvetlenül igényeljen elektronikus bizonyítékot bármely, az Unióban szolgáltatásokat kínáló és más tagállamban letelepedett vagy képvisellel rendelkező szolgáltatótól. Aki köteles erre 10 napon belül, hitelesen megállapított veszélyhelyzet esetén pedig 6 órán belül válaszolni, így különösen az emberi életet vagy testi épséget vagy kritikus infrastruktúra épségét veszélyeztető helyzet esetén. Ehhez képest a meglévő európai nyomozási határozat esetében 120 nap, míg a kölcsönös jogsegély eljárás esetén pedig 10 hónap a válaszadási határidő.

A rendelet meghatározza az elektronikus bizonyíték fogalmát. Ennek értelmében olyan bizonyítékról van szó, amely elektronikus formában van tárolva a szolgáltatónál vagy a szolgáltató nevében, és fontos követelmény, hogy a határozatok kibocsátásakor a szolgáltatónál rendelkezni kell vele, vagyis nem vonatkozhat a jövőben megszerzendő adatokra. (Tosza, 2018, 214.) A szabályozás

négy adatkategóriát határoz meg. Ezeknek a megkülönböztetésére azért van szükség, mert eltérő szenzitivitásúak, ekként a büntetőeljárás, a bizonyítás, a felderítés során a magánszférát érintő hatósági beavatkozások lehetőségét is differenciálni kell aszerint, hogy melyik adat megismerésére és meddig jogosult az eljáró hatóság. (Szabó, 2011, 16.)

Az előfizetői adat (subscriber data), amely az előfizető vagy ügyfél azonosítását szolgálja, mint például ilyen a megadott név, születési idő, postacím, számlázási és fizetési adat, telefonszám vagy e-mail cím, valamint a szolgáltatás típusa és tartama, az általa használt vagy részére biztosított interfészeket azonosító adatok, a szolgáltatás igénybevételének érvényesítésére vonatkozó adatok, de ez alól kivételt képeznek a felhasználó által megadott vagy a kérésére létrehozott jelszavak, vagy egyéb hitelesítési eszközök.

A hozzáférési adat (access data), amely nem alkalmas a felhasználó azonosítására, azonban az első fontos lépést jelenti ehhez. Ez magában foglalja a felhasználói hozzáférési adatokat egy szolgáltatáshoz például a ki- és bejelentkezések dátumát és idejét, vagy a szolgáltató által kiosztott IP-címet. Az IP-címekre érdemes részletesen kitérni, mert lehetnek statikusak vagy dinamikusak. A statikus cím meghatározott felhasználó számára kerül kiosztásra, míg a dinamikus esetén fontos, hogy pontosan meg kell határozni, hogy milyen időintervallumra nézve szeretné leválogatni az adott IP-címhez tartozó felhasználói kört az arra jogosult szerv, mert lehetséges, hogy egyetlen címet két nap alatt harminc felhasználó használt. A szolgáltatónak ezért több felhasználóra nézve kell vizsgálnia a forgalmi adatot. Éppen ezért a dinamikus IP-cím és az előfizetői adat megismerése gyakran eltérő megítélés alá esik országonként. (Cybercrime Convention Committee, 2018. 4.)

Mind az előfizetői, mind a hozzáférési adat esetében az egyik uniós országból az ügyész vagy bíró közvetlenül, míg a nyomozó hatóság csak valamelyik hozzájárulásával kérheti a másik országban található szolgáltatót vagy annak jogi képviselőjét, hogy biztosítsa a kért elektronikus bizonyítékot a részére.

A tranzakciós adat (transactional data), amely a szolgáltatással kapcsolatba hozható adatok csoportját tartalmazza, így az üzenet forrását vagy célállomását, adat az eszköz helymeghatározására, dátumra, időre, időtartamra, méretre, adattúra, formátumra, a protokoll használatára és a tömörítés típusára vonatkozóan.

A tartalmi adat (content data), amely bármely digitális formában tárolt adat, így például szövegek, hang-, kép- és videófelvevételek stb.

Az előfizetői, hozzáférési és tranzakciós adatok egyben az ún. nem-tartalmi adatok (non-content data). Az előfizetői és hozzáférési adatok elsősorban a felhasználó azonosítását célozzák, míg a tranzakciók és tartalmi adatok már részletesebb képet adhatnak az adott személy tevékenységéről, ezért nagyobb

védelem illeti ezeket. (Tosza, 2018, 214.) Erre tekintettel az utóbbi két adatkategória esetében az egyik uniós országból kizárólag a bíróság közvetlenül, míg az ügyészség és nyomozó hatóság csak a bírói hozzájárulással – aki ellenőrzi a határozatot az ezzel kapcsolatos törvényességi, szükségességi és arányossági követelménynek való megfelelést – kérheti a szolgáltatót vagy annak jogi képviselőjét, hogy biztosítsa a kért elektronikus bizonyítékot a részére. (URL3) A tranzakciós vagy tartalmi adatok egyedi küszöbérték alkalmazása mellett, kizárólag olyan bűncselekményekkel összefüggésben kérhetők, amelyek büntetési tételének felső határa a kibocsátó államban legalább három év szabadságvesztés, illetve kiberbűnözéssel vagy terrorizmussal kapcsolatos bűncselekmények esetében.

Mindezekre tekintettel a megkeresett szolgáltató országának a hatósága csak akkor válik érintetté az ügyben, ha konkrét jogi probléma merül fel, vagy a határozatot végre kell hajtani, mert azt nem teljesíti a szolgáltató.

Az eljárás menete ugyanúgy alakul és ez a szabályozás alkalmazandó, ha az elektronikus bizonyíték nem uniós országban található. Amennyiben a szolgáltató az európai felhasználókra vonatkozó adatokat az EU-n kívül például az Egyesült Államokban tárolja, akkor ugyanúgy köteles az adatokat a határozat értelmében az európai hatóság számára szolgáltatni.

Az elektronikus bizonyítékok egy hozzáértő személy keze által könnyedén megváltoztathatók vagy törölhetők, ezért sor kerül egy másik fontos jogintézmény bevezetésére, hogy megakadályozzák ezt. Ez az ún. megőrzésre kötelező európai határozat (European Preservation Order). Ez az új eszköz lehetővé teszi, hogy valamely tagállam igazságügyi hatósága konkrét adatok megőrzésére kötelezzen bármely, az Unión belül szolgáltatásokat kínáló és egy másik tagállamban letelepedett vagy képvisellel rendelkező szolgáltatót, annak érdekében, hogy a hatóság ezt az információt később a rendelkezésre álló jogintézmények útján kikérhesse. (URL4)

Az új határozatokat közvetlenül az EU területén működő szolgáltatóknak lehet címezni. Fontos további követelmény ehhez, hogy másik tagállamban kell letelepedniük vagy másik tagállamban rendelkezniük kell képvisellel. Önmagában az EU-n belüli szolgáltatás nyújtás nem elégséges, mert minden szolgáltató ennek következtében a rendelet hatálya alá tartozna.

A szolgáltató fogalmát is meghatározza a rendelet, amelynek értelmében lehet természetes vagy jogi személy és az általa nyújtott szolgáltatás a meghatározó, amik a következők lehetnek: elektronikus hírközlési szolgáltatás, az információs társadalommal összefüggő szolgáltatás, amelynek az adattárolás meghatározó eleme a felhasználó részére nyújtott szolgáltatásoknak, beleértve a közösségi oldalakat is (Twitter és Facebook), valamint az internet domain névvel

és IP-címmel összefüggő szolgáltatás (mint például az IP-cím szolgáltatók, domain név nyilvántartások és nyilvántartók, valamint a kapcsolódó titkosítási és proxy szolgáltatók). Az első két kategória magában foglalja például a következőket: Skype, WhatsApp, Amazon, Dropbox, eBay és az e-mail szolgáltatókat, míg utóbbi kettő az internet infrastruktúrával foglalkozó szolgáltatókat fedti le, akik olyan adatokkal rendelkeznek, amelyek hozzájárulhatnak az elkövetők azonosításához. (Franssen, 2018.)

A javaslat emellett erős biztosítékokat és jogorvoslatokat nyújt. Mindkét határozat kizárólag büntetőeljárás keretében bocsátható ki, és azokra valamilyen büntetőjogi eljárási biztosíték alkalmazandó (pl. védelemhez való jog és ügyirathoz való hozzáférés). Emellett az új szabályok garantálják az alapvető jogok védelmét, valamint a személyes adatok védelméhez való jogot (pl. tájékoztatást kapnak arról, hogy a személyes adataikat kikérték). A kért adatokat nem lehet a megszerzésük céljától eltérő célra felhasználni, kivéve a következő esetekben: a kibocsátó állam közbiztonságát vagy alapvető érdekeit érintő azonnali és súlyos fenyegetés megelőzése érdekében, vagy olyan eljárások céljára, amikor közlésre kötelező európai határozatot lehetett volna kibocsátani. Különböző biztosítékok és jogorvoslatok állnak a szolgáltatók, és azon személyek rendelkezésére, akiknek az adatait kikérik, így az a lehetőség, hogy a szolgáltató felülvizsgálatot kérhet, ha például a határozat nyilvánvalóan sérti az Európai Unió Alapjogi Chartáját. (URL5)

2018 áprilisában, az Európai Tanács javaslat csomagjának a részeként egy irányelv tervezet elfogadására is sor került, annak érdekében, hogy a rendelet hatékonyságát biztosítani tudják. Ennek az irányelvnek a célja, hogy meghatározza a jogi képviselőknek a bizonyítékok összegyűjtése céljából történő kinevezéséről szóló harmonizált szabályozását a büntetőeljárásban. E szerint kötelezik a szolgáltatókat, hogy jelöljenek ki jogi képviselőt az Unión belül annak biztosítása céljából, hogy azonos kötelezettségek vonatkozzanak minden szolgáltatóra, amely szolgáltatásokat nyújt az Európai Unión belül, még akkor is, ha a székhelyük harmadik országban található. Kötelesek jogi képviselőt kijelölni az Unióban a tagállamok illetékes hatóságai által a büntetőeljárás során a bizonyítékok összegyűjtése céljából kibocsátott határozatok és végzések átvétele, az azoknak való megfelelés, és azok végrehajtása érdekében. A jogi képviselőnek azon tagállamok egyikében kell tartózkodnia, ahol a szolgáltató letelepedett vagy szolgáltatásokat nyújt. (URL6)

A határozatok kötelező erejűek lesznek a szolgáltatókra nézve, ami előrelépést jelent, mert jelenleg gyakran a szolgáltatók jóindulatától függ, hogy átadják-e a bűnüldöző hatóságoknak a szükséges bizonyítékokat vagy sem. Továbbá javítja a jogbiztonságot is a vállalkozások és szolgáltatók számára, mivel a jövőben az

elektronikus bizonyítékok közlésének elrendelésére vonatkozó azonos szabályokat kell majd alkalmazni valamennyi szolgáltatóra nézve. (Buono, 2018, 1-6.)

Az új határozatok mellett továbbra is nyitva állnak a hagyományos jogintézmények, így az igazságügyi együttműködés és a kölcsönös jogsegély. A rendelet a szankciókra vonatkozóan nem határoz meg konkrétumot, amennyiben a szolgáltatók nem teljesítik a határozatokat, tehát ennek részletes kidolgozását a tagállamokra bizza.

További kérdést vet fel, hogy az Egyesült Államokban elfogadták a Clarifying Lawful Overseas Use of Data (CLOUD) törvényt, amely kimondja, hogy „*az Egyesült Államokban székhellyel rendelkező szolgáltatónak meg kell őriznie és rendelkezésre kell bocsátania minden vezetékes és elektronikus tartalmat, amely egy ügyféllel vagy előfizetővel kapcsolatban keletkezett, amennyiben ezzel a szolgáltató rendelkezik, függetlenül attól, hogy az adott adatokat, információkat a szolgáltató az Egyesült Államok területén belül vagy azon kívül tárolja.*” (Daskal, 2018, 227-250.)

Végül a felhő alapú technológiai megoldásokra (cloud computing) szeretném felhívni a figyelmet, amelyek különösen nagy kihívást jelentenek a nyomozó hatóságok számára. Ennek a leggyakoribb formája a nyilvános felhőszolgáltatás, amely igénybevételenek az esetén a szolgáltatók a felhasználóknak csak az erőforráshoz, infrastruktúrához (pl. hálózatokat, szervereket) biztosítanak távoli hozzáférést az interneten keresztül. Ez általában egy decentralizált rendszer és világszerte elhelyezkedő több szerverre másolják a tartalmat, így ez lehet a felhasználóhoz a legközelebbi, vagy amely kevésbé leterhelt hálózatra tudja irányítani. Ennek az előnye, hogy a felhasználóknak nem kell a saját gépükön tárolniuk az adataikat, hanem egy megosztott, távoli tárhelyre tölthetik fel, amelyhez bárhonnán hozzáférhetnek, azonban az adatok pontos helye nem határozható meg ebben az esetben, ami elvezet a loss of (knowledge of) location problémaköréhez. Ugyanis kérdésként felmerül, hogy a szerver melyik országban található, illetve az adott pillanatban melyik szerveren érhető el az adat. Ez pedig azt jelenti a jelenlegi szabályozásra tekintettel, hogy nem tudják megállapítani, hogy melyik állam jogosult eljárni, azonban az új rendelet immár ezt a problémát orvosolná.

Ezentúl a felhőszolgáltatások különböző szolgáltatási modellt is magukban foglalhatnak (pl. szoftver, platform, infrastruktúra), így az adott szolgáltató esetén nehéz megállapítani, hogy a hatóságnak milyen típusú adatra kell a közlésre kötelező határozatot kiállítania (előfizetői, hozzáférési, tranzakciós vagy tartalmi). (Kleijssen - Perri, 2016, 158-159.)

A titkosítással kapcsolatos aktuális kérdések a büntetőeljárás során

A titkosításnak (encryption) – például jelszavas, kriptográfiai vagy egyéb titkosítást nyújtó szoftveres védelem – mindennapi használata elterjedt, ezért ezt már a bűnelkövetők is kihasználják. A különböző titkosítási megoldások a már bevett bűnüldöző technikák, módszerek alkalmazását is ellehetetlenítik. A privátszférát erősítő technológiákat (Kiss, 2013, 113.) gyakran rendelkezésüktől ellentétesen alkalmazzák. (Miskolczi – Szathmáry, 2019, 177-178.)

A titkosított eszközökkel és az azokon tárolt adatokkal pedig sok esetben a probléma az, hogy a tartalmuk nem ismerhető meg a nyomozó hatóságok számára, így a bizonyítás során sem tudják felhasználni ezeket. Mindez következik abból, hogy a legtöbb ország büntető eljárásjogában – így hazánkban is – a terhelt együttműködésén, illetve a helyszínen fellelhető és beszerzett bizonyítási eszközökön múlik sokszor a nyomozás sikere, mivel az önvádra kötelezés tilalma érvényesül a büntetőeljárás során. Ez azt jelenti a Be. 7. § (3) bekezdése szerint, senki sem kötelezhető arra, hogy önmagára nézve terhelő vallomást tegyen vagy önmaga ellen bizonyítékot szolgáltatson.

Azonban erre már van ellenpélda is, mert pár ország engedi a titkosítás feloldására való kötelezést, így a francia büntető törvénykönyv három, illetve minősített esetként öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegeti azt, aki megtagadja a titkosítás feloldáshoz szükséges jelszó, kód átadását a hatóságnak, míg az Egyesült Királyságban két évig (Koops – Kosta, 2018, 894.). Belgiumban egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendelik büntetni ezt. (Dornfeld, 2017, 248.) Felmerül a kérdés, hogy a terhelt esetében ez nem jelenti-e az önvádra kötelezés tilalmának a megsértését. A francia Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében ez a rendelkezés alkotmányosnak tekinthető, mert a gyanúsítottat nem kötelezik ezzel magára nézve terhelő vallomásnak a megtételére, valamint az adat már tárolva van valahol, ami a gyanúsított akaratától függetlenül létezik. Belgiumban a bíróságok ítéletei között eltérések mutatkoznak, vannak olyan esetek, amikor a tilalom megsértéseként értékelték, míg mások összeegyeztethetőnek tartották a tisztességes eljárással. Ez a kérdés rendkívül aktuális és vitatott mind a szakirodalomban, mind a gyakorlatban is, vélhetően idő kérdése, hogy valamelyik ügy eljut egészen Strasbourgig, az Emberi Jogok Európai Bíróságához.

Ezzel szoros összefüggésben érdemes említést tenni azokról az esetekről is, amikor a felhasználó olyan titkosítást használ, ami nem egy jelszó vagy kód, hanem biometrikus adat (pl. ujjlenyomat, arcfelismerés, írisz), amely különösen megnehezítheti a nyomozó hatóságok helyzetét és az eljárás lefolytatását, mert egyre több eszköznél jelenik meg a digitális azonosításnak ezen formája,

például okostelefonoknál és laptopoknál már általánossá vált a használatuk és ezek köre folyamatosan bővül.

Az itt felvázolt problémát megoldva, példaként említendő Norvégia, mint első állam, amely a büntető eljárásjogában engedi a biometrikus titkosítás feloldását, vagyis a nyomozó hatóság jogosult elrendelni azt, hogy a terhelt a biometrikus azonosítással hozzáférést biztosítson az eszközökhöz vagy adatokhoz. Abban az esetben, ha ezt megtagadja, akkor – arányos mértékben – kényszert alkalmazhatnak vele szemben a védelem feloldásához (pl. az ujjnak a lenyomatolvasóhoz való helyezésével). (Koops – Kosta, 2018, 894-895.) A kényszer alkalmazásához azonban az ügyészség engedélyére van szükség, amennyiben a késelem a nyomozást veszélyezteti, akkor a rendőrség mérlegelhet a helyszínen és dönthet erre vonatkozóan, amit később az ügyészségnek kell átadni.

Az Európai Emberi Jogok Bíróságának *Saunders v. United Kingdom* döntésében a gyanúsított önvádolás alóli mentességének és a hallgatás jogának a kérdéseit vizsgálta részletesen. A Bíróság kimondta, hogy ezen jogokat azonban nem lehet kiterjesztően értelmezni: a nyomozó hatóság megszerezhet a terhelttől – a kényszerítő erő elfogadható használatával – olyan tárgyakat és anyagokat, amelyek a terhelt akaratától függetlenül léteznek, ilyen például egy dokumentum, a lehelet, a vér és vizelet minta, valamint a testi szövetminta (pl. DNS teszt céljából). Mindezekre tekintettel a norvég jogalkotók azon az állásponton vannak, hogy a kikényszerített biometrikus hitelesítés az önvádra kötelezés tilalmát nem sérti, mert a terhelttel szemben valamely testi jellemzőjét használják fel, ami a gyanúsított akaratától független, és nem kell önmagát terhelő bizonyítékot szolgáltatnia. Ez azt a célt szolgálja, hogy a nyomozó hatóság olyan információkhoz férjen hozzá – a fizikai-technikai akadályt leküzdve –, amelyre már törvényes alapjuk van a lefoglalás körében. Ezzel szemben a terheltet nem kényszeríthetik a jelszó vagy kód megadására. Valószínű, hogy ez esetben a bűnelkövetők a jelszavas védelmet fogják előnyben részesíteni az ujjlenyomattal szemben, mert utóbbit kikényszerítheti a nyomozó hatóság, míg előbbit nem. (Bruce, 2017, 26-30.)

Felhasznált irodalom

- Bruce, I. (2017): *Forced biometric authentication – on a recent amendment in the Norwegian Code of Criminal Procedure*. Digital Evidence and Electronic Sigranute Law Review, 14, 26-30.
- Buono, L. (2018): *The genesis of the European Union's new proposed legal instrument(s) on e-evidence – Towards the EU Production and Preservation Orders*. Era Forum, 2018 September 9. 1-6.
- Casey, E. (2012): *Digital Evidence and Computer Crime*. Amsterdam: Elsevier, 840.

- Council of Europe (2013): *Electronic evidence guide – A basic guide for police officers, prosecutors and judges*.
- Cybercrime Convention Committee (2018): *Conditions for obtaining subscriber information in relation to dynamic versus static IP addresses: overview of relevant court decisions and developments*. 1-25.
- Czine Á. (2018): *L. fejezet – A lefoglalás*. In: Belegi J. (szerk.): *Büntetőeljárás jog I-II. – új Be. – Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. HVG-ORAC Jogkódex
- Daskal, J. (2018): *Microsoft Ireland, The CLOUD Act, and International Lawmaking 2.0*. Stanford Law Review Online, 9. <https://www.stanfordlawreview.org/online/microsoft-ireland-cloud-act-international-lawmaking-2-0/>
- Daskal, J. (2018): *Unpacking the CLOUD Act*. *Eucrim*, 4, 220-224.
- Dornfeld L. (2017): *Az elektronikus bizonyítékszerzés egyes kérdései*. *Kriminológiai Közlemények*, 77, 241-256.
- Dornfeld L. (2018): *A kibertérben elkövetett bűncselekményekkel összefüggésben alkalmazható kényszerintézkedések*. *Belügyi Szemle*, 2, 115-135.
- Elek B. (2014): *Informatikus szakértés a büntetőeljárásban*. *Belügyi Szemle*, 7–8, 158-180.
- ENISA (2014): *Electronic evidence – a basic guide for first responders*.
- Fenyvesi Cs. (2014): *Az új generációs bizonyítékok a kriminalisztika történeti mérföldköveinek tükrében*. *Magyar Jog*, 7-8, 433-443.
- Fenyvesi Cs. (2019): *Kriminalisztikai világtendenciák – Különös tekintettel a digitális felderítésre*. In: Mezei K. (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Budapest-Pécs: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont PTE ÁJK, 64-82.
- Franssen, V. (2017): *The Belgian Internet Investigatory Powers Act – A Model to Pursue at European Level?* *European Data Protection Law Review*, 3, 534-542.
- Franssen, V. (2018): *The European Commission's E-Evidence Proposal: Toward an EU-Wide Obligation for Service Providers to Cooperate with Law Enforcement?* *European Law Blog*, 10. <https://europeanlawblog.eu/2018/10/12/the-european-commissions-e-evidence-proposal-toward-an-eu-wide-obligation-for-service-providers-to-cooperate-with-law-enforcement/>
- Furneaux, N. (2018): *Investigating cryptocurrencies – Understanding, extracting and analyzing blockchain evidence*. Wiley, 320.
- Herke Cs. (2019): *A digitalizáció szerepe a büntetőeljárásban*. In: Mezei K. (szerk.): *A bűnügyi tudományok és az informatika*. Budapest-Pécs: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont - PTE ÁJK, 104-124.
- Keles, M.-. H. (2015): *Computer Forensics: Cybercriminals, Laws and Evidence*. Second Edition, Jones & Bartlett Learning, 408.
- Kiss A. (2013): *A privátszférát erősítő technológiák*. *Infokommunikáció és Jog*, 3, 113-120.
- Kleijssen, J. – Perri, P. (2016): *Cybercrime, Evidence and Territoriality: Issues and Options*. In: Kuijter M. – Werned, W. (eds.): *Netherlands Yearbook of International Law*, 147-173.

- Koops, B.-J. – Kosta, E. (2018): *Looking for some light through the lens of “cryptowar” history: Policy options for law enforcement authorities against “going dark”*. Computer Law & Security Review, 4, 890-900.
- Laczi B. (2011): *A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények nyomozásának és a nyomozás felügyeletének speciális kérdései*. Magyar Jog, 12, 726-738.
- Matus M. (2004): *Kutatás, lefoglalás, bűnjelkezelés számítástechnikai környezetben*. In: Bócz E. (szerk.): *Kriminálisztika*. Budapest: BM Duna Palota és Kiadó, 1160.
- Miskolczi B. – Szathmáry Z. (2019): *Büntetőjogi kérdések az információk korában*. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, 224.
- Parti K. (2004): *Gondolatok a szerver-lefoglalásokról*. Infokommunikáció és Jog, 3, 97-101.
- Peszleg T. (2005): *Interneten, számítógépen történő nyomrögzítés*. Ügyészek Lapja, 1, 25-40.
- Scientific Working Groups on Digital Evidence and Imaging Technology (2016): *Digital & Multimedia Evidence Glossary*, 7.
- Sorbán K. (2016): *A digitális bizonyítékok a büntetőeljáráásban*. Belügyi Szemle, 11, 81-96.
- Szabó I. (2011): *A számítástechnikai adat, mint elektronikus bizonyíték – A magyar szabályozás elemzése az Európa Tanács számítástechnikai bűnözésről szóló egyezménye alapján*. Kriminológiai Tanulmányok, 48, 13-28.
- Szathmáry Z. (2015): *Az elektronikus pénz és a bitcoin biztosítása a büntetőeljáráásban*. Magyar Jog, 11, 639-648.
- Tosza, S. (2018): *The European Commission’s Proposal on Cross-Border Access to E-evidence*. Eucriam, 4, 212-219.
- Trócsányi S. (2009): *Első oldal*. Infokommunikáció és jog, 6, 1.
- U.S. Department of Justice (2009): *Searching and Seizing Computers and Obtaining Electronic Evidence in Criminal Law*.
- Vadász V. (2010): *A számítógép demisztifikálása*. Ügyészek Lapja, 2, 3-21.
- Wang, S.-J. (2007): *Measures of retaining digital evidence to prosecute computer-based cyber-crimes*. Computer Standards & Interfaces, 29, 216-223.

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: Az adatvédelmi biztos beszámolója, 2009. www.naih.hu/files/Adatvedelmi-biztos-beszamolaja-2009.pdf
- URL2: <https://www.ethnews.com/two-more-years-in-prison-for-ex-secret-service-agent-who-stole-government-seized-bitcoin>
- URL3: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-3345_en.htm
- URL4: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2018%3A225%3AFIN>
- URL5: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-3343_hu.htm
- URL6: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX:52018PC0226>

Éberhardt Gábor

A túlterheléses migráció kifejezésének helye a migrációelméletben

Identification of overloaded migration concept in migration theory

*„Az életben annak van előnye,
aki már akkor hozzákezd a problémák megoldásához,
amikor mások még csak beszélnek róla.”*

John Fitzgerald Kennedy

Absztrakt

A tanulmány a klasszikus és modern migráció elméletek tanait követve, azok elemzésének felhasználásával, tudományelméleti módszertan alkalmazásával vizsgálja Magyarország schengeni külső határain a reguláris és irreguláris migráció (Hautzinger, 2018, 11-21.) hatásait. Az elemzések értékelési adataiból beazonosíthatóvá válik egy olyan jellemző, amely korábban nem jelentkezett európai viszonylatban, illetve más földrészek nemzeteit sem érintette abban a komplexitásában, mint Magyarországot a 2014. és 2015. években, a hatályos nemzeti és nemzetközi, valamint schengeni normatív szabályozókeretek közti elvárásokkal. Az adatok vizsgálatának és a kapcsolódó elemek összefüggéseinek elemzéséből beazonosíthatóvá vált a migráció hatásainak újszerű, korábban nem kutatott és publikált megközelítése, annak leírása, egy új fogalom megalakítása. A reguláris és irreguláris migrációra jellemző túlterhelés módszertani kutatási eredményei önálló tanulmányok tárgyát képezhetik.

Kulcsszavak: határellenőrzés, menekültügy, migráció, migrációelmélet, túlterhelés, rendészet

Abstract

The study examines the effects of regular and irregular migration on the Schengen external borders of Hungary, following the principles of classical and modern migration theories, using their analysis, applying the methodology of science theory. From the evaluation data of the analyses it becomes possible to identify a feature that had not previously appeared in the European context, nor did it touch the nations of other continents in its complexity as Hungary in 2014 and 2015, with the requirements of the existing national and international and Schengen normative regulatory frameworks. From the analysis of the relationship between data analysis and the related elements, a new, previously unexplored and unpublished approach to the effects of migration has been identified with its description, and the creation of a new concept. Methodological research results of overloading characteristic for regular and irregular migration are subject of independent studies

Keywords: asylum, border control, migration theory, migration, overload, policing.

Bevezetés

A migráció és annak tudományos kutatások által feltárt, vizsgált fajtái számos megközelítésben jelennek meg, kerülnek értelmezésre. A történelmi távlatokra visszanyúló, könyvtárnyi magyar és külföldi szakirodalom, vizsgálati adatai, következtetései jellemzően a kiváltó körülményeket, valamint azok társadalmi, gazdasági, pszichológiai, szociológiai hatásait tárják fel. A reguláris és irreguláris migráció (Chimienti & Solomos, 2011, 344-345.) rendészeti (Finszter, 2016, 61.) vonatkozású hatásai jelenleg kevésbé képezik kutatás tárgyát, azok többségében az emberi vándorláshoz kapcsolódó jogsértéseket vizsgálják elkövetői és sértetti oldalról. A globalizált világ (Ritecz & Sallai, 2016, 169.) egyik következményeként mind a reguláris, mind az irreguláris migráció kapcsolódó hatásaként olyan, az ellenőrzési feladatokat végrehajtó szervezetekre nehezedő nyomás jelentkezik, amely meghaladhatja a szervezetek működési kapacitását.

Az államhatáron (Bruhács, 1999, 81.) (határátkelőhelyen) megjelenő, túlterheléses migráció a globalizált világra jellemző olyan koncentrált jelenség, amelynek objektív eleme(i) térben és időben behatárolható, szervezeten és intenzíven növelt attribútumával, járulékos hatásaival veszélyeztetheti, gátolhatja a felelős hatóság jogszerű és flexibilis, preaktív tevékenységét abból a célból, hogy a hatáskörébe utalt eljárási feladatainak végrehajtásában az inflexibilis reaktív

feladat ellátással biztonsági deficit keletkezzen. A migráció túlterhelésének hatása a nagy társadalmi mozgásokat, vándorlásokat (Balogh, 2008, 414-426.) kiváltó eseményekkel párhuzamosan, vagy azt követve jelenik meg. Települések lakossága, nemzetiségek pusztultak el vándorlásuk során, vagy menekültek valamelyik állomásán, ahol a fogadó nemzet, annak hatóságai nem tudtak, vagy nem akartak részükre megfelelő ellátást biztosítani, eljárást lefolytatni. Ilyen eseménysor például a napjainkban zajló mianmari rohingya üldözés és a szomszédos országok mulasztással azonosítható reakciói. A globalizált világra jellemző a fejlettség annak legtöbb szegmensében, így a migrációs jelenségek kezelésében is. A hatás Giddens által megfogalmazottakra vezethető vissza: „*A globalizáció a világot átfogó társadalmi kapcsolatok intenzitásának növekedése, amely révén távoli helyek úgy kapcsolódnak össze egymással, hogy az egyik helyen bekövetkező eseményeket sok kilométernyi távolságban lejátszódó folyamatok befolyásolják, és viszont. Ez dialektikus folyamat, mert a helyi események keletkezhetnek olyan távoli hatások eredményeként, amelyek azoknak beazonosítható okait viselik magukon. A helyi események a globalizáció részeként, mint a társadalmi hatások térben és időben átívelő folyamatai realizálódnak.*” (Giddens, 1990, 64.) Ezeket a hatásokat a fejlett jogállamisággal bíró társadalmak a nemzetközi és nemzeti jog, az etikai normái és gazdasági kapacitása függvényében, de objektíven értékelhető módon kezelik.

A társadalmi folyamat koncentrált megjelenése jellemzően térben szűkül, időtartamban behatárolható. A reguláris határforgalomban az arra kijelölt határátkelőhelyek területe a nemzetközi személy és járműforgalom áramlásában egyértelműen beazonosíthatók egyenként, vagy akár a túloldali országok szerinti viszonylatokként is, amennyiben az intenzív határforgalom több határátkelőhelyet érint. Az irregulárisan migrálók az alkalmazott módszer függvényében, de meghatározó többségi arányban a határátkelőhelyek közti szakaszon kísérik meg átlépni az államhatárt. Ezek az átlépési helyek, sávok a szakmai elemzések és értékelések adatainak felhasználásával feltérképezhetők. Az irreguláris migráció nagyságrendjétől függően jelennek meg a rendészeti intézkedési helyszínekként azonosított határátlépési pontok, szakaszok száma, hossza, valamint azok térségében intézkedés alá vont, jogszerűtlenül tartózkodók száma.

A túlterheléses migráció az államhatár átlépésének reguláris és irreguláris fajtájában egyaránt megjelenhet. Az Államhatárról szóló törvény rendelkezése szerint az államhatárt csak ellenőrzés mellett lehet átlépni (Áhtv, 2007), amely kötelezettséget az Alaptörvény a rendőrség hatáskörébe utalta (Atv, 2011). A Rendőrségről szóló törvény alapján a szervezet határrendészeti feladatainak részét képezi a határforgalom ellenőrzése és a határőrizeti tevékenység is (Rtv, 1994). Az államhatárt átlépni szándékozók jogkövető megjelenése során, a

tendenciózus határforgalom növekménnyel járó folyamatok nem megfelelő szervezeti kezelése, vagy pl. rövid idő alatt az átlagosan jellemző nagyságrendtől érdemben eltérő létszámú utas, jármű kapacitás béli, szervezési hiányosságokra visszavezethető problémák miatt jelentősnek értékelhető várakoztatás alakulhat ki adott határátkelőhelyen. Az alapfeladatok végrehajtása során az államhatár őrizetéért, annak jogellenes, irreguláris átlépésének megelőzéséért, megakadályozásáért felelős szervezetre hárulhat olyan migrációs nyomás, amelynek jogszabályok által rendelt feladatait csak részben, vagy nem képes saját forrásainak teljeskörű alkalmazásával sem végrehajtani.

Az államhatárt érintő migráció típusain belül, annak ellenőrzöttsége szerinti fajtája esetén (Hautzinger, 2018, 20-21.), megfelelő módszertannal beazonosítható a szervezetség, a folyamat változóinak tudatos, külső hatások eredményeként bekövetkező korrekciója a hatás-ellenhatás elvét követve. A reguláris migráció esetén a túlterhelés jellemzően az utasforgalom részéről, az előzetes információszerzés ismeretében feltételezett minőségibb szolgáltatás (pl.: autópályán történő közlekedés, utasforgalmi kiszolgáló létesítmények, közlekedés- és közbiztonsági helyzet stb.), vagy az állam részéről alkalmazott adminisztratív eszközök miatt jelentkezhet (pl.: útvonalengedélyek kiadása, határátkelőhelyek nyitvatartási idejének korlátozása, vízumkiadásra feljogosított határátkelőhelyek megjelölése, közlekedési hálózat fejlesztése stb.). Ezek az objektív, a migráló egyéni döntésén túl jelentkező befolyásoló tényezők egyenként és egymásra épülve, a következményi hatásokat növelve, időtartamban behatárolható intenzív változásokat képesek generálni (pl.: államhatáron átvető autópályán útzár alkalmazásával kezelt közlekedési baleset, az ország területén azonos, vagy egymást követő nemzetközi érdeklődést kiváltó rendezvények stb.). A szervezeti tevékenység színvonalának negatív befolyásolását az ellenőrzések, intézkedések alá vontak számának növekedése okozza. A migráció kezelésére létrehozott állami szervek jogszabályban meghatározott szervezeti struktúrában, létszámmal és finansziális keretek közt látják el feladataikat, amelyek trend elemzésekre épülnek és emiatt közép-, valamint hosszútávú belső korrekciókra képesek. Ezeket a jellemzőket a határforgalom intenzitásában a migrációs folyamatokban bekövetkező rövidtávú, intenzív hatást gyakorló változásokat a jogalkotás, az államapparátus csak reaktívan képes kezelni, azok szervezetségének felismerését, azonosítását és kezelési módszertanának kialakítását követően.

A folyamatváltozásokat nem-, részben-, késedelmesen követő jogalkotás, szervezet működtetési korrekció elmaradása a feladat ellátást végrehajtó szervezet legitim működését is befolyásolhatja. A fejlett társadalmakban működő állami irányítás alatt tevékenykedő szervezetek intézkedéseit, különösen az

intézkedés alá vontak jogainak korlátozása (pl.: ruházat és csomagátvizsgálás, jegyzőkönyvi meghallgatás, ujjnyomat rögzítés, előállítás stb.) csak jogszabályban rögzített keretek között és időtartam alatt hajtható végre. Amennyiben ennek a feladatának a rendészeti szerv, annak tagja nem, vagy részben tesz eleget, úgy büntetőjogi hátrányt elővetítve mulaszt. Amennyiben azt a normatív környezet rendelkezéseinek megsértésével látja el, úgy szintén jogsértést követ el. Ezeket a működtetési oldalon megjelenő késedelmes reagálásokat felismerve használhatják ki azok a szervezők a rendszer hiányosságait, akiknek a célja arra irányul, hogy olyan helyzeteket alakítsanak ki, amelyek miatt a felelős hatóság a kötelmeit nem-, részben, vagy normasértő módon tudja végrehajtani. Ez a tudatos tevékenység a migráció ellenőrzésének csökkentésével veszélyezteti az adott állam társadalmi rendjét, biztonságát, gátolja a rendészeti szervek és a migráció kezelésében érintett más állami szereplők jogszerű működését, csökkenti azok korrekciós képessége, a kialakult vagy kialakulni látszó helyzetekre történő megelőző, rugalmas reagálás.

Migráció, migráció elmélet

A migráció jelensége, fogalmi kerete, a migráció kutatásának eredményei, a migrációval kapcsolatos elméletek, annak hatásai az elmúlt években a társadalmi együttélés szinte valamennyi színterén egyre nagyobb hangsúlyt kaptak nemzetközi és hazai viszonylatban is.

A társadalom tagjainak többsége tudja - legalábbis tudni véli -, hogy kik azok a migránsok, hova és miért mennek, mi az oka annak, hogy elhagyják az otthonaikat. Ez elővetítette a képét a 2015. és 2016. évek azon társadalmi reakcióinak, amelyek képesek voltak befolyásolni, megosztani az egyéneket, a kisebb közösségeket, nagyobb társadalmakat, egész országok lakosságát a migráció kérdéskörének megértésében, de legalábbis megítélésében. Kerezsi szerint: *„A társadalmi törésvonalak mentén kialakult és nem kellőképpen kezelt konfliktusok súlyosan veszélyeztetik a társadalom integrációját. Az integráció lehetőségét a globalizációs folyamatok keretezik, és a bizonytalanság befolyásolja, amiben szerepet játszik a marginalizálódás, az úgynevezett identitásproblémák, a migráció, de befolyásolják a vallási és etnikai konfliktusok is.”* (Kerezsi, 2018, 16.) A migráció az összetettsége mellett és a globalizáltsága miatt többségében társadalmi jelenség, számos olyan kísérő jellemzővel, amelyek konfliktusok alapjait képezhetik. Amennyiben ezek a konfliktusok térben kiterjednek és időben elhúzódnak a hatékony megelőzés, vagy kezelés hiányában, súlyos társadalmi, gazdasági feszültségeket generálhatnak.

A migrációnak az emberiség történelmével egyidős előélete miatt számtalan megfogalmazása és a jelenséghez kapcsolódó értelmezése van. Ugyanakkor a jelenség szociológiai jellegének középpontjában mindig is az ember helyválttatása volt, amelynek beazonosítható a kiváltó oka: „... a vándorlás egyéni vagy csoportos akarat eredménye, amelyet az általános társadalmi, gazdasági vagy politikai folyamatok az egyéni szándék és a mindennapok törekvései együtt és egyszerre határoznak meg.” (Tóth, 2001, 20.) Tóth megközelítésével részben értek egyet, mert a hivatkozott akarat, szándék, törekvés mögött a kényszer generálta motiváció, a „kell!” hatása nincs említve, holott a migrálók esetében a külső megerősítés a lakhelye elhagyására, erős motivációs elemként van jelen az „akarom!” döntésen túl. Az UNHCR által szolgáltatott adatok rámutatnak arra a tényre, amely szerint a lakhelyüket elhagyók kényszer miatt vándorolnak, de amint normalizálódnak számukra az ottani viszonyok, úgy vissza is térnek (URL1). Hautzinger szerint: „A migráció, mint a tartózkodási hely megváltoztatására irányuló emberi magatartás alapvetően értéksemleges jelenség, amelynek racionális okai vannak, és visszacsatolást tartalmaz a származási, tranzit vagy célország állami, gazdasági vagy társadalmi helyzetére vonatkozóan.” (Hautzinger, 2018, 213.)

A migráció kritikus elem volt az emberré válás fejlődésének történelmében, az emberiség Földet benépesítő elterjedésében, amely folyamat jelentős változásokat okozott a migrációban érintett valamennyi ember, társadalom számára. A történelem folyamán sok olyan nagyméretű (nép)vándorlás volt, amelyekre visszatekintve és részleteiben feltárva nem értékelhető hősi hódítók, felfedezők és úttörők történeteinek erkölcsileg és érzelmileg elismerésre méltó eseményeként. Inkább gyakran erőszakkal, pusztítással, tömeghalálózással és népirtással, mérhetetlen nagyságú emberi szenvedéssel jellemezhetők ezek az események.

A migrációval összefüggő kutatások forrásanyagát számos elemzési szempont alapján lehet és kell is kezelni, ugyanakkor a magyar nyelvű irodalomban indokolttá vált kerülni a vándor(lás) szavakat, az idegen nyelvű forrásokban pedig a kereséseket szűkíteni kellett a „human” összefüggésekre. A történelmi korszakok vándor kifejezését a társadalmi fejlődés sem hagyta módosítás nélkül. Hautzingerrel egyetértve, az alapértelmezésen túllépve, a nemzetközi és nemzeti jogi terminológiának megfelelően változott, bővült a kifejezés értelmezése. „Napjainkban pedig – az Európai Unió tagállamaiban – az „idegen” vagy „külföldi” megnevezés használata már nem feltétlenül elégséges. E fogalmakon belül meg kell különböztetni a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkezők és családtagjaik személyi körét, valamint az ebbe a körbe nem sorolható harmadik országbeli állampolgárokat. Sőt, sajátosabb jogi megítélés alá esnek

azok a harmadik országbeli külföldiek, akiket az adott tagállam menekültügyi hatósága vagy bírósága menekültként elismert vagy egyéb kiegészítő védelemben részesített.” (Hautzinger, 2014, 69-78.)

Ördög szerint „A migráció társadalmi jelenség, és mint ilyen – értéksemleges kifejezés. Önmagában sem nem jó, sem nem rossz. Vannak egyértelműen pozitív aspektusai (a népességfogyással összefüggő hatások, gazdasági recesszió csökkentése, nemzetközi védelem biztosítása az erre rászorulóknak), és vannak árnyoldalai is (emberkereskedelem, ellátórendszer-turizmus).” (Ördög, 2013, 74-77.) Az ENSZ főtitkára szerint „... a migráció az egyén bátor akaratának kifejeződése a nehézségek túllépése és egy jobb élet élése felé.” (URL2) A Nemzetközi Migrációs Szervezet a migránst olyan személyként határozza meg, aki nemzetközi határokon, vagy egy államon belül tartózkodik szokásos tartózkodási helyétől távolabb, függetlenül az illető jogi státuszától, a mozgása önkéntes vagy kényszerű jellegűtől, valamint a mozgása okaitól, a tartózkodás időtartamától. (URL3) Az időszerű és helytálló értelmezés azt is sejteti, hogy az aktuálpolitika a migráció jelenségének, annak folyamatának jellemzően leegyszerűsített, a társadalmi fejlődést gátló, vagy azt fejleszteni kizárólagosan képes jellemzőkkel ruhazza fel, közvetíti a társadalom tagjai felé.

A migráció jelenségének felismerése miatt a magyar jogtörténetben már az államalapító I. István királyunk törvényei, intelmei között is megjelent a nemzeti szabályozás 1027. évben: „Ennél fogva megparancsolom neked, fiam, hogy a jövevényeket jóakarattal gyámolítsad és becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak.” (URL4) A nemzeti szabályozás az egyik legmeghatározóbb időszaka a 20. század eleje volt, amikor a jogalkotó átfogóan kényszerült szabályozni a folyamatokat, a migrációban érintettek jogait, kötelezettségeit, eljárási protokollt. (Sallai, 2013, 61-63.) Sallai tanulmányában ismerteti, hogy a magyar rendszertörténet atyjai már a 20. század közepén felhívták a figyelmet a migráció jelenségének veszélyeire, kockázati tényezőire is (Sallai, 2015, 135.). Hautzinger tanulmányában leírja a nemzetállam tudósai és jogalkotója által felismert szabályozandó területet, amit az első idegenjogi törvénnyel hirdettek ki Magyarországon (Hautzinger, 2013, 179-183.)

Emiatt a történelmi folyamatok miatt számos elméleti megközelítés jelent meg a szakirodalomban, amely mindegyike lehet helytálló a saját rendszerében és elutasítható, korrigálható egy másik tézisre épülő megközelítés esetén. Ugyanakkor egyetlen elmélet léte, avagy hiánya nem zárhat ki újabb és másabb elméleti megközelítést, tudományra támaszkodó értelmezést és magyarázatot. A globalizált világra jellemző felgyorsult migráció időszakában további új kifejezések, jellemzők váltak ismertté (Tóth, 2015, 159-169.) A migráció elsődlegesen szociológiai kérdéskörbe tartozó jelenség, összetett probléma

halmaz, amelynek a populációk által végzett, önmagukban és hatásaikban is eltérő, különböző típusú mozgásai, azok jellemzői kutathatók. Ez az egymástól különböző jelenség-halmaz igényli, hogy a nemzetközi migráció jelenségét, az azokat meghatározó tényezőket és következményeket - így annak fogalmát is - az érintett országok viszonylataiban vizsgálják, a rájuk jellemző körülmények viszonylatában.

A migráció kutatói között eltérő annak értelmezése, hogy a jelenség - amely a vizsgálatok tárgyát képezi -, az a migrációs folyamatnak a belső vizsgálati eredményeként megjelenő elmélete, vagy azok a jelenséggel összefüggő, annak hatásait vizsgáló, arra épülő elméletek összefoglaló tudományos területe. Hárs, a tanulmányában részletesen ismerteti azokat a migráció-elméleteket (Hárs, 1992, 123-137), amelyeket rendszerbe lehet sorolni. Sík szerkesztésében (2007, 2011) összegezte azokat a tudományos munkákat, amelyek számos kutató álláspontját ismertette. Jómagam Hárssal ellentétben, Sík megközelítésével értek egyet, mert a migráció kutatói a jelenség elméleti alapjait, kialakulásának kiváltó okait vizsgálják, értelmezik és magyarázzák a vándorlás kialakulását migrációs elméletekkel. Annak folyamatát és a megérkezést követő körülményeket különböző szempontok szerint és egymáshoz közeli rendszerekben kutatják, nem pedig különböző megközelítésben és értelmezésben magyaráznak meg egyetlen jelenséget, a migrációt.

A források kutatása során a társadalmi jelenség megközelítése és értelmezése szerint sorolhatók lexikális és enciklopédikus elméleti; történeti szakaszai; történelmi-strukturális jellemzőik szerint. Lehetséges továbbá azonosítani a migráció és a spiritualitás elméletének kapcsolatát, a világvallások szerinti értelmezését. A népességföldrajz megközelítésében számos olyan szakmai elem van, amelyek érdemi válaszokat adnak a jelenségre. Nem hagyható figyelmen kívül és a legtöbb modern elmélet visszavezethető a klasszikus migrációs elméletek behaviorista és egyensúlyi tradíciójának, a taszítás és vonzás elméletének, az egyensúlyi és neoklasszikus migrációs modellek, további közgazdasági tartalmú migrációs elméletek adta alap gondolataihoz. A szociológiai migrációs elméletek, valamint a migráció további értelmezésének lehetőségei (politika, antropológia, klíma változás) és a migrációelméleti kapcsolatok (melting pot, cultural pluralism, nativizmus, akkomodáció és az asszimiláció folyamatának párhuzamossága) még további értelmezéseket biztosítanak. A modern migráció elméletek (boomerang effect-theory, káosz elmélet, identitárius többségi populizmus), a krimimigráció (Stumpf, 2006, 367-419.) és szekuritizáció olyan megközelítéseket adnak, amelyek a keletkezésük időszakára jellemző 21. századi, tömeges, irreguláris migrációs események jellemzőire épülnek.

A migráció mind reguláris, mind irreguláris jelensége esetében mindenkor és

mindenhol beazonosítható a kiváltó ok és az elérendő cél. A migrációs elméletek nagy számának megjelenése, fejlődése, az elemek részletezése, további bontása és az aktuális társadalmi, gazdasági, valamint politikai viszonyok figyelembevétele mögött (előtt?) mindig ott áll az alapkérdés: miért és hova megy, aki elindul? Ezek az alapkérdések pedig újra és újra visszavezetnek bennünket Ravenstein pull és push faktorjaihoz. A történelmi események, migrációs folyamatok elemzése során arra is rá kell jönnünk, hogy a migrációt és annak mindkét alapvető válfaját lehet ugyan korlátozni, bizonyos szinten befolyásolni is, de addig, amíg jelentős, társadalmi szinteken jelen lévő különbségek vannak a globalizált világunkban, addig azt megszüntetni, felszámolni nem lehet, szabályozott és ellenőrzött keretek között biztosítani kell.

Aristide Zolberg, Brettell B. Caroline, Douglas S. Massey, Ernst Georg Ravenstein, Georg Borjas, Gunnar Myrdal, Lydia Potts, Helmuth Von Glasenapp, Henry Pratt Fairchild, James F. Hollifield, Karl Pearson, Katja Franko Aas, O'Reilly Karen, Radcliffe Brown, A. R., Wilbur Zelinsky, William Petersen csak néhány olyan migrációkutató, akik nemzetközi szinten, a kiváltó okok mellett a generált problémákat is vizsgálják a kibocsájtó államoktól a befogadóig. Az Európát 2014. évtől érintő, az ún. koszovói válsághoz kötődő, tömeges irreguláris migráció járulékos, látenciával és percepcióval is összefügg hatásainak kutatásai és azok eredményeinek közzététele még többnyire várat magára, ugyanakkor már számos érdemi tanulmány jelent meg.

A migrációval összefüggő jelenségeknek vannak olyan elemei, amelyek eddig nem, vagy csak részben képezték vizsgálatok tárgyát. A közrenddel, közbiztonsággal, közegészségüggyel összefüggő kutatások jellemzően az ok-okozatok összefüggéseit vizsgálják, az állami, felelős szervek előtt nem ismert, látens elemek kutatása (interjú, kérdőív, fókuszcsoport a területileg érintett egyének, szervezetek vonatkozásában) kevésbé nyert teret. Az ajánlott és alkalmazott megoldások jellemzően reaktívak, nem kezelik komplexen a reguláris és irreguláris migrációs hatásokat. Figyelmelen kívül hagyják, hogy a társadalmak szereplőit a negatív, direkt és indirekt hatások mellett pozitívok is érintik, a költséghatékonyság és valós eredményesség vitatható.

Túlterheléses migráció fogalmának megközelítése, fajtái

A migráció folyamatának kutatott elméleti megközelítéseiben nem ismert a túlterhelés alkalmazott fogalma, ugyanakkor mint annak következményeként értekelhető jelenség - jogi kategóriaként alkalmazott és deklarált tömeges jelzővel ellátott kifejezés - a magyar jogi szabályozásban megjelent (Metv, 2007). A

tömeges bevándorlás értelmezését a jogalkotó a törvényben tételesen sorolja. Ugyan a normatív leírás a Magyarország külső határain megjelent - azt megelőzően nem jellemző intenzitású irreguláris migrációs jelenség kapcsán - hajtotta végre, de az értelmezhető a reguláris keretek között határátlépők esetében kialakuló eseményekre is, az állampolgársági kitétel kivételével. A fogalom lényegi eleme az országba befelé irányuló, az ország migrációs helyzetére általában jellemző, tendenciózus adatoktól érdemben eltérő, kimagasló létszámmal és rövid időtartamban, jellemzően irregulárisan belépni, tartózkodni szándékozó, nem honos állampolgár megjelenése és a velük szembeni intézkedési kényszer indokoltsága, annak rendje. A törvényalkotói akarat arra irányul, hogy „... *azokban az esetekben, amikor az ország védelme érdekében hatósági intézkedést kell alkalmazni, a szükséges intézkedéseken túl további intézkedésekre ne kerüljön sor. Biztosítja továbbá, hogy a hatósági intézkedések költségeit az állam viselje.*” A 4. szakasz indoklásában a jogalkotói cél szerint a törvény: „... *megszigorítja a tömeges bevándorlás miatt válsághelyzet elrendelésének szabályait. Felemeli azt a létszámot, amelyik lehetővé teszi ezt az intézkedést, továbbá kiveszi annak lehetőségét a törvényből, hogy általános helyzetre tekintettel hozzanak ilyen intézkedést. a Kormány jogköréből az Országgyűlés jogkörébe utalja a válsághelyzet elrendelését. Ennek indoka, hogy az országban élők helyzetét megnehezítő döntés meghozatalára a végrehajtó hatalom nem lehet illetékes.*” (Itv, 2007.)

A túlterhelés a mindennapi élet területén az adott rendszer folyamatszerű változását követő jelenségek részben, egészében történő, kevésbé prognosztizálható – jellemzően külső behatás eredményeként – olyan mértékű hatásváltozás növekedését feltételezi, amely kritikus következményeket (is) okozhat érdemi beavatkozás (megelőzés, elhárítás, helyreállítás) nélkül.

Magyarország államhatárain mind a reguláris, mind az irreguláris migráció területén beazonosítható az az állapot, amely annak helyzetét a felelős hatóságok irányába kritikus szintre emelte, a határforgalom gyors, biztonságos, kulturált és az államhatár hatékony őrzésének kerete túlterheltté vált, a rendőrség saját hatáskörben már nem tudta azt jogszerűen, szakszerűen, költséghatékonyan kezelni. A rendészeti szerveket érintő intézkedéseken túlmenően a Honvédség is feladatként kapta az államhatár őrzetével kapcsolatos feladatokban történő közreműködést (Htv, 2011.).

A túlterheléshez vezető migrációs okok

A migráció nagyságát, intenzitását, érdemi jellemzőjét generáló faktoroknak van beazonosítható, kockázat elemzésekkel előjelezhető hatásmechanizmusa.

Ez a szélsőséges viszonyoktól mentes időszakban hatékony migráció kezelési hátteret tud biztosítani a felelős hatóságoknak, az időtényezők, a távolságok, a migrálók megbecsülhető száma miatt. Amennyiben viszont alacsony pontossággal tervezhető előre, kevésbé- és/vagy nem ismert migrációs faktorok is megjelennek, úgy azok hatása jelentős többlet terheket róhat a kibocsájtó és tranzit területeken túlmenően, a fogadó országok részére is.

A reguláris migráció területén is jelentkeznek olyan faktorok, amelyek az eseti jellegű, ámde rendkívüli dinamizmusú, ciklikusan (felekezeti és állami ünnepek, iskolai szünetek, nagyobb arányú leárazások stb.) az államhatáron átlépni szándékozó utasforgalmi adatok növekedése mellett általánosságban is jelentős növekedést generálnak. Ezek a növekvő adatok olyan túlterhelést képesek okozni a határforgalom ellenőrzéséért felelős hatóságoknak, amelyeket csak jelentős számú és költséggel járó kompenzációs intézkedések sorozatával képesek érdemben kezelni addig, amíg a határforgalom nagyságrendje vissza nem tér a korábbi, általánosan jellemző szintre. Ezt követően a folyamat kezdődik előlről, amelynek a prognosztizálható és teljesíthetőségi végpontja előzők szerint behatárolható.

A reguláris migráció szervezettsége

A szervezettség megjelenik pl. az utazási irodák és a magánszemélyek által szervezett utazások, az egészségügyi és oktatási intézmények, munkáltatók, a szolgáltató ipar, a sportvilág, a tudomány, a kultúra és a gazdaság szereplői által koordinált határátlépések hatásaként is. A jelenség szereplőit, mint a szociológia intézmény elméletét, Parsons (1951, 17-20.) kutatta. Szerinte az intézmény jelentheti elvárások, illetve szabályok sajátos rendszerét, a viselkedés megfigyelhető szabályszerűségét, a kölcsönhatások rendszerességét, beállítottságok, értelmezési hajlandóságok valószínűségét. Az intézmény takarhat még értelmezése szerint valamilyen csoportot vagy szervezetet, illetve jelenheti a társadalom valamely szféráját vagy alrendszerét. További jellemzőként azonosítható be a Radcliffe-Brown (1940, 1-12.) szerinti hálózat elmélet által leírt kapcsolódási rendszer a migráció alanyai között, hiszen mind az utazók, mind a szolgáltatók, a rendészeti szervek és más érintettek direkt, indirekt kapcsolata fentáll. Az utazási kultúra részeként használt gépjárművekbe épített, vagy kézi eszközös internetes, mobil applikációk szintén a gyors és magas minőségű úthálózatra tervezi az államhatárok megközelítését. Az állam a saját eszközeivel is hatást képes gyakorolni a nemzetközi határforgalomra a biztonságos, gyors, kulturált ellenőrzés feltételeinek biztosításával, a GDP arányos költségek közbiztonságra,

turizmusra, egyéb területekre történő súlyozásával éppúgy, mint az adminisztratív eszközeivel. Ilyen eszközök a jogalkotás által szabályozott idegenrendészeti tevékenység, az állampolgárság vagy tartózkodási jogok megszerzési lehetőségeinek korrigálása, az átmenő teher és buszforgalom kijelölt útvonalengedélyekhez kötése, a normasértő utazók érdemi, rendészeti szankcionálása.

Szalai értelmezésében a migráció szervezettsége a diaszpórák kivándorlásában akkor jelenik meg, amikor azt a kormány a demográfiai feszültségek enyhítése érdekében elnézi, vagy kifejezetten támogatja. Egy kormány emigrációs politikájában akkor jellemző a tudatosság, amikor egy diaszpóra jelentősége fontos politikai vagy gazdasági tényezővé kezd válni (Szalai, 2014, 137.). A gondolatmenettel csak részben lehet egyetérteni, mert a 2014. és 2015. években az európai politikai vezetők nyilatkozatai direkt módon generáltak (pl. Németország esetében), majd az azokat követő években koordinálni igyekeztek a különböző diaszpórák szervezett migrációját, megcélozva a fogadó ország demográfiai problémáinak, munkaerő hiányának megoldását.

A szervezett irreguláris migráció jellemzői

A klasszikus Ravenstein-i migráció elmélet alaptételeként megjelenő pull és push faktorokra, valamint a későbbi gazdasági, szociális, népességföldrajzi és számos más elmélet is a vizsgált migráció ok-okozati összefüggéseinek értelmezésére keresi a választ. Magyarország a kutatásom tárgyát képező 2014. és 2015. évben az irreguláris migráció által túlterhelt időszakában 5 markánsan azonosítható migrációelméleti kiváltó ok tárható fel a szervezett megjelenés területén, úgymint: a felekezeti hovatartozás, a diaszpórák vándorlása, a politikai okok, valamint a szervezett bűnözés és civil szervezetek befolyásoló hatású működésének területe.

A migráció politikai felületen történő szervezése jellemzően a magasan fejlett gazdasági és szociális ellátó rendszerrel bíró európai uniós országokban jelent meg a második ezredforduló időszakában. Állami felsővezető politikusok nyilatkozataikban kommunikálták annak a problémának (öregedő társadalom, népesség fogyás stb.) a felismerését, amelyet már jóval korábban jeleztek kutatók, a keletkező összefüggésekre a figyelmet felhívták (URL5). A fejlett társadalmak esetében kiemelt problémát jelent a társadalom előregedése mellett az alacsony születési és magas elhalálási arány, a honos állampolgárok munkaerejének csökkenése. Folyamat és statisztikai elemzések alapján prognosztizálhatóvá váltak országonként azok az időszakok, amelyekben már alig lesz – jellemzően fizikai, szolgáltató - munkát vállaló és végző felnőtt korosztály, a

népességszaporulat pedig a stagnálást követően átbukik a csökkenés ciklusába (Berry, Inaki & Kerry, 2015, 3-11.).

A Magyarországra és Európába irányuló irreguláris migráció felekezeti szinten történő szervezettsége jellemzően az iszlám hitet követők esetében azonosítható be. A 2015. évi tömeges bevándorlás és a vizsgált időszak Központi Statisztikai Hivatal által kezelt adatainak elemzése alapján megállapítható, hogy az országunkba érkezett, regisztrált, többségében tovább vándorolt menedékkérők magáénak vallott állampolgársága többségében muszlim többségi hitet követő, fegyveres konfliktussal sújtott országokhoz kapcsolódnak (URL6). Az okmány nélkülség, az életkor meghatározás és a felekezeti hovatartozás kérdésköre kiemelten fontos terület a migráció kezelésének komplex feladat rendszerében - akkor is, ha a nyilatkozattevő olyan tartalmú nyilatkozatot tesz a közhiteles ellenőrzés lehetőségének hiánya miatt, amivel elérhető a tartózkodásának legalizálása -, mivel az eltérő vallási kultúrák hiányos ismerete, a tolerancia hiánya súlyos konfliktusok forrásává válhat.

Finszter 2002. évben írt tanulmányában hivatkozott az előző évi marseille-i tanácskozás egyik megállapítására, amely a migrációban határozta meg a társadalmak közbiztonságát fenyegető egyik legnagyobb veszélyt: *„A bevándorlás alapvető oka, az elszegényedés sem csökkent, másfelől viszont a befogadási kapacitás és készség is egyre kisebb lesz. Mindez szükségszerűen növeli azokat a tömegeket, amelyek a kivándorlás illegális útját választják. Az embercsempészet ezért lett a nemzetközi szervezett bűnözés egyik legvirágzóbb üzletága. Tény továbbá, hogy a kiszolgáltatott külföldiek között megteremthető a bűnözői utánpótlás is. Igazi ördögi kör ez. A szigorodó befogadás a bűnözés profitját növeli. A gazdag országok bűnvonzó hatást gyakorolnak, míg a szegény világ bűnkibocsátóként működik. Minthogy pedig a bűnözés alakulásában jelentősége van a kulturális és vallási gyökereknek, bekövetkezhet egy nehezen ellenőrizhető bűnözés exportálása a migráció által.”* (URL7)

Az irreguláris migrációt érintő szervezett emberi cselekmények között megkezdhetetlen az embercsempészés problematikája, amely egyik lehetséges támogató magatartása (akár terrorcselekmények elkövetésével kapcsolatba hozható személyekkel is. Hegyaljai tanulmányában ismerteti az irreguláris migrációhoz kötődő szervezett bűnelkövetői magatartást, az ismertté vált módszereket, a finanszírozáshoz kapcsolódó „garancia” elvét, valamint a megelőlegezett díjak törlesztésének lehetséges változatait. (Hegyaljai, 2016, 11–17.)

A Magyarország külső határait érintő tömeges irreguláris migráció megjelenésének időszakában a már társadalmi szinten ismert és elfogadott egyházi és karitatív szervezetek mellett egyre több magyar és külföldi civil segítő jelent meg, akik tevékenységüket szervezeten (egyesület, társaság, bizottság, alapítvány

stb.) valósították meg. Ezeknél a segítőknél azonban a valós és a kommunikált célzat hamarosan vitathatóvá vált, mivel kezdetben csak az irreguláris migránsoknál előtalált objektív információk igazolták a gyanút, majd a későbbiek során már nyíltan, online elérhetőségekkel adtak célzott tájékoztatásokat a vándorok részére arra vonatkozóan, hogyan jutnak el céljukhoz, hogyan tudják megőrizni a velük szemben hatósági eljárásokat folytató szervezetek képviselőit, hogyan tudnak visszaélni a menekültjog intézményrendszerével (URL8).

A vizsgált és elemzett adatok alapján megállapítható, hogy a szervezett irreguláris migrációban megjelenő mérhető és elemezhető adatok képesek egymást erősítő, vagy egymástól független faktorok hatásaként is térben és időben olyan koncentráltan, növekvő intenzitással megjelenni, amelyek veszélyeztetik az eljáró hatóság jogszerű tevékenységét, azok intézkedő tagjainak, valamint a migránsok, civil lakosság objektív és szubjektív biztonságérzetét.

A rendészet válaszai a túlterheléses migrációra

Az államhatárok őrzése – ami nem más, mint a területi hozzáférés korlátozása érdekében tett erőfeszítések – azok deklarált megjelenése óta központilag szervezett állami tevékenység (Malcolm, 1996, 5). Szerinte az európai határok elsődlegesen katonai célok mentén alakultak ki, mivel a társadalmaknak meg kellett védeni a saját stratégiai tartalékjaikat, illetve meg kellett semmisíteni a másik nemzet készleteit. A határ szó egyik jelentése is katonai terminológia, ami egy olyan zóna, ahol az ember az ellenséggel találkozik. Az államok a kialakulásuk idejétől kezdve alkottak olyan szabályokat, alakítottak ki olyan szervezeti egységeket, amelyek fő feladata államhatalmi intézményként az országhatárok sérthetlenségének védelme, szabályozott belépési korlátok alkalmazása, a támadólag fellépő fegyveres egységek elrettentése, a nemzetgazdaság és kereskedelem védelme, az ország számára nemkívánatos személyek és események határon kívül tartása. Krasnes (1973, 333–368.) szerint valamennyi állam monopolizálja a jogot annak meghatározására, hogy kinek és minek, milyen feltételeknek történő megfeleléssel biztosítja a lehetőséget a területéhez történő hozzáféréshez, az oda történő belépéshez, az ottani tartózkodáshoz.

Kutatási tevékenységem eredménye szerint a határellenőrzésért felelős rendészeti szervek – tevékenységének kormányzati szintű támogatása a túlterhelés időszakában, valamint azt megelőző felkészülés és azt követő normál működésre történő visszaállás alatt 5 mechanizmussal, a PABP = LHTMM (PreActive Border Policing = Law & Human resource & Toolbar & Method & Money; Preaktív Határrendészet = Jogilag szabályozott & Humánerőforrás &

Eszköztár & Módszertan & Költségfedezet komplexen rendelkezésre áll) ajánlásokkal biztosítható. Ez a felelős hatóság komplex feladat ellátásához szükséges anyagi eszközök rendelkezésre állásával; a jogszabályi környezet reagálásával a megváltozott viszonyokra, a társadalmi és szakmai igényeknek történő megfeleléssel; a jogszerű, költséghatékony tevékenységgel és az állampolgárok biztonságérzetét garantáló humán erőforrás biztosításával; az új feladatokhoz szükséges új módszerek alkalmazásával biztosítható. Teke a migrációkezelés új típusú kihívásainak kezelésére a felelős hatóságok felé a folyamatleírások, a döntés-előkészítések fontosságára hívja fel a figyelmet. A megoldások keresésében jelentős támogatást nyújthat a kialakult és a PABP módszertan alapján prognosztizálható elemek hatékony kezelésére egy problématerkép összeállítása, amely irányt mutathat a nem tipikus kihívások atipikus megoldásokkal történő kezelésére. (Teke, 2018, 110 -128.)

Összefoglalás

A migráció elméletek alaptéziseként megállapítható, hogy a Maslow által kidolgozott szükséglet piramis (Maslow, 1943, 370-396.) gondolatiságát elfogadva az emberiség történelmével egyidős előélete (Ritecz, 2015, 11-20, 117.) miatt számtalan megfogalmazása és a jelenséghez kapcsolódó értelmezése van, majd a társadalmi és technikai fejlődéssel együtt megjelenő területekre jellemző eltérésekkel, a push-pull faktorok révén, a globalizáció elterjedésével egy térben és időben ma is zajló folyamat. A jelenséget, a kapcsolódó elméleti megközelítéseket annak megalkotójához köthető tudományos objektivitás mellett szakterületi szubjektivitás is jellemzi.

Az egyes migráció elméletek azt is megmutatják, hogy a migráció dinamikus folyamatában szereplők nincsenek elszigetelve, gyakran érintik egymást térben és időben egyaránt, amiért kiemelt figyelemmel kell vizsgálni a migráció különböző szintjeit, valamint, hogy a strukturális makró tényezők is befolyásolják a mikro szintre vonatkozó döntéseket. A migráció elméletek zöme elsődlegesen a jelenség elemeit, érintettjeit, a folyamat tartalmát, térbeli és időbeni aspektusát vizsgálják a kiváltó okok és elérendő célok kizárásával, ugyanakkor az elméletek megalkotói számos ajánlást is megfogalmaznak a folyamat megállítására, kezelésére, prognosztizálására, ki-ki a képviselt álláspontja szerint.

Az államhatáron megjelenő túlterheléses migráció hatása annak beazonosítható keletkezési időszakára miatt a kutatók által további vizsgálatok tárgyát képezheti. Európában, Magyarország déli határszakaszán a 2014. és 2015. esztendőben az azt megelőző időszakokra, az országunk teljes határszakaszára jellemző, éves

szinten néhány ezer fő által megkísérelt illegális határátlépési kísérletek száma a szervezettség megerősödése miatt eljutott arra a szintre, amikor napok alatt ezres nagyságrendekkel növekedtek a rendőri intézkedések alá vont jogellenes határátlépők száma néhány tíz kilométeres határszakaszon. A globalizált világ, az áruk, a tőke szabad áramlása, a mozgás szabadsága, a fejlődő közlekedési infrastruktúra eredményeként és gazdasági világválság negatív hatásainak nemzetközi szintű csökkenése után az ellenőrzött határforgalomban a dinamikus növekedési tendenciák mellett szintén megjelentek időszakosan kiugró számok.

Ezek a nagyságrendnyi, teljes feldolgozó és kiszolgáló rendészeti kapacitást lekötő szakmai kihívások a hektikusságuk és intenzitásuk miatt képesek túlterhelni bármilyen rendszert, annak minden elemét. Az államhatárt érintő migráció szervezett, túlterheléses hatásának klasszikus, közgazdaságtani, biztonsági tudományelméleti alapokra épülő fogalmi megjelenésével és az alkalmazott jellemzők felhasználásával lehetőség nyílik arra, hogy a jelenség kezeléséért felelős hatóság a jogszerű és flexibilis proaktív tevékenységével az ellenőrzési és eljárési feladatainak végrehajtásában biztonsági deficit ne keletkezzen.

Felhasznált irodalom

- Balogh R. (2008): *Migráció, mint anomália — a bevándorló-kérdéstől a bevándorló-veszélyig*. Jog- és politikatudományi, 5, 414-426.
- Berry, M. – Garcia-B. – Kerry, I. M. (2015): *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries Report prepared for the United Nations High Commission for Refugees*, 3-11.
- Bruhács J. (1999): *Nemzetközi jog II*. Budapest: Dialog Campus, 81.
- Chimienti, M. – Solomos, J. (2011): *Social Movements of Irregular Migrants, Recognition, and Citizenship, Globalizations*, 344-345.
- Finszter G. (2016): *A rendészet és a rendészeti igazgatás elmélete*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 61.
- Giddens, A. (1990): *The consequences of Modernity*. Cambridge: Polity Press, 64.
- Hárs Á. (1992): *A nemzetközi migráció néhány problémájáról*. Szociológiai Szemle, 3, 123-137.
- Hautzinger Z. (2013): *Az első idegenjogi törvény*. In: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): *A modernkori magyar határrendészet százötz éve*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 179-183.
- Hautzinger Z. (2014): *A magyar idegenjog rendszere és az idegenjogi (szak)igazgatás*. Pro Publico Bono, 2, 69-78.
- Hautzinger Z. (2018): *A migráció és a külföldiek büntetőjogi megjelenése*. Pécs: AndAnn Kft.

- Hegyaljai M. (2016): *Migráció - bűnügy - nemzetközi kitekintés*. In: Hautzinger Z. (szerk.): *A migráció bűnügyi hatásai*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 11–17.
- Kerezsi K. (2018): *A párbeszéd hatalma - A helyreállító igazságszolgáltatás szerepe a közpolitikában*. Budapest: Dialóg Campus, 16.
- Krasner, D. S. (1995): *Power Politics, Institutions, and Transnational Relations - in Thomas Risse-Kappen, ed., Bringing Transnational Relations Back*. In: *Non-State Actors, Domestic Structures, and International Institutions*. New York: Cambridge University Press, 268.
- Malcolm, A. (1996): *Frontiers: Territory and State Formation in the Modern World*. Cambridge Polity, 5.
- Maslow, H. A. (1943): *A theory of human motivation*. New York: Psychological Review, 4, 370-396.
- Nagy B. (2016): *Hungarian Asylum Law and Policy in 2015–2016*. *Securitization Instead of Loyal Cooperation German Law Journal*, 6, 1041.
- Ördög I. (2013): *Menekültügyi mítoszok, féligazságok*. Budapest: Fundamentum, 2, 74-77.
- Parsons, T. (1951): *The social system*. London: Routledge, 17-20.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1940): *On Social Structure*. *Journal of the Royal Anthropological Society of Great Britain and Ireland*, 70, 1-12.
- Ritecz Gy. – Sallai J. (2015): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetősége*. Budaörs: Hanns Seidel Alapítvány, 11-20.
- Ritecz Gy. – Sallai J. (2016): *A migráció trendjei, okai és kezelésének lehetőségei 2.0*. Budapest: Hanns Seidel Alapítvány, 169.
- Sallai J. (2013): *A határrendészet első kézikönyve*. In.: Gaál Gy. – Hautzinger Z. (szerk.): *A modernkori magyar határrendészet százötz éve*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 61-63.
- Sallai J. (2015): *A rendészet kihívásai napjainkban*. Magyar Hadtudomány, 1-2, 135.
- Sik E. (2007): *A migráció szociológiája 1*. Budapest: ELTE
- Sik E. (2011): *A migráció szociológiája 2*. Budapest: ELTE
- Stumpf, J. (2006): *The crimmigration crisis. Immigrants, crime, and sovereign power: American Iniversity Law Review*, 2, 367-419.
- Szalai, É. E. (2014): *Nemzetközi migráció jelensége és tendenciái az egyes földrajzi térségekben; Indiai migrációs folyamatok és az indiai diaszpóra*. In: Tarrósy I. – Glied V. – Vörös Z. (szerk.): *Migrációs tendenciák napjainkban*. Budapest: IDResearch Kft./Publikon Kiadó, 137.
- Teke A. (2018): *A migrációkezelés és problématerkép dilemmája*. In: *Teke András (szerk.): Európa határokkal – Határok nélkül? - Mobilitás – legalitás – illegalitás*. Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság, 110 -128.
- Tóth J. (2001): *A nemzetközi migráció jogi alapjai*. In.: Lukács É. – Király M. (szerk.): *Migráció és Európai Unió*. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium
- Tóth J. (2015): *Migrációs fogalomtár*. *Közélet*, 4, 159-169.

Felhasznált jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye 46. cikk (1)

Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. Törvény 1.§ (2) 10-11.

A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény; IX/A. FEJEZET, Tömeges Bevándorlás Okozta Válsághelyzet, 80/A. § (1)

Az Államhatárról szóló 2007. évi LXXXIX. törvény 11. – 11/A. §

A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 36. § (1) h)

A harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény és a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény módosításáról szóló T/1609. számú törvényjavaslat indokolással

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: <https://www.unhcr.org/statistics/unherstats/5b27be547/unhcr-global-trends-2017.html>

URL2: https://doi.org/10.1111/j.1747-7379.2006.051_1.x

URL3: <https://www.iom.int/who-is-a-migrant>

URL4: <http://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm>

URL5: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/chancellor/refugee-policy-finding-common-answers-443560>

URL6: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvn002b.html

URL7: http://www.kriminologia.hu/sites/kriminologia.hu/files/finszter_geza.pdf

URL8: <https://www.migrationaid.net/infoaid>

Horváth Péter János

A Független Rendészeti Panasztestület szerepe a rendőrség demokratizálásában

**The role of the Independent Police Complaints Board
in the democratization of the police**

Absztrakt

2007-ben az Országgyűlés széles körűen módosította a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvényt (a továbbiakban: Rtv.), elsősorban az integrációs elvárások és Magyarország teljes jogú schengeni tagsága miatt, valamint egy egységes, a közrend és a közbiztonság védelme érdekében hatékonyabban és eredményesebben fellépni képes szervezetrendszer kialakítása érdekében. Az Rtv. módosítása a jelenkor szabályozásának megfelelően a jelen lévő országgyűlési képviselők kétharmadának szavazatával vált lehetségessé, a konkrét törvényt módosítás azonban ezzel alkotmánymódosítást is szükségessé tett, így az Rtv. módosításához - a szakmai szempontok figyelembevétele mellett - hosszas egyeztetésekre és számos politikai kompromisszumra is szükség volt. A fejlődési folyamatok során merült fel, egy, a rendőrség jogállami kritériumoknak megfelelő működését ellenőrző társadalmi testület - a Független Rendészeti Panasztestület (a továbbiakban: FRP) - létrehozásának az ötlete, ami így bele is került a törvényjavaslatba.

Kulcsszavak: rendőrség, Független Rendészeti Panasztestület, jogorvoslat, törvényességi szempontok

Abstract

In 2007, Parliament extensively amended the XXXIV Police Act of 1994 (hereinafter: Rtv.), primarily due to the expectations from the integration process and Hungary's full Schengen membership, and to facilitate the development of a unified organizational system capable of acting more effectively and efficiently to protect public order and public security. The amendment of the Rtv., according to present regulations, became possible by the assenting vote of a two-thirds majority of the Members of Parliament present, but the actual amendment of the Act required a constitutional amendment, too. As a result, the amendment of

the Act also required lengthy consultation and numerous political compromises, while taking professional aspects into account. During the development process, the idea of establishing a social body to monitor the functioning of the police in accordance with the rule of law, known as the Independent Police Complaints Board (FRP), emerged and was included in the bill.

Keywords: police, Independent Police Complaints Board, legal remedy, legality points of view

Bevezetés

Az absztraktban megfogalmazott ötletet a kodifikáció során az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi, civil- és vallásügyi bizottságának akkori elnöke karolta fel, hiszen egy ehhez hasonló szervezet megalakításának ötlete már korábban is megfogalmazódott, különböző civil szervezetek, mint például a Magyar Helsinki Bizottság ajánlásaiban, vagy az úgynevezett Gönczöl-bizottság vizsgálati jelentésében is. Hasonló javaslatokat olvashatunk az alapvető jogok biztosának felvetései között is, amelyeket a rendőrség és az egyes kisebbségi csoportok közötti konfliktusok miatt készített vizsgálataiban. Az FRP nem csak egy ötlet maradt, abban nagymértékben meghatározó szerepe volt a 2006. év őszén történt demonstrációknak, a budapesti utcákon kialakult zavargásoknak, és az azok kezelése során a rendőri erők részéről sok esetben tapasztalható túlkapásoknak. Ezek az eseménysorozatok eredményeképpen ugyanis a rendőrség tekintélye, a rendőrökbe vetett bizalom addig sosem látott módon rendült meg, világossá téve a jogalkotók számára azt, hogy intervencióra van szükség a további zavargások elkerülése, és a rendőrség iránti (köz)bizalom helyreállítása, megszilárdítása érdekében. Ennek okán nélkülözhetelenné vált a rendőrség szervezetének hatékonyabbá, eredményesebbé, valamint az uniós és schengeni elvárások miatt egységesebbé tétele. Mindezt azonban úgy kellett elérni, hogy a jogállamiság és a jobbiztonság alkotmányos követelményei, az alapvető jogok tiszteletben tartása is erőteljesebben érvényesülhessen a rendőri intézkedések végrehajtása során. Ezek a szempontok adták meg a kezdeti lehetőségét annak, hogy az Rtv. 2007. évi megreformálása során az FRP felállításra kerülhessen. (Fodor-Lukács et al., 2009, 7-8.) Az FRP-re vonatkozó rendelkezések a törvénymódosítás során bekerültek az Rtv. I. és IX. fejezeteibe, a működéséről szóló szabályok pedig 2008. január 1-jétől hatályosak. Az FRP első öt testületi tagjának megválasztására 2008. február 25-én került sor és az érdemi munka is ekkor indulhatott meg, az FRP ügyrendjének előkészítésével. Az alakuló

ülésre 2008. március 5-én került sor, itt az FRP tagjai maguk közül egyhangú szavazással elnököt és elnökhelyettest választottak.

Általánosan is mondható, hogy az Rtv. eljárási szabályainak figyelembevétele mellett, meglehetősen szűkszavúan szabályozza az FRP működését, ami több kihívást is támasztott az új jogvédő szerv számára. Alapvető álláspontom, hogy a rendőrség demokratikusan működik Magyarországon, az ország államformájából és az Európai Unió alapelvek elfogadásából kiindulva. Az államigazgatás és a lakosság védelme érdekében, a demokratikus működés a rendfenntartás és a szolgáltatás optimális egyensúlyának kiépítésével valósulhat meg. Az optimális egyensúly országonként eltérő, az nagymértékben függ a lakosság általános megelégedettségétől, a mindenkori kormány célkitűzéseitől, stratégiájától. A mai magyar rendőrség - véleményem - szerint demilitarizált is és duális szervezeti rendszerű is egyben, továbbá a jog- és normaérvényesítés mellett együttműködő módszert is alkalmaz.

A Független Rendészeti Panasztestület

Összetétele, fő tevékenysége

A 2008. évben felállított testület öt tagját hat évre választották. A sorosan következő 2014. évi megválasztás eredményeképp az FRP új tagjai (mandátumuk 2020-ig szól):

Az FRP elnöke dr. Lukács Tamás, elnökhelyettese dr. Kozma Ákos, a testület további tagjai pedig Fráterné dr. Ferenczy Nóra adó- és pénzügyi szakjogász, dr. Cservák Csaba alkotmányjogász, valamint dr. Wildner Domonkos szakjogász.

Az FRP alapvetően a rendőri intézkedéseket kivizsgáló szervezet, a rendőrök által elkövetett jogsértések kivizsgálását hajtja végre. A www.repate.hu (URL1) honlap működtetésével a következő tevékenységével segíti az állampolgárokat: általános kérdések és válaszok, panasz bejelentési nyomtatványok, állásfoglalások, beszámolók, sajtóközlemények, hírlevelek, kapcsolattartás.

Az FRP hatáskörére vonatkozó szabályozás

Az FRP hatáskörét az Rtv. 92. § (1) bekezdés rögzíti. Eszerint az, akinek az Rtv. IV., V. és VI. fejezetében meghatározott kötelezettség megsértése, a rendőri intézkedés, annak elmulasztása, a kényszerítő eszköz alkalmazása alapvető jogát sértette, panasszal fordulhat az intézkedést foganatosító rendőri szervhez, vagy

kérheti, hogy panaszát az országos rendőrfőkapitány az FRP által lefolytatott vizsgálatot követően bírálja el. Az idézett törvényi szabályozás szerint a hivatali bűncselekmények (bántalmazás hivatalos eljárásban, kényszervallatás, jogellenes fogva tartás) esetén nyomozati jogkör hiányában nincs hatásköre az FRP-nek eljárni. Ezekben az esetekben az állampolgárok feljelentést tehetnek, amelynek alapján a nyomozó ügyészség folytatja le a nyomozást, illetve - amennyiben az ügyész vádat emel - bíróság dönt a büntetőjogi felelősség megállapításában. Az Rtv. rendelkezései alapján ugyanakkor a Rendőrség egyéb jogsértő intézkedéseivel szemben, illetőleg azok elmulasztása miatt közvetlenül az FRP-hez lehet panasszal fordulni. (Fodor-Lukács et al., 2009, 31.)

Ennek megfelelően az FRP hatásköre leginkább az Rtv. V. fejezetében felsorolt rendőri intézkedések, illetve az azok elmulasztására vonatkozó vizsgálatokra, valamint a VI. fejezet szerinti kényszerítő eszközök alkalmazásának vizsgálatára terjed ki. Továbbá az FRP - az Rtv. 92. §-ának (1) bekezdésében írt bántalmazás alapján - vizsgálódási körébe vonhatja egyúttal az Rtv. IV. fejezetében található, a rendőrség működésének általános elveit és szabályait rögzítő rendelkezések kapcsán azokat a rendőri tevékenységeket is, amelyeket az Rtv. V. és VI. fejezete nem nevesít, de amelyek vonatkozásában a IV. fejezetben foglalt követelményeknek (a rendőri feladatok ellátásának és utasítások teljesítésének kötelezettsége, intézkedési kötelezettség, az arányosság követelménye, a rendőr szolgálati fellépésére és azonosíthatóságára vonatkozó kötelezettség, illetve a rendőr segítségnyújtási kötelezettsége) érvényesülniük kell. Erre az Rtv. IV. fejezetében szereplő 11. § (1) bekezdése nyújt lehetőséget, amely kimondja, hogy a rendőr köteles a szolgálati beosztásában meghatározott feladatait a törvényes előírásoknak megfelelően teljesíteni. Az FRP szilárd alapokon nyugvó gyakorlata szerint ezen általános jellegű rendőri kötelezettség megsértése esetén jogosult eljárni abban az esetben is, ha a jogsértés nem az Rtv. V. és VI. fejezetében felsorolt rendelkezések alkalmazásával, hanem más - az adott szolgálati feladat ellátására vonatkozó - jogi norma érvényesülésével függ össze. Az FRP ilyen jogcímen történő eljárása azt eredményezi, hogy az Rtv. 11. §-án keresztül vizsgálhatóvá válnak olyan rendőrségi tevékenységek is, amelyeket a rendőrségi törvényen kívüli, más jogszabályok által rögzített eljárási szabályok - például a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény vagy a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) - alapján végeznek, minthogy azokat a szolgálati feladatokat is törvényes előírásoknak megfelelően kell ellátni, így a speciális eljárási szabályok megsértése egyúttal az Rtv. 11. § (1) bekezdésének megsértését is jelenti, ami viszont az Rtv. 92. §-ben foglalt, fent idézett rendelkezése alapján az FRP által vizsgálható. Az FRP a hatáskörére vonatkozó, kiterjesztő jellegű

értelmezésének ugyanakkor korlátot szab: a nem rendészeti hatáskörben, hanem egyéb eljárások keretében tanúsított rendőri intézkedést vagy annak elmulasztását csak abban az esetben vizsgálja, amikor az Rtv.-n kívüli, más jogszabályok nem biztosítanak speciális jogorvoslati lehetőséget. (Gajdos E. B., 2013)

A jogi szabályozás pozitív változásai a panaszeljárással kapcsolatban

Az Rtv. 92-93/A. §-ában szabályozott és megreformált eljárás (továbbiakban: panaszeljárás) jelentős pozitív változással járt, ahogy ezt dr. Kádár András Krisztof is kifejtette egy előadásához készített háttéranyagban. Az első problémát a panaszeljárások rendszerének teljes inkoherenciája jelentette. Különböző rendőri tevékenységek ellen ugyanis egészen különböző jogorvoslati lehetőségek álltak a panaszosok rendelkezésére. Itt nem elsősorban a rendőrségi panaszeljárás és a büntetőeljárás keretében végzett rendőri tevékenység ellen igénybe vehető jogorvoslatok különbségére gondolok, mivel ezt a megkülönböztetést a büntetőeljárás sajátosságai miatt indokoltnak tartom, hanem a panaszeljárás csak az Rtv. V. fejezetében található intézkedések és VI. fejezetében található kényszerítő eszközök alkalmazása esetén volt igénybe vehető. Ugyanakkor az Rtv. IV. fejezete is tartalmaz olyan kötelezettségeket, amelyek megsértése szükségessé teszi a jogorvoslat lehetőségének megteremtését. Ezekre azonban az Rtv. módosítása előtt nem a panaszeljárás szabályai, hanem az európai uniós csatlakozással összefüggő egyes törvénymódosításokról, törvényi rendelkezések hatályon kívül helyezéséről, valamint egyes törvényi rendelkezések megállapításáról szóló 2004. évi XXIX törvény (a továbbiakban: EU törvény)¹ rendelkezései vonatkoztak.

Ezek értelmében az állami szervek (így a rendőrség is) a panaszokat az EU törvény szerint kötelesek vizsgálni és az eljárást lefolytatni. A panaszt a beérkezéstől számított harminc napon belül kell elbírálni. Az eljárásra jogosult szerv a panaszost meghallgathatja, ha azt a panasz tartalma szükségessé teszi, majd a vizsgálat befejezésekor a megtett intézkedésről vagy annak mellőzéséről, az indokok megjelölésével, köteles a panaszost írásban vagy elektronikus úton haladéktalanul értesíteni. Mindezek alapján a gondoskodni kell a jogszerű, illetőleg a közérdeknek megfelelő állapot helyreállításáról vagy az egyébként szükséges intézkedések megtételéről, a feltárt hibák okainak megszüntetéséről, az okozott sérelem orvoslásáról, továbbá indokolt esetben a felelősségre vonás kezdeményezéséről. Nyilvánvaló hogy bár adott esetben a rendőr intézkedési

1 Már nem hatályos jogszabály. Hatálytalan: 2007. VII. 1.-től

vagy segítségnyújtási kötelezettségének elmulasztása jelentős érdeksérelmet okozhat, az EU törvényben szabályozott eljárás nem tartalmaz számos olyan garanciát, amely a rendőrségi panasz eljárásban megtalálható (így pl. végső soron a bírói felülvizsgálat lehetőségét). Ezt a problémát a módosítás megoldotta, hiszen kimondta, hogy akinek az Rtv. IV. fejezetében meghatározott kötelezettség megsértése jogát vagy jogos érdekét érinti, az élhet a rendőrségi panasz eljárás adta lehetőségekkel. (URL2)

Ebből következik az alábbi pozitívumok²:

„13. § (1) A rendőr jogkörében eljárva köteles intézkedni vagy intézkedést kezdeményezni, ha olyan tényt vagy körülményt észlel, illetőleg hoznak tudomására, amely rendőri beavatkozást igényel.

24. § (1) A rendőr köteles a feladatkörébe tartozó segítséget, illetőleg a hozzáfordulónak a tőle elvárható felvilágosítást megadni.

20. § (1) A rendőrt az intézkedés során az egyenruhája és az azonosító jelvénye vagy a szolgálati igazolványa és azonosító jelvénye igazolja.”

Az Rtv. módosítása előtt csak annyiban hivatkozott a közigazgatási eljárásra, hogy kimondta: a panasz eljárásban hozott másodfokú határozat közigazgatási határozat, amelynek bírósági felülvizsgálatát kérheti az, aki panasz előterjesztésére jogosult. Mindazonáltal a jogbiztonság szempontjából fontos lépés volt annak egyértelmű rögzítése, hogy az intézkedést foganatosító szervhez benyújtott panaszt az intézkedést foganatosító szerv vezetője közigazgatási hatósági eljárásban bírálja el. Fontos ez azért is, mert összhangba hozza a panasz megtételére jogosult személyek körét a Ket. ügyfél fogalmával. Ide tartozik az a rendelkezés is, amely szerint panasz előterjesztésére az jogosult, akivel szemben az intézkedést foganatosították. Ez a rendelkezés több oldalról korlátozta a panaszjogot. Egyfelől szűkítette a panaszosok körét (kizárva például azt a szórakozóhely-üzemeltetőt, aki sérelmezi, hogy minden, az általa működtetett diszkóból kilépő fiatalot igazoltatnak, így potenciálisan rontva az üzletet), másfelől nem tette lehetővé az intézkedés elmulasztása miatti panaszt (hiszen egy valakivel szemben ténylegesen foganatosított intézkedést feltételezett). A javasolt módosítás mindkét problémát megoldja, hiszen kimondja, hogy bárki panaszt tehet, akinek az intézkedés jogát vagy jogos érdekét érintette, és az intézkedés elmulasztását kifejezetten felsorolja a panaszjogot megalapozó magatartások között.

Ugyancsak pozitív változás a panasz eljárások tárgyi illetékmentességének kimondása, amellyel egy mondhatni jogalkotási csorbát köszörült ki az Országgyűlés. Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 33. § (2) bekezdésének

2 1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

29. pontja úgy rendelkezik, hogy egyes alkotmányos jogok érvényesítése, valamint a társadalmi igazságosság előmozdítása érdekében tárgyánál fogva illetékmentes a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény, valamint az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskola-kerülés elleni fellépést biztosító módosításáról szóló törvény hatálya alá tartozó szervek és személyek intézkedésével, vagy kényszerítő eszköz alkalmazásával szemben benyújtott panasz és fellebbezés.

További előrelépés volt az is, hogy a panasz előterjesztésére nyitva álló határidőt 30 napban került meghatározásra, hiszen a tapasztalatok szerint a nyolc nap sokszor valóban kevésnek bizonyult. Mire az ügyfelek eljutottak a Helsinki Bizottság ügyvédekhez, akik megfelelő tájékoztatást adtak a jogorvoslati lehetőségekről, sokan már kicsúsztak a határidőből, a rendőrség pedig nem fogadta el igazolási oknak a saját mulasztására való hivatkozást, azaz annak a felvetését, hogy a rendőri intézkedéssel nyilvánvalóan elégedetlen panaszos nem kapott az eljáró rendőrtől felvilágosítást a panasztétel lehetőségéről. A jogszabályi megoldásokra áttérve, a legnehezebb annak eldöntése, hogy egy adott rendőri intézkedés alapvető jogot sért-e, vagy sem, illetve sérti-e olyan mértékben a panaszos alkotmányos jogait, hogy az ügy kivizsgálása az FRP-re tartozzon. A kérdést két irányból vizsgálva, egyrészt a jogban járatlan panaszos számára közel lehetetlen lesz annak eldöntése, hogy az általa elszenvedett intézkedés alapjogi sérelemmel jár-e vagy sem, mert a Helsinki Bizottság tapasztalatai szerint a panaszosok az alkotmányos jogok sérelmét hajlamosak kiterjesztően értelmezni, így inkább az a valószínű, hogy többségük az FRP-hez fogja benyújtani a panaszt, és nem az intézkedést foganatosító rendőri szervhez. Bár az FRP jogosult az alapvető jogot nem sértő, valamint az alapvető jogot csekély mértékben sértő intézkedéssel szemben előterjesztett panaszt az intézkedést foganatosító szerv vezetőjéhez áttenni, azonban az FRP munkaterhének szempontjából nem elhanyagolható, hogy ezeket a panaszokat is meg kell vizsgálni, az alapvető jog sérelmének mértékét értékelni kell, ami időigényes feladat lehet. A dilemma másik vetülete, hogy a rendőri intézkedések nagy része érint (korlátoz) valamiféle alapvető jogot, így az FRP valószínűleg csak kevés panaszt tud kiszűrni érdemi vizsgálat nélkül. Nyilvánvaló, hogy bizonyos idő elteltével az FRP ki fog alakítani valamiféle tipológiát, bizonyos osztályozási elveket. Tekintettel azonban az FRP kis létszámára és a költségvetési források várható szűkösségére félok, hogy a munkateher racionalizálásának érdekében az FRP korlátozó, a hatáskörébe tartozó panaszok körét szűkítő gyakorlatot lesz kénytelen kialakítani. A civil kontroll megerősítése érdekében az FRP felállítása ellenére megfontolandónak tartom, hogy a jogalkotó a panaszügyekben döntő

bíróságoknak ne csak kasszációs, hanem reformatórius jogkört is biztosítson. Arra a bíróságok nyilván nem alkalmasak, hogy a mulasztó, jogsértő rendőrökkel szemben szankciókat is alkalmazzanak (erre egyébként a jelenlegi szabályok szerint folyó panaszeljárásokban sincs lehetőség, amennyiben a rendőr eljárásának jogszerűtlensége megállapítást nyer, úgy meg kell indítani a fegyelmi-, vagy a büntetőeljárást, hogy valamiféle jogkövetkezmény alkalmazható legyen).

A rendőri intézkedést kiváltó állampolgári cselekmények minősítési kérdései

Az FRP hatáskörének vizsgálata során igen kényes kérdés, hogy az FRP jogosult-e, és milyen mértékben a panaszos rendőri intézkedést kiváltó cselekményének büntetőjogi minősítésére. E dilemma mit is takar, ebben az esetben. A rendőr elfogja, illetve elő is állítja a panaszost azzal az indokkal, hogy bűncselekmény elkövetésén tetten érte. A kérdés, hogy a rendőri intézkedés jogszerűségének megítéléséhez feltétlenül szükséges-e értékelnie az FRP-nek a panaszos magatartását, vagy tényként fogadja el azt, hogy valóban tettenérés történt, illetve valóban felmerült a bűncselekmény elkövetésének a gyanúja. Az egyik nem probléma mentes megoldás az, hogy a bűncselekmény tényállási elemek meglétét vizsgálja a konkrét ügyben, és ezen keresztül ítéli meg a rendőri intézkedés jogszerűségét, a másik megoldás, ha az FRP felfüggeszti az előtte folyó panaszeljárást, és a megvárja a bűnügyi hatóságok döntését. Az FRP tagjai is megosztottak a megoldásokat illetően és jogszabályi rendelkezés hiányában az első megoldás követése mellett döntöttek. (Finszter G., 2015)

Javaslatok

Jogalkotási és hatáskör bővítési javaslatok

Az FRP tagjai már a 2010. évi beszámolójukban is felhívták a figyelmet arra, hogy rendkívül alacsony azoknak az FRP-i ajánlásoknak az aránya, amelyeket a rendőrség megszívlelt. A Bizottság szeretné, ha megkapná a magyar hatóságok állásfoglalását ebben az ügyben. Ugyanakkor számos olyan terület, megoldatlan probléma van az FRP működésében, amelynek megoldása jogosítványának és hatáskörének bővítésével feloldható lenne.

A hivatalból történő eljárás hiánya

Az FRP-hez panasszal az fordulhat, akivel szemben rendőri intézkedés fogantartására vagy annak elmulasztására, továbbá kényszerítő eszköz alkalmazására került sor. Nem egy esetben előfordul ugyanis, hogy az FRP egy, a hatáskörébe tartozó esetről értesül (akár a médián keresztül), jogszabályi felhatalmazás hiányában azonban nem jogosult hivatalból eljárni, sőt arra sincsen módja, hogy az érintett személyt megkeresse és tájékoztassa az FRP-hez fordulás lehetőségéről. Ugyanakkor nem elképzelhetetlen, hogy az érintett személy az FRP-hez fordulás, vagy még távolabb menve magával a panasztétel lehetőségével sincsen tisztában a megfelelő tájékoztatás elmaradása okán. Ezért indokolt és javasolt, hogy az FRP az országgyűlési biztosra vonatkozó szabály Rtv.-be történő bevonásával, vagy csak arra való utalással hivatalból történő eljárásának lehetővé tétele mihamarabb megvalósuljon.

Felvilágosítás kérés, meghallgatás, bizonyítási eszközök köre

Az FRP – az Rtv. felhatalmazása alapján vizsgálata során a rendőrségtől felvilágosítást kérhet, az összes olyan iratba betekinthez, illetve iratról másolatot kérhet, adatot, körülményt, tényt, eljárást megismerhet, ami a vizsgált intézkedéssel összefügghez Rtv. 93/A. § (1) bekezdése szerint. Mivel az Rtv. a felvilágosítás kérés kapcsán további részletszabályokat nem tartalmaz, ezért nincs kellőképpen tisztázva, hogy az FRP valójában mire is jogosult vizsgálata során. Mivel nem az általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvényben meghatározottak alapján folytatja le az FRP a vizsgálatait, ezért már az Országos Rendőr-főkapitányságon keresztül, a megkeresés formájában történő nyilatkoztatás is felvet aggályokat. Az Országos Rendőr-főkapitányság álláspontja szerint ugyanis a rendőrök nyilatkozattétele önkéntes, azaz a kérést meg is tagadhatják. Ebből a bekezdésből is kiderül, hogy indokolt és javasolt az FRP hivatalból történő eljárásának mihamarabbi lehetővé tétele.

Jogalkotási javaslattételi jog biztosítása az FRP számára

Az FRP gyakorlatában több olyan eset fordult elő, amikor a rendőrség ugyan a jogszabályoknak megfelelően járt el, azonban az eljárás mégis valamilyen alapjogsértést valósított meg. Ilyen esetekre indokolt kifejezetten biztosítani azt a lehetőséget az FRP számára, hogy jogalkotást kezdeményezzen. Annak érde-

kében, hogy ez a jogosítvány és az a már létező felhatalmazás, hogy az FRP az országos rendőrfőkapitánynál kezdeményezheti utasítás kiadását, módosítását valóban hatékonyan érvényesülhessen, szükség van rá, hogy a címzett szervezetnek jogszabályi kötelezettségük írja elő, hogy az FRP-t tájékoztassák a kezdeményezéssel kapcsolatos álláspontjukról, esetleges intézkedéseikről.

Összegzés

Véleményem szerint az FRP szerepe a rendőrség demokratizálásában, napjainkban még fejlődési szakaszban jár. Maga az intézmény megalkotása és 9-10 éves munkája előre mutató jó példa, de jogosítványai és az általa feltártak elfogadása még kiforratlan. A fejlődés úgy érzem számottevő lesz a következő 20 évben, és erősödni fog a civil kontroll, civil jogértelmezés érvényesülése a sajáttal szemben. Elméletben az országos rendőrfőkapitány köteles lenne figyelembe venni az FRP döntését és az attól való eltérést megindokolni, ám az erre vonatkozó jogszabály mára kiüresedett, a rendőrségi panaszeljáráásban az FRP-nek már csak szakértő szerepet szán a jogalkotó. Az országos rendőrfőkapitány határozata ellen egyébként nincs helye fellebbezésnek, az érintettek bírósági felülvizsgálatot kérhetnek. Az FRP részéről hangsúlyozták, hogy a jogi szabályozás hiányossága az is, hogy az országos rendőrfőkapitány döntésén kívül a megtett intézkedésekről már nem értesül a Panasztestület hivatalosan, legfeljebb a panaszos révén. Indokolt lenne, ha az alapvető jogok biztosának működését szabályozó törvényhez hasonlóan a tájékoztatást kötelező lenne megtenni. Az FRP-nek felmerült az igénye arra, hogy az FRP hivatalból is eljárhasson, európai példák azt igazolják, hogy az FRP határozatait az ombudsmani intézményhez szükséges közölni. Ez megoldaná azt a kérdést is, hogy közvetlen kártérítési felelősség következne a határozatokból, ám nem adna lehetőséget arra, hogy kizárólag testületi érdek alapján lehessen azt felülbírálni.

Statisztikai melléklet (URL3)

	Panaszok száma 2014	Panaszok száma 2015	Panaszok száma 2016
Budapest	113	157	82
Bács-Kiskun megye	5	12	6
Baranya megye	21	20	7
Békés megye	8	6	6

Borsod-Abaúj-Zemplén megye	20	28	8
Csongrád megye	3	10	10
Fejér megye	11	11	4
Győr-Moson-Sopron megye	12	7	9
Hajdú-Bihar megye	23	41	17
Heves megye	10	25	7
Jász-Nagykun-Szolnok megye	15	19	5
Komárom-Esztergom megye	6	5	2
Nógrád megye	8	7	3
Pest megye	48	84	24
Somogy megye	9	5	2
Szabolcs-Szatmár-Bereg megye	20	22	10
Tolna megye	2	6	9
Vas megye	6	7	6
Veszprém megye	6	10	6
Zala megye	6	13	3
Külföldi	5	14	7
Ismeretlen	40	23	8
Összesen	397	532	244

1. számú ábra: A panaszosok lakóhely szerinti megoszlása

	Panaszok száma		
	2014	2015	2016
Férfi	290	372	172
Nő	107	159	69
Egyéb	0	1	3
Összesen	397	532	244

2. számú ábra: A panaszok megoszlása nemek szerint

	Panaszok száma		
	2014	2015	2016
Panaszos	291	426	193
Jogi képviselő	35	25	21
Civil szervezet	8	5	0
Rendőrkapitányság	22	32	10
Az FRP magához vonta	0	12	1
Egyéb	11	2	10
Összesen	367	502	235

3. számú ábra: A panaszok küldő szerinti megoszlása

Felhasznált irodalom

- Finszter G. (2015): *A rendészeti szervek működésének jogi alapjai*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem
- Fodor-Lukács K. – Kádár A. K. – Kovács J. – Körtvélyesi Zs. – Nagy G. (2009): *Másfél év mérlegben - A Független Rendészeti Panasztestület gyakorlatának elemzése*, 7-8, 31.
- Gajdos E. B. (2013): *Ötéves a Független Rendészeti Panasztestület*. Rendészet és emberi jogok, 1-3.

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: Független Rendészeti Panasztestület. <http://www.repate.hu>

URL2: Háttéranyag a Független Rendészeti Panasztestület eljárásáról tartott előadáshoz. dr. Kádár András Kristóf <https://docplayer.hu/15605661>

URL3: A Független Rendészeti Panasztestület Beszámolója (2014-2016. évi tapasztalatairól) <https://www.parlament.hu/irom40/15762/15762.pdf>

Felhasznált jogszabályok

Magyarország Alaptörvénye

1990. évi XCIII. törvény az illetékről

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről

2004. évi CXL. törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

2016. évi CL. törvényben az általános közigazgatási rendtartásról

2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról

Mátyás Szabolcs – Csege Gyula

Térfigyelő rendszerek empirikus kutatási eredményei a szubjektív biztonságérzet fényében

Empirical research results of CCTV systems from the aspect of subjective safety feeling

Absztrakt

Napjainkban a közbiztonság kérdése a legfontosabb tényezők közé sorolható. Az elmúlt években bekövetkezett Európa biztonságát jelentősen rontó események következtében, paradigma váltásra volt szükség a rendvédelmi szervek, a települési önkormányzatok és a lakosság részéről egyaránt. A legfontosabb lépéseket már mindhárom fél megtette, azonban e folyamat rendkívül hosszú, és folyamatos munkát igényel. Az objektívbiztonság és a szubjektív biztonságérzet növelésének egyik záloga lehet a térfigyelő kamerarendszerek fejlesztése és bővítése. A tanulmány egy 2017-ben Debrecenben elvégzett kérdőíves felmérés eredményeit mutatja be.

Kulcsszavak: kamera, CCTV, közbiztonság, bűnözés

Abstract

Nowadays the issue of public security is one of the most important factors. The security of Europe was damaged by the events of the last few years. That's the reason why law enforcement agencies, municipalities and people needed paradigm shift. The most important steps have already been taken by all three parties, but this process is extremely long and requires continuous work. One of the keys to increase objective and subjective security is the development and expansion of CCTV systems. The study presents the results of a questionnaire survey, which was conducted in Debrecen in 2017.

Keywords: camera, CCTV, public security, crime

Bevezetés

Az elmúlt évek biztonsági kérdéseinek és a lakosság szubjektív biztonságérzetének változásait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a biztonság és a közbiztonság fogalmak tartalmilag megváltoztak, napjainkban már mást értünk alattuk, mint a rendszerváltozást megelőzően vagy akár a 2015-ös évtől kezdődő európai változások előtt.¹ De nem csak az egyes fogalmak változtak, hanem a rendészeti és a biztonsági szervek iránti elvárások és szükségletek is.² A rendvédelmi szervektől jóval professzionálisabb, költséghatékonyabb, ugyanakkor eredményesebb működést vár el a lakosság. Ezek az elvárások természetesen nemcsak hazánkban, hanem szerte a világban megfogalmazódtak a lakosság részéről (Dávid et al., 2007, 161-166.). Ezeknek az elvárásoknak, hogy a rendvédelmi szervek megfeleljenek, paradigmaváltásra volt szükség, és számos olyan új eljárást kellett bevezetni és technikai fejlesztést végrehajtani³, amelyek megalapozták a lakossági és a kormányzati elvárásoknak való megfelelést (Németh-Tiborcz, 2009, 42.). A tanulmány egy 2017-es lakossági kérdőíves felmérés eredményeit dolgozza fel, amely a térfigyelő kamerákkal kapcsolatban tett fel kérdéseket az állampolgárok részére. A felmérés elsődleges célja a térfigyelő kamerákkal kapcsolatos lakossági vélemények megismerése, a rendőrség munkájának elégedettség-vizsgálata, a szubjektív biztonságérzet mérése és a látenciavizsgálat volt.

Nagy felelősség egy lakossági kérdőív kérdéseinek összeállítása, mivel a kérdőívet összeállító szakember számos esetben akaratlanul is saját munkahipotézisének felállításához szerkeszti a kérdéseket, és ez óhatatlanul befolyással, kontrollszituációval kecsegtet. A szerzők ezt mindenképp el szerették volna kerülni, ezért behatóan tanulmányozták a témában eddig megjelent szakirodalmat és a hasonló jellegű kérdőíveket (Korinek László 1988, Kertész Imre 1997, Görgényi Ilona 2000, Jármay Tibor 2005, Sárközi Irén 2008, Tóth Antal 2007, Mátyás Szabolcs 2015, Tihanyi Miklós 2017), hogy ezeknek a felhasználásá-
val készíthessék el a tizenhat darab kérdésből álló kérdőívet.

-
- 1 A változásokra lásd például Madai Sándor (2016): A helyi rendészeti szolgáltatások igazgatása című művét.
 - 2 A téma, azaz a társadalmi elvárásrendszer változása, illetve divergenciája nem újkeletű. Vö.: Balassa Bence (2009): Rendőrség és civil társadalom – Egy elhibázott viszony rövid története című művével.
 - 3 Többek között ennek köszönhetően javult a nyomozások időszűrősége. Lásd bővebben: Girhiny Kornél (2016): New trends of investigations, the dominance of technical evidentiary methods című művét.

A kamerák biztonsági és rendvédelmi alkalmazhatóságának kérdése rendkívül aktuális, szerepük pedig várhatóan egyre nagyobb lesz.⁴ A rendelkezésre álló hazai irodalom viszont meglehetősen szegényes, nagyon kevés tanulmány és még kevesebb empirikus kutatás foglalkozik e területtel. A kutatás kezdeti szakasza⁵ elsősorban a kamerahasználattal kapcsolatos empirikus adatokat illetve annak szubjektív biztonságérzettel összefüggő területét vizsgálja. A kutatás fontosságát és a terület fejlődési igényét mi sem mutatja jobban, minthogy számos bűnelkövető tevékenysége válik így felderíthetővé, és ezzel a térfigyelő eszközök szerepe várhatóan néhány éven belül kiemelten fontossá válik. További jelentős szempont és a szerzők alapvető hipotézise, hogy a térfigyelő kamerák szerepe a lakosság körében igen jelentős potenciált hordoz a szubjektív biztonságérzet növelésében.

A kutatás módszertana

A mintát a kérdőívhez Debrecen közigazgatási területén élő 18 éven felüli lakosság biztosította. A reprezentatív mintafelvételt garantálta, hogy a nagyváros lakosságának és méretének arányosításával történjen a kérdőívek felvétele. A felmérés során ezért a mintavétel a város egyes településrészeiből lakosság-szám-arányosan történt (1. történelmi belváros (tömb rehabilitáció által érintett, illetve slummosodott⁶ területei egyaránt), 2. belső lakóhely övezet (óvárosi / cívis/ rész), 3. lakótelepi övezet, 4. családi házas övezet (kertvárosi rész, lakóparkok), 5. kertszegély terület /zártkertek, tanyavilág/).⁷

A kérdőíves felmérésre nagyvárosi környezetben, hazánk legnagyobb vidéki városában, Debrecenben, 450 fő bevonásával került sor, ahol hazánk lakosságának mintegy 0,2%-a él. Azért, hogy elkerüljük a későbbi problémákat, a szerzők 20 fő esetében létszámon előzetesen tesztelték a kérdőívet. Miután negatív visszajelzés nem érkezett, ezt követően élesben történt meg a kérdőívek felvétele. A kérdőívek kitöltése közterületen történt, több kérdezőbiztos bevonásával,

4 Ennek kapcsán gondolhatunk a különféle adatbázisokra, melyekből kamerafelvételek is lekérhetőek. Ezek ugyancsak hozzájárulhatnak az elemző-értékelő munka során a nyomozás hatékonyságához (lásd bővebben: Nyitrai Endre (2017): A szervezett bűnözés elleni küzdelem kriminalisztikai és büntetőjogi eszközei.

5 A szerzők már a jogi megalapozást a 2018. júniusban megjelenő Jog Állam Politika című szakmai folyóiratban publikációra bocsátották Csege Gyula - Mátyás Szabolcs: Térfigyelő rendszerek hazai szabályozása empirikus kutatások és a biztonsági kihívások tükrében. című jogi alapokat és kutatást indító szakcikkükben.

6 Egy város vagy városrész elszegényesedése, hanyatlása, gettósodása.

7 Az illetékességi terület településein nem volt lehetőség a kérdőív kitöltésére, csupán Debrecen városában.

szavatolva ezzel is az eredmények reprezentativitását. A kérdőíveket a Debreceni Egyetem Természettudományi és Technológiai Karának hallgatói töltték ki személyes interjúk során. A kérdőíves felmérésre 2017. november 1. és november 30-a között került sor.

A szerzők folyamatosan figyelték a várost érintő bűnügyi eseményeket és a híradásokat, hogy esetlegesen történt-e olyan cselekmény, amely negatívan befolyásolhatná az adatközlőket. A fenti időintervallumban semmilyen negatív esemény nem történt. A kapott eredmények az SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) statisztikai program segítségével kerültek feldolgozásra. A kérdőívek olyan személyekkel vagy lakosokkal lettek kitöltve, akik legalább öt éve életvitelszerűen Debrecenben élnek.

A kérdezőbiztosok visszajelzése alapján hat fő volt azon személyeknek a száma, akik komolytalan hozzáállással végezték a kérdőív kitöltését, és úgymond hasraütés-szerűen töltötték ki a kérdőívet. Az ő válaszaikat nem vettük figyelembe, helyettük új személyek, vagy lakosok kerültek bevonásra. A kérdezőbiztosok korábbi tanulmányaik során már megismerték a kérdőíves felmérések módszertanát, azonban a kitöltetés előtt egy egyetemi óra keretében alapos felkészítéssel vettek részt.

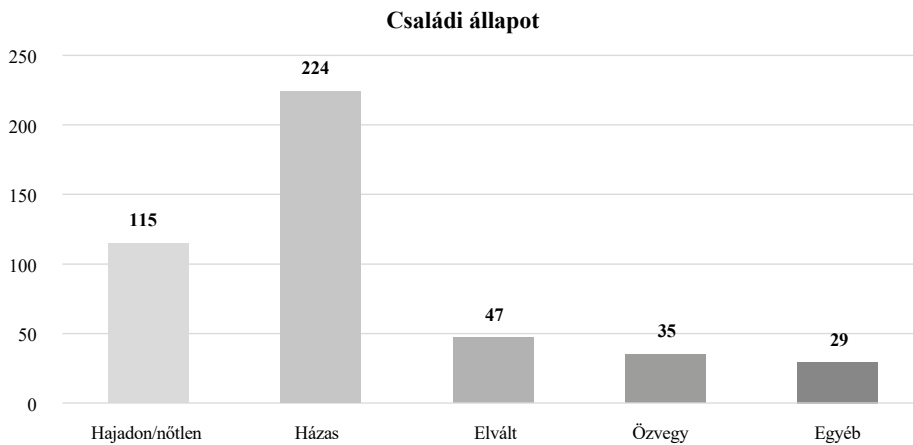
A kutatásba bevont személyek véletlenszerűen lettek közterületen megszólítva. A kérdőív felvétele során nevet és lakcímet nem kellett megadni, így teljesen anonimnek tekinthető a kérdőív. A kérdőív szerkesztésénél a szerzők a rövidegre és a tömörségre törekedtek, kerültek a szakzsargonok használatát. Korábbi kérdőívek tapasztalatainak felhasználásával került összeállításra a kérdések struktúrája, így zárt kérdések, skálakérdések és nyitott kérdések egyaránt szerepeltek a kérdőíven (Mátyás, 2015, 159-170.).

A kérdéseink összeállításánál több szakmai álláspontot követtünk⁸, és célunk minden esetben a sértetté válás körülményei, a bűncselekmények érintettsége, a szubjektív biztonságérzet és a térfigyelő kamerák közötti kapcsolat vizsgálata volt. Az empirikus kutatás során nem a bűnfelderítési eredményesség került annak középpontjába, hanem az, hogy hogyan lehetséges a lakosság szubjektív biztonságérzetét befolyásolni térfigyelő kamerák segítségével. A vizsgálat során az alacsony és magas profilú közterületi rendőri jelenlét és a térfigyelő kamerák biztosította lakossági érzékelés közötti kapcsolatot is célunk volt felmérni. Vagyis, hogyan aránylik az egyenruhás rendőr jelenléte a térfigyelő kamerákkal kapcsolatos biztonság érzékeléshez.

8 A kutatás során a szerzők figyelembe vették az NKE Mérési és Módszertani Iroda munkatársainak a javaslatait és az ORFK szakvonalas munkatársának az észrevételeit egyaránt, akiknek a segítségét ezúton is köszönik.

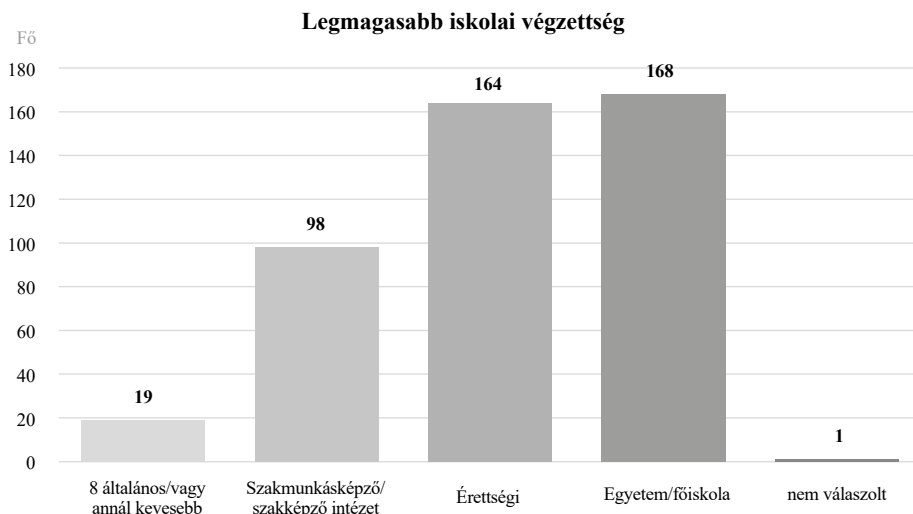
A kutatás eredményei

A kérdőív első négy kérdése személyes adatokra vonatkozott, így a nemre, a korra, a családi állapotra és az iskolai végzettségre. A megkérdezettek nemi eloszlása a hazai társadalomstatisztikai arányokkal közel azonos. A válaszadóknak 51,7%-a volt nő, míg 49,3%-a férfi. A második kérdésnél a születési időpontot vettük fel a medián kialakításához, amely szintén igazolta a hazai lakossági adatokat. A megkérdezettek átlagéletkora 44 év volt, amely rendkívül közel van a lakosság legfrissebb felmérés szerinti átlagéletkorához (41,5 év) (Dövényi, 2017). A megkérdezettek közel 50%-a volt házas, 25,5%-a hajadon vagy nőtlen, 10,4% elvált, 7% özvegy, míg 6% az egyéb kategóriába volt sorolható (1. ábra).

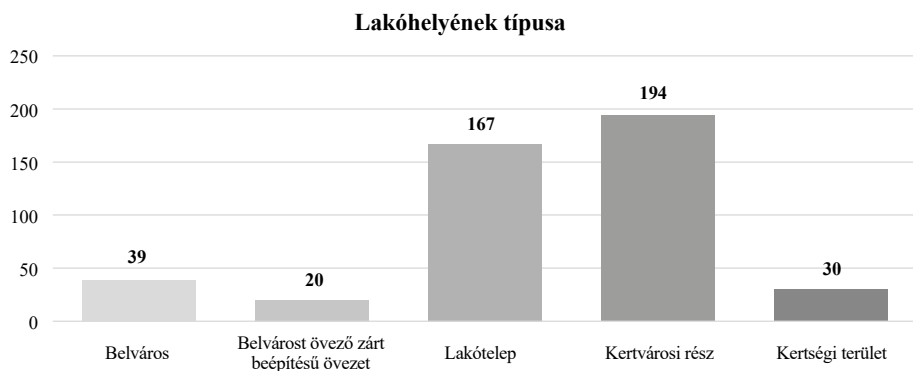
1. ábra: A válaszadók családi állapot szerinti aránya

A következő kérdésnél az adatszolgáltatók a legmagasabb iskolai végzettségükről nyilatkoztak, amely az egyetemvárosi környezetnek megfelelő arányokat mutatott. A felsőfokú végzettségük aránya az országos átlaghoz (17%) képest jóval magasabb, <30% fölött volt, amely elsősorban a település egyetemi szerekörével hozható összefüggésbe (2. ábra).

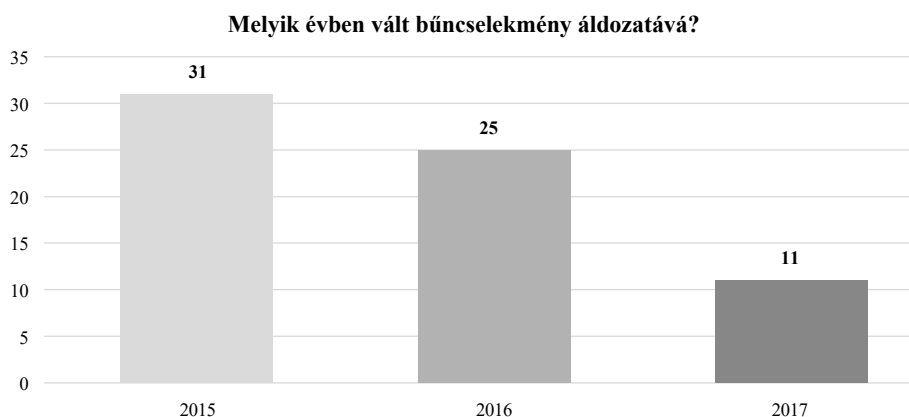
2. ábra: Az adatszolgáltatók legmagasabb iskolai végzettsége

Az ötös számú kérdés a válaszadók lakóhelyének típusára vonatkozott. Ez elsősorban kertvárosi, lakótelepi és kisebb részben belvárosi eloszlást mutat, amely szintén kedvez a válaszadási reprezentativitásnak. A válaszadók mintegy 40%-a valamilyen kertvárosi részen, 37%-a lakótelepen, közel 13%-a a belvárosban, illetve a belvárost övező zárt beépítésű övezetben, míg 6,6% valamely kertségi területen élt. (3. ábra)

3. ábra: Az adatszolgáltatók lakóhelyének típusa

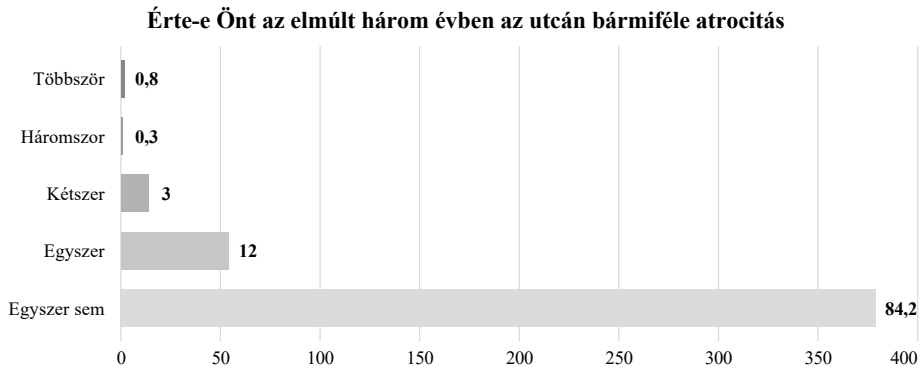
A hatos számú kérdésben a szerzők arra voltak kíváncsiak, hogy a válaszadók hány százaléka vált áldozattá az elmúlt három évben.⁹ A megkérdezettek közel 16%-a volt valamilyen szabálysértés vagy bűncselekmény áldozata. Az arány beszédes lehet társadalom statisztikai szempontból, illetve a kutatás eredményeire vonatkozóan is következtetésre adhat okot a későbbiekben. A következő kérdésben (a hatos kérdésen belül) az áldozattá válás évére kérdezett rá a kérdőív. A válaszok elemzését követően megállapítható, hogy a bűnügyi statisztikáknak megfelelő arányokat láthatunk, vagyis csökken az ismertté vált áldozatok száma, ami a megkérdezettek esetében is egyértelműen kimutatható. A sértetté vált válaszadók (őket tekintve száz százaléknak) 46%-a 2015-ben, mintegy 37%-uk 2016-ban és 16%-uk 2017-ben vált sértetté (4. ábra).

4. ábra: Az adatszolgáltatók sértetté válásának éve

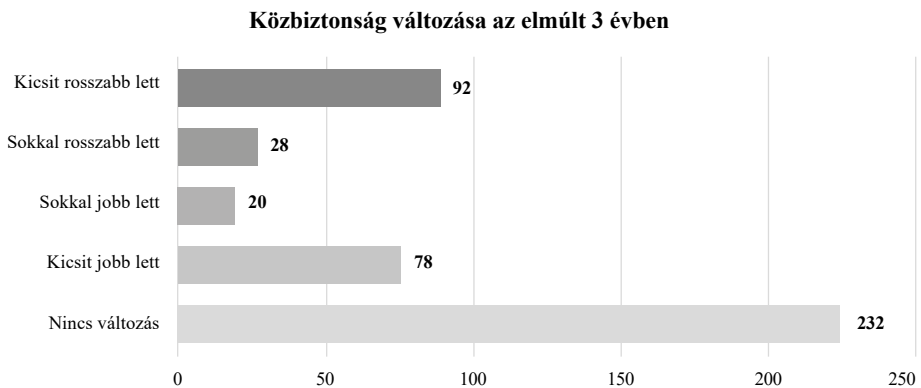
Kriminalisztikai paraméterek mentén haladva, a következő kérdésben a lakosság szubjektív biztonságérzetének szintjét nagyban befolyásoló körülményt, az utcán elkövetett atrocitások számának alakulását vizsgálták a szerzők a hetes kérdéssel. Az eredmények igen biztatóak, mivel a vizsgált populáció 84%-át nem érte semmilyen atrocitás az elmúlt három évben. A fennmaradó 16%-ot azonban valamilyen formában negatívan érintette egy vagy több esemény a biztonságérzetében. Az ezzel kapcsolatos eredmények az ötös ábrán láthatók.

⁹ A hatos számú kérdés: Vált-e az elmúlt három évben bűncselekmény vagy szabálysértés sértettjévé? Ha igen, akkor melyik évben? 2015-2016-2017.

5. ábra: Az adatszolgáltatókat ért atrocitások száma az elmúlt 3 évben

A rendészet számára fontos körülmény megismerését tűzte ki célul a nyolcas számú kérdés: a megkérdezettek hogyan érzékelik a közbiztonság alakulását.¹⁰ Ebben az esetben a debreceni lakosok szubjektív biztonságérzete került mérésre. Az adatközlők döntő többsége, az 51,5% szerint nem változott a közbiztonság helyzete. A válaszadók mintegy 20-20%-a ítélte rosszabbnak, illetve kicsit jobbnak a közbiztonságot az elmúlt három évben. A szélsőségesebb szegmensben, a nagyon borúlátók és a külső értéken lévő pozitívabb gondolkodásúak aránya is egymáshoz viszonyítva hasonló, 5% alatti. Az eredmények részletei a hatos ábrán kerültek bemutatásra.

6. ábra: A közbiztonság változása az elmúlt 3 évben

10 A nyolcas számú kérdés: A lakóhelyén érez-e javulást vagy romlást az elmúlt 3 évben a közbiztonság változását illetően?

A kutatás következő kérdése Debrecen térfigyelő kamerákkal történő felszerelésére vonatkozott a kilences számú kérdés).¹¹ A válaszok alapján a lakosság támogatja a köztéri térfigyelő eszközök telepítését, a válaszadók 94%-a szeretné a meglévő rendszer bővítését.

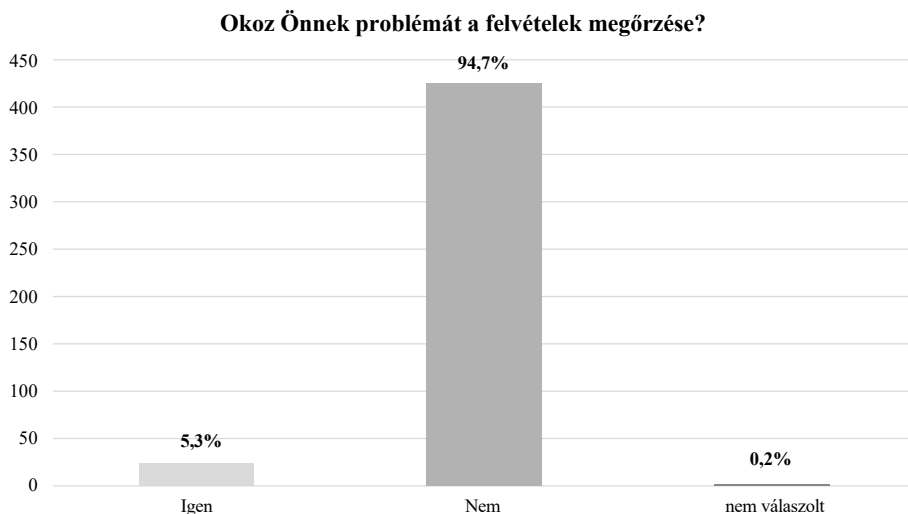
A kilences számú kérdésben egy nyitott végű kérdés is megfogalmazásra került. Amennyiben a válaszadó nem értett egyet azzal, hogy a városba jelentős számú térfigyelő kamerát telepítsenek, lehetősége volt indokolni miért nem támogatja. A lakosság közel 6%-a utasítja el a térfigyelő kamerákat. A válaszadók az alábbi indokokat fogalmazták meg a kamerákkal szemben (1. táblázat):

Ha nem, akkor miért?
Inkább több rendőr legyen a közterületeken, mint kamera.
Nem sokat ér/Hatástalan.
A bűnözést nem csökkenti.
Személyiségi jogokat sért.
Főlegesen tartja a térfigyelő kamerákat, ezért pénzkidobás újabbakat telepíteni.
A bűnelkövetők a kamerától függetlenül továbbra is fognak bűncselekményeket elkövetni.
Zavarja, ha figyelik.
Kamerák ellenére sem csökkenne a bűnesetek száma.
Nem hoz jelentős változást a bűncselekmények számában.
Nincs értelme/Felesleges.

1. táblázat: Az elutasítás okai a megkérdezettek körében (a legtöbb alkalommal megemlített tíz indok a szerzők egységesítésével)

Rendkívül fontos a lakosság véleménye a személyiségi jogokkal kapcsolatban a térfigyelő kamerák viszonylatában (tizes kérdés). A válaszadók 94,7%-a nem talál semmilyen kivetnivalót a közterületi térfigyelő rendszerek adatkezelésében, vagyis a megkérdezettek döntő többségét nem zavarja az a tény, amennyiben róla felvétel készül és azt az adatvédelmi szabályok betartásával bizonyos ideig megőrzik. Nyilván ez nem jelenthet univerzális engedélyt semmilyen adatkezelésre, azonban az érintettek gondolkodásmódját mindenképp érzékelteti a 7. ábra segítségével.

¹¹ A kilences számú kérdés: Egyetértene-e azzal, ha Debrecenbe jelentős számú térfigyelő kamerát telepítenének?

7. ábra: Az adatszolgáltatók álláspontja a felvételek megőrzéséről

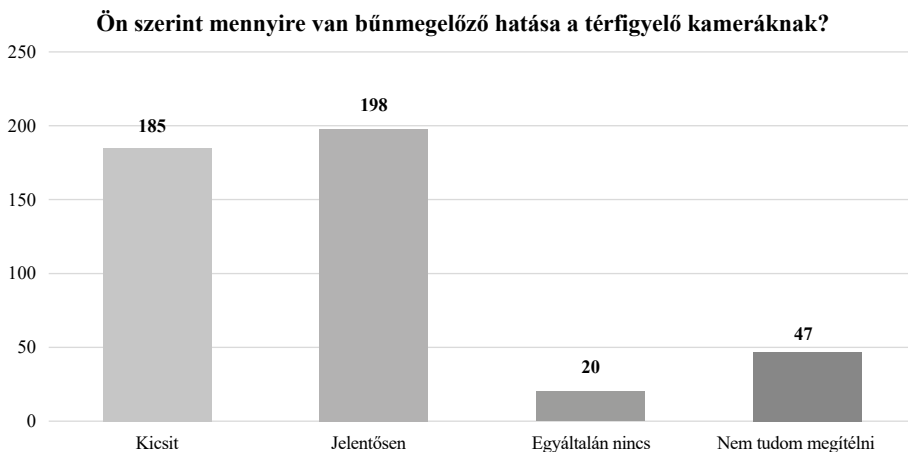
A személyiségi jogok és az adatvédelem után a helyi sajátosságokkal kapcsolatos lakossági igényt mértük fel, amely során megkérdeztük az érintetteket, hogy szerintük hol lenne szükség a térfigyelő rendszerek fejlesztésére a tizenegyes számú kérdésben. A válaszok során a megkérdezetteknek Debrecen területén a kockázatosnak ítélt helyeket kellett megjelölni. A válaszokból megállapítható, hogy a lakosság többnyire ismeri a fertőzött helyeket, vagyis a lehetséges telepítési zónákat. A jövőbeli telepítések előtt mindenképp biztatók tehát a kérdésekre adott válaszok, mivel a megvalósuló kameratelepítések hatására szignifikánsan nőhet a lakosság szubjektív biztonságérzete. A megkérdezettek többsége a belvárost és közvetlen környékét, a lakótelepeket (Dobozi lakótelep, Tócsóskert), az egyetem környékét és a kertéségi területeket jelölte meg (pl. Pac városrész), ahogy a második táblázatban látható.

	közterület megnevezés (db)
1.	Nagyállomás környéke (112)
2.	Piac utca (60)
3.	Petőfi tér (58)
4.	Dobozi lakótelep (56)
5.	Csapó utca (46)
6.	István út (37)
7.	Belváros, Böszörményi út (31)
8.	Fényes udvar (32)
9.	Segner tér (31)

10.	Főtér, Nagyerdő (27)
11.	Egyetem sugárút, Füredi út (24)
12.	Bem tér, Monostorpályi út, Sámsoni út (23)
13.	Tócskert (21)
14.	Derék utca, Hatvan utca (16)
15.	Kishegyesi út, Pacikert utca (15)
16.	Jerikó utca, Szigligeti utca (14)
17.	Egyetemek, Széchenyi utca (13)
18.	Vénkert (11)
19.	Kálvin tér, Kossuth utca, Vincellér utca (10)
20.	Ótemető utca, Újkert (9)

2. táblázat: Az adatszolgáltatók javaslatai a térfigyelő kamerák telepítési helyszíneire

A nyolcas ábra azt szemlélteti, hogy a válaszadók mennyire tartják bűnmegelőző hatásának a térfigyelő kamerarendszereket. A megkérdezettek túlnyomó része úgy nyilatkozott, hogy van visszatartó ereje a kameráknak, a többség szerint jelentősen, míg a válaszadók mintegy 1/3-ának véleménye szerint csak kis mértékben van bűnmegelőző hatása (tizenkettes számú kérdés). Összességében a válaszadók 85%-a eredményesnek tartja bűnmegelőzési szempontból a térfigyelő rendszerek telepítését. Mindössze 4%-a a megkérdezetteknek válaszolt úgy, hogy egyáltalán nincs szerepe a kameráknak bűnmegelőzési szempontból. A válaszadók 10%-a nem tudta megítélni, hogy van-e bűnmegelőző hatása a térfigyelő kameráknak.

8. ábra: A térfigyelő kamerák bűnmegelőző hatása a válaszadók véleménye alapján

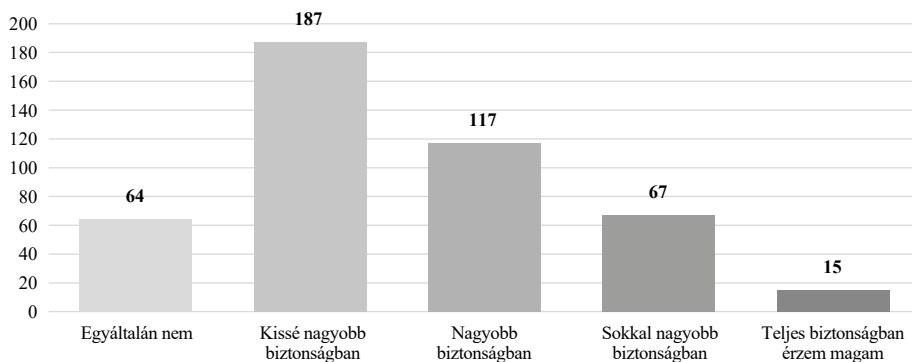
A tizenhárom számú kérdésben a válaszadók egy ötfokozatú skálán jelölhették be azt, hogy a szubjektív biztonságérzetet a megadott két körülmény közül melyik erősíti jobban: az egyenruhás rendőr vagy a közterületen elhelyezett térfigyelő kamera. A rendőri jelenlét még mindig nagyobb biztonságot jelent hazánkban az állampolgárok számára, amely megmutatkozott a válaszokban is. Meg kell azonban említeni, hogy a válaszok alapján a közepes szintű biztonságérzet kialakításához megfelelő alapot szolgáltat a közterületi térfigyelő kamera is, vagyis ebben az esetben a kamera kiválthatja a közterületi rendőri jelenlétet is (3. táblázat).

Kérem, jelölje be egy 5 fokozatú skálán, hogy mikor érzi magát nagyobb biztonságban! Ha egy egyenruhás rendőrt lát az utcán vagy térfigyelő kamerák vannak az utcára kihelyezve (melyet rendőrök figyelnek)?		
	Rendőr	Térfigyelő kamera
1	7	47
2	14	83
3	61	142
4	147	121
5	202	55

3. táblázat: Az egyenruhás rendőr és a térfigyelő kamera biztonságérzetre gyakorolt hatása

A tizennégyes számú kérdés a válaszadók biztonságérzetének változását volt hivatott mérni, egy olyan területen, amely egy térfigyelő rendszerrel van ellátva. Az eredmények igen kedvezők és megerősítik az alapvető hipotéziseket is, miszerint a vizsgált lakosság 86%-ának a biztonságérzetét emeli, ha tudja azt, hogy kamera van telepítve egy adott területen. Ezen belül pedig még a teljes biztonság is megjelenik a lakosság 3,3%-ánál, ami igen jó eredmény, különösen

Térfigyelő kamerával ellátott területen nagyobb biztonságban érzi magát?

9. ábra: A válaszadók biztonságérzete térfigyelő kamerával ellátott területen

akkor, ha a kamera alapvető passzív működésének a szegmenséből vizsgáljuk a kérdést. Ezt a kilences számú ábra szemlélteti.

A következő, tizenötös számú kérdés már a vélemények azon részét mutatja, hogy milyen támogatással és társadalmi hatással helyezhetők ki a kamerák. A minta, amelynél törekedtünk a reprezentativitás magas fokára, egybehangzóan, 96,4%-ban támogatja a térfigyelő kamerák kihelyezését. Ez igen jelentős támogatottság és mind rendészeti, mind pedig minden más tudományterületre mutató szempontból biztató eredménynek tekinthető. A kérdőív utolsó kérdése, a tizenhatos számú kérdés a magánterületen kihelyezett kamerákra vonatkozott. A válaszadók azzal kapcsolatban nyilatkoztak, hogy a magánszemélyek által magánterületen kihelyezett kamerák mennyire zavarják őket. A korábbi kutatásokban megjelölt biztató eredmények itt is megjelentek, a megkérdezettek gyakorlatilag egybehangzóan (96,4%) támogatták a magánterületen kihelyezett kamerák telepítését is.

Összegzés

A szerzők álláspontja szerint a térfigyelő kamerákkal kapcsolatban megkezdett kutatás második fázisának eredményei biztatók, mivel a primer kutatás eredményei megalapozzák a további tudományos munka szükségességét. A megismert adatok alapján számos olyan következtetés vonható le, amellyel tovább folytatható a terület elméleti fejlődését megalapozó munka. Fontos eredmény, hogy a vizsgált társadalmi minta jelentősen alátámasztja azt a megállapítást, hogy a térfigyelő kamerák kihelyezésével, a megkérdezettek nem érzik, hogy korlátoznák személyi szabadságukban őket. A kutatás során megállapítást nyert továbbá, hogy a kamerák önmagukban, élőerő alkalmazása nélkül is alkalmasak a szubjektív biztonságérzet növelésére. A lakosság tehát támogatja a kamerák kihelyezését közterületen és magánterületen egyaránt. Az eredmények összegzése során megállapítható, hogy a válaszadók szubjektív biztonságérzete stagnál, amelyre a köztéri kamerarendszerek fejlesztése pozitív hatással lehetne. Fontos megállapítása továbbá a tanulmánynak, hogy a már társadalmi és fizikai rehabilitáción átesett területek esetében nem szükséges nagyobb rendőri élőerőt egy adott területen tartani, hanem elegendő csak a térfigyelő kamerák számának növelése is, a lakosság szubjektív biztonságérzetének emeléséhez. A kutatás következő szakaszában a szubjektív biztonságérzettel azonos mértékben vizsgálható területen, a bűnelkövetők körében kívánnak a szerzők empirikus kutatást végezni. Ennek során azt szeretnék megvizsgálni, hogyan változik az elkövetési hajlandóság a térfigyelő kamerák kihelyezésének hatására.

Felhasznált irodalom

- Balassa B. (2009): *Rendőrség és civil társadalom – Egy elhibázott viszony rövid története*. Rendvédelmi Füzetek, 2, 86.
- Csege Gy. – Mátyás Sz. (2018): *Térfigyelő rendszerek hazai szabályozása empirikus kutatások és a biztonsági kihívások tükrében*. Jog Állam Politika (megjelenés alatt)
- Dávid L. – Molnár I. – Bujdosó Z. – Dereskey A. (2007): *Biztonság, terrorizmus, turizmus. Gazdálkodás*, 51, 161-166.
- Dóvényi Z. (2017): *Magyarország társadalomföldrajza*. Pécsi Tudományegyetem, Földtudományi Doktori Iskola, Jegyzet, 77.
- Girhiny K. (2016): *New trends of investigations, the dominance of technical evidentiary methods*. Kolaric D. (szerk.) *Academy of Criminalistic and Police Studies*, 516-523.
- Görgényi I. (2000): *Nemzetközi és miskolci viktimizációs felmérések*. In: Tauber I. (szerk.): *Tanulmányok Vigh József 70. születésnapjára*. Budapest: ELTE, 86-108.
- Jármy T. (2005): *Félelem a bűnözéstől. Közbiztonsági kérdőív Sátoraljaújhelyen*. Sátoraljaújhely, 31.
- Kertész I. (1997): *Szociológiai módszerek a bűnözés megismerésében I-VI. rész*. Belügyi Szemle, 3-8.
- Korinek L. (1988): *Rejtett bűnözés*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 312.
- Madai S. (2016): *A helyi rendészeti szolgáltatások igazgatása*. In: Horváth M. T., Bartha I. (szerk.): *Közszolgáltatások megszervezése és politikái. Merre tartanak?* Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 593-594.
- Mátyás Sz. (2015): *Szubjektív biztonságérzet – lakossági vélemény a közbiztonságról és a rendőrségről*. Magyar Rendészet, 5, 159-170.
- Németh J.-Tiborc J. (2009): *A Rendőrség működtetésében lévő közterületi térfigyelő kamera-rendszerek Zala megyében*. Jegyző és Közigazgatás, 4, 42.
- Nyitrai E. (2017): *A szervezett bűnözés elleni küzdelem kriminalisztikai és büntetőjogi eszközei*. PhD értekezés, Pécs, 171.
- Sárközi I. (2008): *Nők a rendészetben*. PhD értekezés. Budapest, 131. http://193.224.76.4/download/konyvtar/digitgy/phd/2009/sarkozi_iren_thu.pdf
- Tihanyi Miklós (2017): *The Tools of the Police for the Improvement of the Citizens' Subjective Sense of Security in Hungary*. Hadtudományi Szemle, 2.
- Tóth A. (2007): *A bűnözés térbeli aspektusainak szociálgeográfiai vizsgálata Hajdú-Bihar megyében*. PhD értekezés, Debrecen, 250.

Kovács István

Az 1853-as győri Sicherheits Buch, valamint a hatályos prostitúciós egészségügyi kiskönyv összehasonlító elemzése

Comparative analysis of the 1853's Sicherheits Buch of Győr and the medical prostitution booklet of nowadays

Absztrakt

A tanulmány a prostituáltak egészségügyi szűréséről szóló rendeleteket, valamint kiskönyveket vizsgálja egy olyan összehasonlító elemzés vonatkozásában, amely az 1853-as győri, valamint a hatályos igazolásra terjed ki.

Kulcsszavak: prostitúció, jogi szabályozás, egészségügyi kiskönyv, nemi betegségek, emberi jogok

Abstract

The study examines the regulations on health screening of prostitutes as well as the medical booklets for a comparative analysis covering the 1853 in Győr and the nowadays valid certificates.

Keywords: prostitution, law, medical booklet, sexually transmitted diseases, human rights

Bevezetés

Egy kutató számára a kincs nem mindig ládában keresendő. Van amikor egy levéltár, egy könyvtár, vagy akár egy múzeum, még a gyémántnál is szebben ragyogó kincset rejt magában. Így történt ez a közelmúltban is, amikor Győr városában 1853-ban kiadott Sicherheits Buch¹, azaz a prostituáltak úgynevezett Biztosító könyve a kezembe került. (A könyv német és magyar nyelven jelent

1 Sicherheits Buch. Győr, 1853. (Továbbiakban SB.)

meg. Erősen érezhető Győr városának és az osztrák határnak a közelségéből adódó kettősség.)² A magyar prostitúciós szabályozás reglementációjának hajnalán, aki prostitúcióval foglalkozott bizonyára nem jelentett ekkora örömet -, lásd a kényszerbejegyzés intézménye, vagy a szankcionáló rendszer viszontagságai stb. -, azonban nekem -, különös tekintettel arra, hogy abban még eredeti bejegyzések is megtalálhatók voltak – szinte már földöntúlinak is nevezhető örömet okozott. E dokumentumnak - nem csak számomra - azért van kiemelt jelentősége, mert a prostitúciós történelem egy adott szakaszának újabb részlete rekonstruálható belőle, amelynek segítségével közelebb kerülünk például az akkori jogi szabályozás, a társadalmi attitűd, az állami akarat, vagy más befolyásoló tényező megismeréséhez, amelyből akár a jelenlegi szabályozásra való következtetések is levonhatók, összefüggéseiben feltárhatók.

Mindezek feltérképezéséhez történelmi alapkutatót végeztem, amely a rendelkezésre álló primer-, és szekunder források analízisére irányult. A kutatómunka során levéltári, múzeumi, és online is elérhető adatgyűjtő tevékenységet folytattam. Az adatgyűjtő tevékenység mellett forráskritikát alkalmaztam, a kohéziókkal parallel az (ész)érvelés is fontos szerepkörhöz jutott. A divergens gondolkodásmód biztosította számomra, hogy a vizsgált témakörrel kapcsolatban minél több ötletet gyártsak, új módszereket, szempontokat vegyek figyelembe, eredetiségről és problémaérzékről tegyek tanúbizonytságot. A vizsgálatban a többirányú gondolkodás biztosította számomra, hogy számos alternatívát megvizsgáljak, számba vegyek és mérlegeljek. Az elméleti szakasz absztraktálható, logikai erőfelhasználást követelt meg, az analízis és szintézis dialektikus felhasználása segített abban, hogy a vizsgált témakört (lényeges tulajdonságainak, strukturális elemeinek, és egyes kapcsolatainak szétválasztásával) gondolati részekre bonthassam, majd minden egyes részt – felépítés, és funkcionalitás alapján - az egészhez való viszonyulása szerint feltérképezem. Ezt követően képes voltam arra, hogy a vizsgált témakörök azonos és/vagy különböző elemeit kiemeljem és a köztük húzóerő relációkat megnevezem. Olyan alkalmazott módszertanra volt szükségem, amely

- a tudományos tanulmánnyal szemben támasztott igényeket kielégíti (minél több információ beszerzésére képes),
- a célkitűzések teljesítésére alkalmas (az eredmények tekintetében javaslatok dolgozhatók ki),
- valamint a jelenség megismerésének alapjául szolgáló pilléreket lefekteti (a divíziók összehasonlíthatók, a trendek minőségi-, és mennyiségi kontextusban leírhatók).

2 Köszönetet szeretnék mondani Prof. Dr. Sallai János r. ezredes úrnak, aki e ritkasághoz hozzá segített, és biztosította annak megismerését.

Stratégiai célom volt annak megállapítása, hogy közel egy évszázad távlatában az egészségügyi kiskönyv vonatkozásában milyen különbözőségek és azonosságok maradtak fent, vagy kerültek eltörlésre és azt az évek folyamán milyen indokok generálták.

Hipotézisem szerint a XIX. században az egészségügyi kiskönyvre vonatkozó rendelkezések több mint kétharmada a mai napig fennmaradt, nincs kardinális változtatás az egészségügyi szabályozás tekintetében. A vizsgált könyvek alapvető rendeltetése, hogy a nemi betegségek terjedésétől - és a prostituáltak általi terjesztésétől, stigmát képezve - az ügyféli kört megóvja, amely az esélyegyenlőség emberi jogi alaptéziseit nagymértékben sértheti, veszélyeztetheti.

A prostitúció szabályozása a XIX. században

Az alcím pontosítása, valamint a terjedelmi korlátok megkívánják, hogy a XIX. századbeli szabályozási időszakot a vizsgált könyv kiadásának évére hatályban levő normákra terjesszem ki, tekintettel arra, hogy a XIX. században nem csak reglementációs, hanem prohibicionista intézkedések bevezetésére is sor került.

1853-ban, amit az állam tiltással megoldani nem tudott azt keretek közé szorító szabályozással próbálta meg elérni.³ (Kovács, 2016a, 1-278.) Hogy az állam a társadalom többségét a kéjnéktől megvédje, a prostitúció szabályozását állami ellenőrzés alá vonta. A prostitúció fokozatos felszámolása, a fertőzött területek állandó és hatékonyabb figyelemmel kísérése, a prostituált életmódot folytató nők kilétének ismerete, tevékenységük figyelemmel kísérése, a jelenség szabályozása szempontjából, hatékony eszközt képez. Ez lehet csak az előfeltétele annak, hogy az állam, a prostituáltakkal szemben eredményes közigazgatási, vagy büntetőjogi eszközöket alkalmazhasson. (Kovács, 1955, 508-518.) A toleráns viselkedésmód, és az állami szabályozó-felügyelet dualista igénye, egy három pilléren nyugvó rendszert alkotott meg, amelynek elemei között a

3 A reglementációs modell először Franciaországban, a napóleoni időszak után vált elfogadottá. A rendszert azért alkalmazták, hogy a császárság különböző gyarmatain tartózkodó hadsereget a nemi betegségek elterjedésétől megvédjék. Franciaországban a stratégiát egy francia orvos Parent du Chatelet (1790-1836) nevéhez kötik, aki vizsgálatai alapján arra a következtetésre jutott, hogy a prostitúció a nemi betegségek fő forrása, amit a közegészségügy érdekében kontroll alatt kell tartani. Igaz, hogy fő művet a *De la prostitution dans la ville de Paris* könyvformában csak halála után, 1857-ben adták ki, de 1821-1836 között a témában való jártasságát számos publikációval bizonyította. Meg kell jegyeznünk azonban, hogy Franciaországban nem ő volt az első, aki e szabályozás mentén a prostitúció jelenségét kontrollálni kívánta. Az 1789-es francia forradalmat követően, 1802-ben a Bureau des Moeurs Paris a Sex, szociális higiénia, és kétélű kard nevű közigazgatási rendeletében (társadalmi reformjában) már életre hívta ezt a modellt. E rendszer Napoleon intézkedésének hatására Hollandiában 1810-ben, Franciaországban pedig 1813-ban ért véget, majd csak a du Chatelet féle időszakban tért újra vissza 1851 időszakában. A stratégia dominanciája így fűződik du Chatelet nevéhez.

zárt helyek, azaz a bordélyok létesítése, azok állandó hatósági felügyelete, és a marginalizált közösség kontrollja szerepelt. A három pillérből álló rendszer szerint a zárt helyek lehetőséget teremtnek arra, hogy a prostituáltak a tevékenységük gyakorlását a közterülettől elzárva, a köznyugalom megzavarása nélkül végezzék. Az állandó hatósági felügyelet, így például az egészségügyi ellenőrzés a nemi betegségek terjedésének szab gátat, míg az erkölcsi és etikai síkon húzódó egyén és deviáns csoport közötti konfliktusforrás kezelésére a közösség kontrollja hivatott. A nyilvánosház valamennyi szakmailag aktív tagját regisztrálták, engedéllyel látták el, s emellett mindannyian orvosi felügyelet, rendszeres ellenőrzés alatt álltak. Ez a rendszer nem jelent mást, mint, hogy a rendőrség a prostituáltakról egy hatóságilag ellenőrzött és engedélyezett egészségügyi nyilvántartást vezet. (Déri, 1965, 74-78.) Ennek két objektív feltétele van: a társadalmi erőfeszítést támogató rendőri közreműködő-, valamint az egészségügyi szűrések végrehajtásához szükséges orvosi szerv tevékenysége. (Tóth, 1990, 106-107.) (Heller, 1965, 46-59.)

A reglementáció Magyarországon a jogalkotás során több formában, újabb és újabb szabály, vagy körrendelet módosításában jelent meg. A fővárosi helytartó-tanács, a 2072. számú rendelettel 1827-ben elrendelte, hogy a kéjnök vizsgálatát a városi orvosok személyesen kötelesek elvégezni. A helytartó-tanács a rendőrség újjászervezését, 1836-ban jogszabályi úton megvalósította. A jogszabály a főkapitány feladatává tette a kéjnök összeírását, a bárca kiadását, a vizsgálatokat, valamint a titkos prostitúció szankcionálását. A Kereskedelmi Minisztérium a 6569. számú rendelettel, 1848-ban elrendelte, hogy a tisztiorvosok a bujaenyvben szenvedőket díjazás nélkül, kórházakban gyógyítsák, és ellenőrizzék. 1867-ben újabb szabályzót adtak ki, amely a bordélyokról, az orvosokról, és a rendőrség feladatköréről rendelkezett. Ezt a közegészségügy rendezéséről szóló törvénycikkely tette lehetővé. A büntető igazságszolgáltatás tekintetében pedig megemlítendő, hogy 1852-ben került sor az egységes birodalmi büntetőtörvénykönyv kiadására, 1853-ban pedig azt a büntető perrendtartás kiadása követte.

A következőkben vizsgáljuk meg, hogy az 1853-as Sicherheits Buch a fentieknek milyen mértékben felelt meg.

I. A biztosító könyv összesen 16 lapot foglal magában, amely az általános személyi adatokról-, és a prostitúció gyakorlásáról – különös tekintettel a nemi betegségek kezelésére és ellenőrzésére – szóló rendelkezésekből tevődik össze. A dokumentum lajstromszámmal ellátott.

1.) A személyes adatok a személyes leírás részben olvashatók, valamint a biztosító könyv első oldala megköveteli az országot, a születési helyet és időt, valamint

a lakhely megjelölését is. (Ezen felül az állapot, a vallás, a kor, a termet, a testalkat, a haj, a homlok, a szem, az orr, a száj, a fog, az áll, az arcbőr, a hang, a nyelvismeret, az ismertető jelek, a különös feltűnő jelek is bejegyzésre kerültek.) A mellékletben fellelhető még a látélet fejezet is, amely tartalmazza mindazon egészségügyi rendellenességeket és fertőző betegségeket, amelyekkel a kéjné rendelkezik és/vagy rendelkezett.

2.) A rendőrségi és orvosi ellenőrzés, mint a biztosítási könyv törzsanyaga a 6-12. oldalon szerepel. A figyelmeztetések három nagyobb csoport (prostituált-, rendőrhathóság-, orvos-) kötelmeire és jogosultságaira oszthatók.

a.) A biztosítási könyv szerint a prostituáltak kötelesek Győr-Újvárosban található kórházban, az erre a célra kijelölt szobában orvosi vizsgálatra jelentkezni.⁴ A vizsgálat végeztét követően, a kéjnök még aznap délután a vizsgálat tényének igazolásával – a kiskönyvvel - a városi kapitánynál kötelesek megjelenni.⁵ Amennyiben betegség miatt a vizsgálaton nem tudnak részt venni, akkor kötelesek igazolást betérjeszteni, ellenkező esetben a hatóság büntetés kiszabására jogosult.⁶ E tekintetben, amennyiben a kéjnök a betegség tüneteinek észlelését követően nem fordul orvoshoz, hogy magát kezeltesse és így folytat nemi aktust, a törvény a büntetés szigorával lesújt.⁷ Ugyanakkor, amennyiben gyógykezelésre jelentkezik, akkor azt követően szabadon bocsátandó.⁸ A könyv előírja, hogy annak más személynek való kölcsönzése szankcionálást von maga után.⁹ Természetesen a prostitúció gyakorlásának feltételeiről, a szabályok megtartásáról, azoktól való tartózkodás esetén kiszabható szankcióról és mértékéről külön pont rendelkezik.¹⁰

b.) Az orvosok tekintetében a vizsgálatok elvégzése, mint kötelmi elem jelenik meg, ugyanakkor a könyv előírja számukra a vizsgálat illedelmes módon történő lefolytatását, valamint figyelmeztet, hogy a visszaéléseket a törvény éppúgy

4 SB. 1. „E könyv tulajdonosa minden délelőtti órákor Győr-újvárosban levő kórházban, 3-ik szám alatti szobában orvosi vizsgálat végett megjelenni köteles.”

5 SB. 2. „Ugye szinte köteles a megtörtént orvosi vizsgálat után ugyan azon napon délutáni órákor ezen könyvecskével városi kapitány úrnál megjelenni...”

6 SB. 3. „...ha betegség miatt megjelenni nem tudna, ez esetben a' kitűzött vizsgálati óra előtt legalább egy órával előbb orvostudori bizonyítvánnyal tartozik magát igazolni.”

7 SB. 8. „Ha pedig a kéjnök a heti vizsgálatnál nyaválásnak találtatnék, ez esetben az tétetik föl felőle, hogy életmódját illy állapotjában is folytatta...”

8 SB. 7. „Ha a' kéjnök legkisebb jeleit látja vagy érzi valamelly bujakóros nyaválától meglepetésnek, erről haladéktalanul tartozik a megyei fő-orvost értesíteni...”

9 SB. 10. „...mind a' kölcsön-adó, mind a' kölcsön-vevő törvényes büntetés alá esik.”

10 SB. 5. „Ha a' kéjnök a' nyilvánosság által feltűnő botrányt okozott, ifjakat csábított, vagy, ha tudta, hogy buja kórban sínylik, 's fajtalan üzletét még is folytatta, ezen kihágásért egytől 3 hólnapiglani szigorú fogsággal büntetendő.”

szankcionálja, mint a prostituáltakat, ha szabályt szegnek.¹¹ (Természetesen ez vice versa a prostituáltak vonatkozásában is tetten érhető.) Nem csak a vizsgálat, de az orvosi szakma ez irányú teljesítése, még pedig a fertőzött kéjnök gyógyítása is az orvosok kötelessége.¹²

c.) A hatóságok, különös tekintettel a rendőrség feladata a rend felügyelete, a biztosító könyv szerint pedig egyrészt az orvosi ellenőrzés meglétének vizsgálata, szükség esetén szankcionálása, másrészt pedig a prostitúció jogszabályszerű gyakorlásának ellenőrzése, normasértés esetén annak bírságolása.¹³ A könyv külön nevesíti a foganatosítható intézkedéseket, amely a befogatással kezdődően, a testi fenytésen át a városból való kiűzetéssel zárul.¹⁴

A biztosító kiskönyv részleteire kiterjedő forráskritikai elemzése során a legelső dolog, ami szembeötlő, az a személyes adatokra vonatkozó rendelkezések megléte. A reglementációs szabályozásból adódó intézkedések bevezetése, mint például a kéjnök regisztrálása és nyilvántartása – álláspontom szerint - nem feltétlenül szükséges, hogy olyan széles skálájú személyes adatokra, vagy inkább genetikai jellemzőkre terjedjen ki, mint amelyet a kiskönyv előír. Első olvasatra a kért adatok sokkal inkább emlékeztetnek egy bűnügyi nyilvántartásra, vagy Lombroso született prostituált elméletére, mintsem, hogy a tulajdonosra visszavezethető személyes jellemzőkre. (Kovács, 2018, 7-29.) (Kovács, 2016b, 145-163.) (Az ilyen jellegű nyilvántartások, amelyek már nem csak tárgyilagos, hanem szubjektív adatokat is tartalmaznak, adnak lehetőséget arra, hogy stigma képződhessen. Gondoljunk csak abba bele, hogy a büntettek nyilvántartása, vagy a szabálysértési nyilvántartási rendszer ma pont, hogy ilyen jellemzőkre, és attitűdökre épít. Példának okáért: külső különös ismertetőjegy, azaz tetoválás. A börtöntetoválások előítéletre építve egyenest negatív irányba determinálták a börtönviseltek társadalmi reintegrációs törekvéseit.) (Kovács, 2017a, 41-58.)

A kiskönyv látélet része viszont iránymutatásul szolgálhat a már meglévő betegségek és azok kezelésének vonatkozásában, mint kórkép az orvostudomány előtt rendelkezésre áll. Ugyan a prostituáltak betegségeinek vizsgálata, vagy a betegségek meglétének és kizárásának ellenőrzése egyoldalú, vitathatatlan,

11 SB. 4. „A vizsgáló orvos vagy tisztviselő által – nevezett nő irányában elkövetett illedelem ellenies bánásmód; - úgy nemkülönb a 'bizonyítványok kiadásáért, vagy látamozásáért – netalán – követelt zsarolások megyei fő-orvos úrnak azonnal feljelentendül.”

12 SB. 7. „a 'ki nyomban az iránt fog intézkedni, hogy az illetén kéjnök gyógyítás és ápolás végett a 'kebelbeli kórházban felvétessék és felgyógyulás után minden fenyték nélkül ismét szabadon bocsájtassék.”

13 SB. 3. „...orvosi vizsgálatra megjelenni köteles kéjnök...ellenkező esetben elkerülhetetlen 5 eüist forintok lefízetésére fog büntettemi.”

14 SB. 6. „A 'kéjnököt illető rendőrségi büntetések: befogatás, börtön, testi fenyték, a városból kiűzetés, és elkísértetés.”

hogyan a jogalkotó célja a prevenciós célzat volt. (Nem szabad viszont figyelmen kívül hagyni, hogy az egyoldalú szűrővizsgálatok esélyegyenlőségi alapjogokat sértenek.) Érdekessége a XIX. századnak, hogy e vizsgálatok elvégzésére orvos került kijelölésre, aki ezt meghatározott helyen, és időben végezte. A vizsgálat alóli kibúvás szankciót vont maga után, amely a pénzfizetésen át a súlyos szabadságelvonás ítéletéig terjedt. Az egészségügyi rész eddig nem látott rendelkezést tartalmaz, amely feltárása akár új tudományos eredménynek is elfogadható: a vizsgálatot végző orvosok kötelmei, miszerint a vizsgálatot előítélet nélkül, illedelmesen kell lefolytatniuk, valamint azon rendelkezések, amelyek az esetleges orvosi visszaélésektől való tartózkodás büntetőjogi eszközökkel való védelmét teremtik meg. Itt a szabályozás szab gátat a kiszolgáltatottságnak, ha már eltérő rendelkezés hiányában az orvosi vizsgálatokat kijelölt orvos kijelölt helyen végzi. A kiskönyv ide vonatkozó pontja a prostituálttal szemben ugyan ilyen feltételek teljesítését szabja meg.

Érdemes kiemelni még a születési dátum bejegyzését, és nyilvántartását, amely visszatartó erő a fiatalkori prostituálttá válás vonatkozásában, valamint korhatár limitet jelent a prostitúció gyakorlásában. Az esetek nagy részében, főleg az abolícionista szemlélet a kéjnök bejegyzésére és nyilvántartására negatív értékítélettel tekint, és ellenzi azok működtetését. Ez is egyoldalú látásmódra ad okot, hiszen, csak példának okáért: mennyi olyan prostituált gyilkosság történik, ahol a tettes maga az ügyfél, vagy nem visszavezethető, hogy a prostituáltak sérelmére ki követett el bűncselekményt. (Kovács, 2017b, 541-547.) A nyilvános házak és a regisztráció a felderítést viszont ilyen esetekben nagymértékben segítené, és adna információs alapot a nyomozó hatóságoknak az elkövetőket illetően. (Kovács, 2017c, 12-24.) Egy utcán dolgozó lány, akinek holttestére rábukkannak – nem csak társadalmi-, hanem országhatár, vagy városhatár perifériájára taszítva – sokkal inkább nehezebben azonosítható, mint akár egy bordélyban dolgozó, regisztrált munkavállaló. (Kovács, 2015a, 177-185.) (Kovács, 2013, 130-135.) Nem beszélve a nyomozás érdekeit elősegítő információkról, egy zárt helyen működő bordélyban sokkal inkább biztonságban érezhetik magukat a munkavállalók, mint a senki földjén, az utcán, ahol ügyfelek sztrádákon az ország bármelyik irányába távoznak.

A prostitúció gyakorlására vonatkozó rendszabályok egyértelműek, az azok megszegőivel szemben alkalmazott szankciók világosak. Ami aggodalomra ad okot az a biztosító könyvben olvasható rendőrségi büntetések tárháza. A differenciáltság hiánya, valamint a szükségesség és arányosság alapelveinek negligálása, - amely csak a visszaesők tekintetében tartalmaz rendelkezést – féltő, de felvetheti a rendőri hatalmi visszaélések elkövetését. (Kovács, 2015b, 99-125.) És míg az orvosok figyelmét a kiskönyvben a hatalmi visszaélések elkövetésétől

külön rendelkezés hívja fel, addig a rendőrök vonatkozásában e tilalom nem jelenik meg.¹⁵ Ez vagy azt jelenti, hogy a reglementációs időszakban az orvosok e fajta munkájának kevesebb bizalmat szavaztak, mint a rendőrökének, vagy újabb bizonyítékot látunk arra, hogy az állam valójában a prostitúciós terület kézben tartásáról nem mondott le, csupán engedményeket adott annak gyakorlására (és a prohibícióból fennmaradt prostitúcióval kapcsolatos rendőri hatalmi visszaélések tovább éltek). Mindezzel elérhető, hogy az állam a teljes dekriminálizáláshoz kapcsolt negatív hatásokat különböző szabályozási eljárásokkal csökkenteni tudja.

A prostitúció szabályozása napjainkban

A tanulmány formai keretei nem teszik lehetővé, hogy a prostitúció magyarországi szabályozásáról részletekbe menően értekezzenek, azonban annak lényegi elemeiről, - különös tekintettel a címből már sejtetni engedő egészségügyi kritériumairól – szólnom szükséges. (Három korábbi tanulmányom a szabálysértési törvényt, a Büntető Törvénykönyvet, valamint a prostitúció kezelésére szolgáló ORFK utasítást is részleteiben elemzi, vizsgálva azok korrelációját az 1950-ben elfogadott New York-i egyezményrel.) (Kovács, 2017d, 88-106.) (Kovács, 2017a, 41-58.) (Kovács, 2017e, 42-59.)

Ma hazánkban a prostitúció, a törvényi szabályozásban előírt kritériumok megtartása mellett legalísan gyakorolható tevékenység. A nemzetközi szabályozás, az 1950-ben született New York-i Egyezmény a hazai jogalkotást nagyban befolyásolta. Ennek eredményeképpen a magyar Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény) bizonyos fúttatói magatartásokat büntetni rendel, (például kerítés, kitarottság stb.) és eleget téve az egyezmény rendelkezéseinek tiltja a bordélyházak létesítését. A szabálysértésekről szóló törvény (2012. évi II. törvény) pedig akkor értékeli a prostituált magatartását büntetendőnek, amennyiben a törvény által meghatározott keret-feltételeket részben-, vagy egyáltalán nem teljesíti. E feltételrendszer három kritérium köré épül fel: közegészségügyi-, közrendvédelmi- és gazdasági megfeleltetés. (A jogi anomália alapját e

15 A hatalmi visszaélések elkövetésének tilalma már az 1941-ben a Belügyminisztérium részéről kiadásra került A magyar rendőr imádságos könyve c. kiadványban is megfogalmazásra került, mint erkölcsi magatartási forma. (Brisits, 1941, 11.) Jól látható, hogy már ebben az időszakban is kiemelt figyelmet fordítottak a rendőrök erkölcsi és etikai problémáinak kezelésére, hogy a jogszabályoknak történő megfelelést erkölcsi és lelki támogatással is segítsék a vezetői oldalról. A rendőri szolgálatból eredő lelki, etikai és erkölcsi kérdésekkel kapcsolatban Szabó Csaba folytatott kutatásokat Magyarországon, (Szabó, 2014), (Szabó, 2014), Szabó, 2013) elsősorban a lelkipásztori szolgálat segítő struktúrájának vonatkozásában.

feltételrendszer keletkezeti, hiszen az egyezmény elismeri a prostituáltak áldozati jellegét, amit a törvény a kritériumok nem teljesítése esetén büntethetőséggel fenyeget, ad absurdum a prostituáltak bűnelkövetőnek aposztrofálja. Az erről készült szabálysértési nyilvántartási rendszer pedig stigmát képez.) Az ORFK utasítás – parallel a jogi környezettel - pedig nem segíti elő a reintegrációs folyamatokat, és nem támogatja a prostituáltak társadalomba való visszailleszkedését, amelyet a bilaterális egyezmény követelményként határoz meg. Az elkövetkezendőkben ismerjük meg a három törvényi kitétel.

A közrendvédelmi megfeleltetés két egymással összefüggő, konjuktív követelményt ír elő: védett övezeten kívüli felajánkozás, valamint annak zaklatás mentes módja. Türelmi zónának nevezi a törvény a közterületnek azon részét, amelyet az önkormányzat a prostitúció tömeges megjelenése esetén rendelet útján kijelöl. (Tömeges megjelenés alatt prostituáltak folyamatos vagy idényjellegű nagyobb számú, egyidejű területi koncentrálódását értjük, amely alkalmas a település nyugalmanak megzavarására.) A prostituált e területen belül további szabályok megtartásával szexuális szolgáltatásra felajánkozhat vagy a szexuális szolgáltatására irányuló kezdeményezést elfogadhatja. A törvény viszont a szexuális szolgáltatás zaklató jellegű felajánlását tiltani rendeli: zaklató jellegű a felajánkozás, ha az más személy mozgását, illetve a más személy által vezetett jármű elindulásának mozgását megakadályozza, megzavarja, illetőleg zaklatásnak minősül ugyancsak a szóbeli felhívás agresszív, szeméremsértő, vagy erre utaló volta is. (Nem felejtethjük el, hogy e posztulátum nem csak a prostituáltakkal szemben ró köteleket, hanem az önkormányzatok, és a hatóságok részére is feladatokat határoz meg. Hogyan várjuk el a prostituálttól a jogkövető magatartást, ha például a fővárosi önkormányzat a munkavégzés helyszínül türelmi zónát kijelölni nem kíván, vagy nem is tud?!) (Kovács, 2018, 7-29.)

A gazdasági szabályok betartása egyéni vállalkozói igazolvány meglétét és rendszeres jövedelemadó megfizetését feltételezi. Tekintettel arra, hogy az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről szóló törvény alapján a prostituáltak tevékenysége szolgáltatás jogcímén gyakorolható, valamint a személyi jövedelemadóról szóló törvény alapján adóköteles, így ennek megtartása a gazdasági kritériumnak való megfeleltetést garantálja. 2007-ben a gazdasági tevékenységek egységes ágazati osztályozási rendszere, azaz a TEÁOR a prostitúciós tevékenységet 96-os kódszámmal egyéb személyi szolgáltatás, azon belül 9604-es sorszámmal fizikai közérzetet javító szolgáltatásként bejegyezte. Az adóhatóság így egyéni vállalkozói igazolvány kiváltása, és adószám lajstromozása után a szolgáltatás folytatására az engedélyt megadni köteles. (A hatályos személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvény, valamint az egyéni vállalkozókról szóló 2009. évi CXV. törvényben e rendelkezések megtalálhatók.)

Amennyiben tehát a prostituált a szolgáltatás megrendelését és teljesítését követően az elvégzett munkáról számlát nem állít ki, adózatlan, azaz illegális jövedelemre tesz szert. Ugyan így az is, aki ezt a beszerzett, illegális jövedelmet, mint hasznot lefölözi (például futtató). (Kovács, 2015c, 150-161.)

A közegészségügyi megfeleltetés előírja a prostituáltak számára, hogy a munkavégzéshez szükséges egészségügyi igazolással (kiskönyvvvel) rendelkezzenek, amely tanúsítja, hogy fertőző betegségben nem szenvednek. Társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy a szexuális vágy felkeltésére, illetve annak kielégítésére irányuló szolgáltatás a világban betegségmentesen, a fertőzés kockázatának legkisebb valószínűségével realizálódhasson. (A szűrővizsgálatok elvégzése egyoldalú, éles kritika érheti a jogalkotót a tekintetben, hogy az egyenlő bánásmód, mint alapvető jog gyakorlása a prostituáltakat ilyen feltételek mellett megilleti-e? Ad absurdum a prostituált szolgáltatásait igénybe vevő felet a jogszabály miért nem kötelezi arra, hogy igazolja, hogy fertőző betegségben nem szenved, és nem továbbítja azt közvetlenül, és közvetett módon a szolgáltatásban érintett további személyekre?! (Kovács, 2016a, 1-278.) (Kovács, 2015b, 99-125.)

A 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet – a prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásáról – a prostituált személyére és foglalkozására irányuló közvetlen rendelkezést tartalmazott.¹⁶ Tekintettel arra, hogy ez a nemzetközi joggal nem állt összhangban, ezért azt az Alkotmánybíróság az 1/2011. (I. 14.) AB határozatával 2011. 01. 14-én megsemmisítette.¹⁷ Kovács Péter alkotmánybíró különvéleményében kifejtette, hogy a prostituáltak ilyen egészségügyi nyilvántartásba vétele és regisztrálása diszkriminációjához vezet, tekintettel arra, hogy így nem a foglalkozás gyakorlásához szükséges orvosi igazolás meglétét tanúsítaná, hanem például azt, hogy önmagában a prostituált nemi betegséggel fertőzött. Bihari Mihály alkotmánybíró különvéleményében kifejtette, hogy az orvosi igazolás megléte a foglalkozás gyakorlásához elengedhetetlen feltétel, azonban orvosi szűrésre a prostituáltak nem kötelezettek, így a magyar állam nem vezet nyilvántartást. Álláspontja szerint a stigmatizáció eltörléséhez elegendő az igazolás érdemi részéből a prostituált szó elhagyása. Önmagában tehát a döntés azért születhetett meg, mert a 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet a prostituáltak emberi méltóságához fűződő jogát sértette, veszélyeztette, így a megsértett és/vagy veszélyeztetett jogrendet helyre kellett állítani, mindezt úgy, hogy az a nemzetközi egyezményekkel korreláljon.

16 41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásáról. Hatályon kívül helyezte: 3/2012. (I. 3.) NEFMI rendelet 8. § (13). Hatálytalan: 2012. I. 4-től.

17 1/2011. (I. 14.) számú AB határozat. A határozat kelte 2011. január 10.

A fentiekre tekintettel a 3/2012. (I. 3.) NEFMI rendelet - egyes egészségügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról – azt 2012. január 04-től hatályon kívül helyezte.¹⁸ A fentiekhez kapcsolódik a 18/1998. (VI. 3.) NM rendelet - a fertőző betegségek és a járványok megelőzése érdekében szükséges járványügyi intézkedésekről – is, amelynek mellékletében az igazolás szintén fellelhető.

Az új rendelet melléklete szerint az orvosi igazolás az alábbi adatokból tevődik össze: személyi rész, valamint fertőző nemi úton terjedő betegségek vizsgálata.

- I. Az első rész személyes részből áll, amely tartalmazza a családi-, és utónevét, a születési helyet és időt, a lakó- és tartózkodási helyet, valamint a személyazonosságot igazoló okmányt és annak számát.
- II. A második rész a különböző szexuális úton terjedő betegségeket és fertőzéseket összegzi, az azzal kapcsolatos vizsgálatok tényét rögzíti. Ide sorolandó a vérhaj, a kankó, a tripper, a HIV, a chlamydia, a hepatitis B, valamint az utóbbi elleni védőoltás.

A hatályos orvosi igazolásból személyes adatokra vonatkozó következtetés levonható. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy a 41/1999. (IX.8.) EüM rendelet hatályon kívül helyezésével és a prostituáltakra vonatkozó kitétel eltörlésével a stigmatizáció megszűnt. (Félő, hogy a szabálysértési nyilvántartási rendszer e kitéfelt nem oldotta fel.) A személyes adatok hitelt érdemlőségét a személyazonosságot igazoló okmány biztosítja. Ugyanakkor más az érintettre vonatkozó következtetés nem vonható le, így kriminalisztikai jellemzőket az orvosi igazolás nem tartalmaz. E kiskönyv kizárólag az orvosi vizsgálat elvégzését, és annak objektív tényeken alapuló eredményét tartalmazza.

A második rész a felsorolt szexuális úton terjedő fertőző betegségek megléte és/vagy kizárása vizsgálatának dátumát, és annak eredményét rögzíti. Megjegyzendő, hogy az orvosi igazolás abban az esetben érvényes, ha a felsorolásból mindegyik vizsgálat elvégzésre került. Részeredményekre a jogalkalmazónak azt elfogadni nem lehet. Rögzíti az igazolás azonban, hogy a vizsgálat dátumát követően, ha az a fertőző betegség meglétét kizárta, még nem jelenti, hogy utána nem áll fenn a fertőzés veszélye. Továbbá bármely szakorvos vagy bőrgyógyász a vizsgálatot elvégezheti. Az nincs időponthoz vagy helyhez kötve, és regisztráció sem terheli a prostituáltat.

Jól látható, hogy az egészségügyi rendelkezés továbbra is egyoldalú maradt. Tiszteletre méltó, hogy az állam a speciális prevenciót, azaz a fertőző betegségek elleni

18 3/2012. (I. 3.) NEFMI rendelet egyes egészségügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról. 9. § hatálytalan 2012. január 05-től.

védelmet szűrővizsgálatokkal próbálja meg érvényesíteni, de az esélyegyenlőség alapelvét ezzel nagymértékben sérti, mikor kizárólag a prostituáltakat kötelezi arra, hogy vizsgálaton részt vegyenek, és igazolják, hogy nemi betegségben nem szenvednek. Ugyanakkor a jelenlegi igazolás a prostituáltakra vonatkozó semmilyen pejoratív kitévelt nem támaszt, az a hozzá fűzött előítélet-képzést beszüntette.

Érdemes elgondolkoznunk viszont azon, hogy az igazolás csak ténybeli, tárgyilagos adatokra támaszkodik, figyelmeztető rendelkezéseket nem tartalmaz, amely iránymutatásul szolgálna a prostituáltaknak, hogy hol, mikor, milyen kötelességeiknek kell eleget tenniük, és milyen szankciókra számíthatnak, ha azokat elmulasztják.

A két kiskönyv összehasonlítása

A személyes adatok tekintetében megállapítható, túlmenően azon, hogy mindkét dokumentumból az érintettre általános következtetés a személyre vonatkozóan levonható, az 1853-as kiskönyv viszont stigmatizálásra alkalmas kriminalisztikai jellegzetességeket vonultat fel. Ugyan az a korának megfelelően került kialakításra, mégis jól nyomon követhető, hogy az effajta rendelkezéseket hazánkban kizárólag 2012-re sikerült véglegesen eltörölni. Majd 70 év kellett ahhoz, hogy az előítéltre alkalmas bejegyzések az orvosi igazolásokból, kiskönyvekből véglegesen eltűnjenek.

A törvényhelyi hivatkozások vonatkozásában megállapítható, hogy azok kizárólag az 1853-as Sicherheits Buch-ban vannak jelen, a kiskönyv egységesen kezeli a büntető, az egészségügyi, és a rendőrök által kiszabható szankciókat, illetőleg a jogosultságok, és kötelek teljesítésének tárgykörét is. Az új rendelet kizárólag az orvosi vizsgálatok tényszerű megjelöléséről, azok elmulasztásáról, a teendő intézkedésekről nem rendelkezik. Hiányosság, hogy, ha a vizsgálat az érintettre vonatkozóan pozitív eredményt közöl, akkor írásos dokumentáció a kezelés menetéről, vagy a további teendőkről rendelkezésre nem áll. Előnye viszont az igazolásnak, hogy szemben az 1853-as Sicherheits Buch-hal felhívja az arra való figyelmet, hogy a negatív eredmények kizárólag a vizsgálat időpontjáig és az eredmények meghozataláig voltak érvényben, nem garanciális feltétele annak, hogy további fertőzés ezen időszakon túlmenően nem áll, vagy állhat fenn. Ilyen kitévelt 1853-ban nem olvashatunk. (Megállapítható viszont, hogy a kötelmi részek tartalmazzanak olyan bejegyzést, hogy a kéjnjő, ha beteg, akkor kezeltetnie szükséges magát.)

Az orvosi vizsgálatok mindkét dokumentumban egzakt módon kerültek megfogalmazásra, melyekben az a különbség mutatkozik, hogy a helyszín, és a

kezelőorvos személyében nem egységes az állásfoglalás közel 100 év távlatában sem. Míg 1853-ban azt kizárólag egy, az arra a célra kijelölt helyen és kijelölt orvos végezhetette, addig ma már az orvosi igazolás feltétele, hogy azt szakorvos, vagy bőrgyógyász orvos végezze. Kikötés nincs. A kettő közti különbség nyilvánvaló, amely az akkori és a jelenkori jogi szabályozás közötti eltérésekből adódik. Az összehasonlítás eredményeit az alábbi táblázat foglalja össze:

Tárgykör	1853 Győr(i) „Sicherheits Buch”	3/2012. (I. 3.) NEFMI rendelet 1. melléklet
Személyes adatok		
Általános személyi adatok	☐	☐
Speciális személyi adatok	☐	×
Törvényhelyi hivatkozások		
Büntetőtörvénykönyv	☐	×
Szabálysértési törvény	☐	×
Adóhatóság	☐	×
Egészségügyi rendelkezés	☐	×
Szankciómegjelölés	☐	×
Orvosi vizsgálat		
Nemi betegségek bejegyzése	☐	☐
Orvosi vizsgálat elvégzése	☐	☐
Vizsgálatot végző orvos	☐	☐
Vizsgálat elvégzés helyszíne	☐	×

1. táblázat A kiskönyvek összehasonlítása. Forrás: a szerző szerkesztése

Összegzés

Érdemes elgondolkodnunk azon, hogy a rendelet mellékleteként kezelt orvosi igazolást jogszabályi rendelkezésekkel is szükséges lenne kiegészíteni, amennyiben a köztudatban a prostituáltak egészségügyi kiskönyvének kifejezését használjuk. (Ha nem, akkor ezzel a romantikus szemlélettel is szakítani kellene.) Önmagában az igazolás azt a célt szolgálja, hogy a fertőző, szexuális úton terjedő betegségek tényszerű vizsgálatának elvégzéséről tanúbizonyosságot adjon, ám nem biztos, hogy így a prostituált tisztában van azon kötelmeivel, illetőleg jogosítványaival, amely e vonatkozásában a különböző szabályzók részére előírást tartalmaznak. Továbbá megjegyzendő, hogy amennyiben a prostituált

fertőző nemi betegségben szenved, úgy akkor a kezelés szükségessége óhatatlan. Véleményem szerint szükségessé válik az ezzel kapcsolatos rendelkezések beemelése is. A prevencionális részt szükséges lenne kiegészíteni azzal, hogy a nemi aktus létesítéséhez, és egyébként a szexuális úton terjedő fertőző betegségek megelőzéséhez minden esetben érdemes óvszert használni, amely csökkenti a betegségek terjedésének és terjesztésének kockázatát. Mindazonáltal a XXI. századra sikerült elérni, hogy önmagában az orvosi igazolás pejoratív rendelkezéseket nem tartalmaz, így a prostituáltak emberi méltóságának megőrzésére vonatkozó alapjogi rendelkezések érvényesíthetővé váltak. Ugyanakkor az orvosi vizsgálat elvégzése, és annak igazolása, hogy a szexuális úton terjedő fertőző betegségekben a prostituált nem szenved egyedül az ő kötelezettsége. Az esélyegyenlőség alapelve viszont megköveteli, hogy egyenlő bánásmódban részesüljön mindenki. Nem követelhetjük meg a prostituálttól, hogy ő igazolja egyedül, hogy fertőző betegségben nem szenved, amennyiben a kliensről nem tudunk semmit. A prostitúció gyakorlására vonatkozó szabályozási keret egyoldalú. Érdemes elgondolkodni azon, hogy milyen más rendszerek, és egyáltalán szabályozás oldhatná fel ezen anomáliák nagy részét, valamint érdemes-e fenntartani ezt a 20 éve nemzetközi szabályozással ellentétes szabályozási mechanizmust, és annak gyakorlati végrehajtását. (Kovács, 2016, 1-278.) Tekintettel viszont arra a tényre, hogy a legutóbbi szabályozás óta eltelt évtized jelentős változtatást nem hozott, érdemes elgondolkodnunk azon, hogy egy új szabályozás a jelenség kezelését milyen mértékben, és minőségben változtatná meg. Meglátásom szerint egy olyan új modell megteremtésére van szükség, amelynek alapját az emberi és alkotmányos jogok érvényesítése adhatná, amely az áldozatvédelemre, a jogi szabályozásra, a rendvédelmi munkavégzésre és a reszocializációs intézkedések sorozatára, mint alappillérekre épülne.

Felhasznált irodalom

- Brisits F. (1941): *A magyar rendőr imádságos kézikönyve*. Budapest: Belügyminisztérium, 11.
- Déri, P. (1965): *A prostitúció néhány kérdéséhez*. Belügyi Szemle, 3, 74-78.
- Heller, F. T. (1965): *A prostitúció időszerű kérdései*. Belügyi Szemle, 7, 46-59.
- Kovács, I. (1955): *A prostitúció rendőri kérdései*. Rendészeti Szemle, 6, 508-518.
- Kovács, I. (2013): *A kerítés büncselekmény nyomozása*. Belügyi Szemle, 5, 130-135.
- Kovács I. (2015a): *Die Ermittlung der Förderung der geschäftsmäßigen Prostitution*. Hadtudományi Szemle, 23, 177-185.
- Kovács, I. (2015b): *Az üzletszerű kéjelgéssel kapcsolatos rendőri visszaélések etikai vonatkozásai*. Belügyi Szemle, 4, 99-125.

- Kovács, I. (2015c): *Die kriminalpsychologischen Charakterzüge eines Zuhälters Aufgrund der antisozialen, psychopathischen, und soziopathischen Persönlichkeit.* Hadtudományi Szemle, 2, 150-161.
- Kovács, I. (2016a): *A prostitúció jelensége és társadalmi kontrolljának vizsgálata empirikus módszerekkel.* PhD értekezés. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 1-278.
- Kovács, I. (2016b): *A prostitúciós prohibicionista modell cáfolata.* In: Orbók, Á.: A hadtudomány és a XXI. század tanulmánykötet. Budapest: Colorcom Media Kft., 145-163.
- Kovács, I. (2017a): *Jogharmonizáció vagy sem? Második rész: a New Yorki Egyezmény, valamint a 2012. évi II.-, és a 1999. évi LXXV. törvény.* Acta Humana, 5, 41-58.
- Kovács, I. (2017b): *A pénz csapdájában rivalizáció a prostituáltak, és futatóik között.* Hadtudományi Szemle, 5, 541-557.
- Kovács, I. (2017c): *Is the prostitution a threat/danger to a country's (national)security?* National Security Review. Special Issues, 12-24.
- Kovács, I. (2017d): *Jogharmonizáció vagy sem? Első rész: a New Yorki Egyezmény és a 2012. évi C. törvény – a Büntető Törvénykönyv –.* Jogelméleti Szemle, 2, 88-106.
- Kovács, I. (2017e): *Jogharmonizáció vagy sem? Harmadik rész: a New Yorki Egyezmény és a 13/2014. (V.16) ORFK utasítás.* Belügyi Szemle, 10, 42-59.
- Kovács, I. (2018): *Prostitúció és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levetkőzni a XXI. században.* Létünk, 2, 7-29.
- Szabó, Cs. (2014): *A katolikus lelkipásztori szolgálat rendészeti aspektusának kutatása I-II.* Hadtudományi Szemle, 7, 125, 162.
- Szabó, Cs. (2014): *A rendőri munka megoldatlan pszichikai és erkölcsi problémái.* Magyar Rendészet, 5, 122.
- Szabó, Cs. (2013): *A magyar rendvédelem vallástörténeti koncepciójának elemzése.* In: Orosz A.L. – Ujházi L.: A Katolikus Egyház biztonsági helyzete a huszonegyedik században. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 239.
- Tóth, L. (1990): *A nőkereskedelemmel és a prostitúcióval kapcsolatos nemzetközi egyezmények.* Belügyi Szemle, 8, 106-107.
- Sicherheits Buch. Győr, 1853.

A cikkben szereplő online hivatkozások

-
- URL1: *1/2011. (I.14.) számú AB határozat.* public.mkab.hu/dev/dontesek.nsf/0/912C0127947A099BC1257ADA005259DB?OpenDocument
- URL2: *3/2012. (I. 3.) NEFMI rendelet egyes egészségügyi tárgyú miniszteri rendeletek módosításáról.* https://www.hbcs.hu/uploads/jogszabaly/1008/fajlok/3_2012_nefmir.pdf
- URL3: *41/1999. (IX. 8.) EüM rendelet prostituáltak részére kiadandó orvosi igazolásáról.* mkgy.jogtar.hu/?page=show&docid=99900069.TV

KÖNYVISMERTETÉS

Szabó László András: Európa és a migráció

A migráció jelensége mindennapjaink része lett, televízióban látjuk, rádióban halljuk, újságokban és az online médiában olvassuk a róla szóló híreket. Ennek ellenére – saját kutatásaim is azt igazolják – nem rendelkezünk megfelelő mennyiségű megbízható információval. Ezért is hiánypótló a Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely gondozásában a Zrínyi kiadónál megjelent *Európa és a migráció* című tanulmánykötet. A könyv szerkesztői, Besenyő János, az Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskolájának oktatója, Miletics Péter, a HM kutatóhely munkatársa és Orbán Balázs, a Századvég Migrációkutató Intézet volt főigazgatója a szakterület avatott szakértői. Kiemelendő, hogy a tanulmánygyűjtemény nem csupán egyetlen tudományterület szemszögéből vizsgálja a migrációt, hanem multidiszciplináris, illetve az államtudomány területén használt integrált transzdiszciplináris megközelítésben. Ezért a kötet egyaránt szolgálhat tudományos, oktatási és közismereti célokat. A huszonhárom tanulmány főként a 2015-ben kezdődött migrációs válság fontosabb mozzanataira és nemzetközi összefüggéseire reflektál. A szerkesztők a tanulmányokat három nagy fejezetbe csoportosították. A „*Migrációról általában*”, a „*Magyarország és a migráció*” és az „*Európa és az illegális migrációs és menekülthullám*” című fejezetek megkönnyítik az Olvasó számára az írások közötti válogatást. Az előszóban hangsúlyozott etiológiai célkitűzés végig kíséri mind az egyes dolgozatok, mind a teljes kötet koncepcióját. Az írások további közös vonása az túlzásoktól mentes tárgyilagosság.

Az első fejezetben Crisan Andrea Migrációs fogalomtár című tanulmánya kelendő alapot nyújt a migráció terminológiai és taxonómiai megértéséhez. Az idevágó jogi és társadalomtudományi fogalmak nem csak leírják, hanem értelmezik is a jelenséget. Besenyő János *migrációs útvonalakkal* foglalkozó dolgozata statisztikai táblázatokkal mutatja be az Európai Unióba irányuló szárazföldi és tengeri útvonalakat a Közel-Kelettől a Nyugat-Balkánon át egészen Afrikáig. Harkai István *Hitek és tévhitek a jelenkori migrációról a menekültjog tükrében* című tanulmányában a migrációt, mint nembeli humán tevékenységet vizsgálja történeti szempontból. A vonatkozó a nemzetközi joganyag mellett a migrációhoz kapcsolódó két bűncselekménytípust, a terrorizmust és az embercsempészetet is bemutatja

statisztikai adatokra támaszkodva. Póczik Szilveszter, az Országos Kriminológiai Intézet főmunkatársa régi szakember a migrációkutatásban. Korábban is kisebbségek integrációjával foglalkozott. Itt megjelent Migránsokkal összefüggő biztonsági kockázatok, integrációs feladatok és esélyek című tanulmányában is a humánus és felelősség oldaláról közelít a kérdéshez. Kutatásaira támaszkodva ismerteti a beilleszkedés pozitív és negatív példáit, illetve a bevándorlók integrálásának költség-haszon mérlegét, végül rámutat a roma kisebbség integrációs nehézségeire. Prantner Zoltán Embercsempészet és migráció című tanulmánya a legjellemzőbb migrációs bűncselekményt veszi górcső alá társadalmi, gazdasági és földrajzi szempontból, majd újabb preventív intézkedésekre tesz javaslatot. Besenyő János második tanulmánya a kötetben Az első generációs muszlim bevándorlók és a terrorizmus címet viseli. Adatokra támaszkodva cáfolja, hogy csak a másod- és harmadgenerációs migránsok radikalizálódnak, illetve követnek el terrorcselekményeket. Írásához jól illeszkedik Fiszter Patrik és Pákozdi Nóra *Másod- és harmadgenerációs migránsok helyzete az Európai Unióban* című tanulmánya, amely a muszlimok második világháború utáni Európába vándorlását, integrációjára és asszimilációját elemzi. Speidl Bianka az európai dzsihádisták merényletek ideológiáját vizsgálva a bevándorló fiatalok helyzetét elemzi. Rácz Lajos írása a klímamigráció jelenségére hívja fel a figyelmet történelmi kontextusban.

A második fejezetben a Miletics Péter és Stohl Róbert tollából származó dolgozat a Kárpát-medence területét érintő vándorlásokkal foglalkozik a kései ókortól a 18. századig. A szerzőpár meggyőzően bizonyítja a magyarság befogadó attitűdjét, ami feltétlenül szükséges is, figyelemmel egyes szomszéd országok történelemhamisító tendenciáira. Mint írják, „*a régióban szerveződött politikai entitásokat a 18. század végéig nem jellemezte az etnolingvisztikai rivalizálás*”. A 70 oldalas tanulmány - amiből csak a felhasznált irodalom felsorolása 14 oldalt tesz ki, - erős aránytalanságot mutat a többi tanulmány mértéktartó terjedelméhez képest, viszont jól szervesül az azt követő részekkel. Crisan Andrea második tanulmányában a migrációs válság magyar statisztikai adatait és a beérkezők nemzetiségi megoszlását mutatja be. Czeglédi Mihály a magyar honvédség szerepét tárgyalja a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetben. Rácz Attila és Balogh Péter tanulmánya a lakosság, migránsokkal szembeni attitűdjeinek változását vázolja fel az együttérzés, elutasítás, bizalom és szolidaritás fogalmi mentén a déli határszakaszon 2001-2016. évig tartó időszakban végzett véleménykutatás alapján, továbbá kitér a rendőrség és honvédség munkájának megítélésére is. Következtetése szerint nem a migráció önmagában, hanem annak kontrollátlansága kelt félelmeket.

A harmadik fejezet nyitányként Juhász Krisztina az EU közös biztonság- és védelempolitikájának szerepéről értekezik egy konkrét példa, a közép-mediterrán útvonalon érkező migránsok kezelése alapján, érintve a jogi és nemzetközi

környezetet, valamint Magyarország szerepvállalását is. A fejezetet és a kötetet az egyes országok, illetve régiók migrációs trendjeiről szóló tanulmányok zárják. Kiss István a II. világháborút követően az Egyesült Királyságba *irányuló* bevándorlást és a brit integrációs politikát, valamint az őslakosság bevándorlókkal kapcsolatos hullámzó attitűdjét mutatja be. Gát Ákos Bence és Fábíán Emese a franciaországi bevándorlás utóbbi két évszázadáról tudósít, bemutatva az állampolgárságra vonatkozó jelenlegi szabályozást is. Pócza István tanulmánya Újfajta bevándorlás, újszerű kihívások címmel a háború utáni németországi bevándorlást, benne a külföldi munkaerő bevándorlását elemzi statisztikai adatok alapján. Rámutat, hogy Németország gazdasága az EU-ban meghatározó, ezért a bevándorlás kezelésében mutatott mintái is példaértékűek. Pákozdi Nóra a migráció és radikalizálódás összefüggéseit vizsgálja a Benelux államok példáján. Nógrádi György Ausztriát vizsgálja migrációs szempontból, érintve a menekültválságra adott változó osztrák válaszokat és a radikalizáció problémáját is. Tanulmányához szervesen illeszkedik Lóderer Balázs A migráció és a visegrádi országok című dolgozata, amely a V4 országokba érkező menekülők létszámáról és a velük kapcsolatos társadalmi töréspontokról ad számot. Molnár Anna a Földközi-tengeren érkező illegális migránsokra adott olasz reakciókat tárgyalja, Szilágyi István pedig az Ibériai-félszigetet mint a kereszténység és iszlám találkozási pontját mutatja be az muszlim migráció történeti és jelenkori szempontjából. A kötet Holló Krisztián észak-európai migrációs helyzetképével zárul, amelybe a vándorlási útvonalak áthelyeződésével immár Oroszország is beletartozik.

A migráció kutatásának különös nehézsége a jelenség változékonyságában rejlik, ezért nehéz a tudományos szinten általánosítható következtetések levonása és kritériumok megfogalmazása. A migrációra adott reakciók változatossága szintén az általánosítást nehezíti. Ezért a kötetben ugyanúgy, ahogy a valóságban is, a migráció enyhítésének jó gyakorlatai kérdőjelesen vannak jelen, pedig a 2015. évi tömeges migrációs helyzethez hasonló szituáció kialakulásának veszélye továbbra is fennáll. A kötet mégis kiemelkedő jelentőségű, hiszen a szűkös jogi keretek ismertetésén messze túllépve kitekintést nyújt az európai nagyrégió migrációs történetére, szociológiájára és migrációpolitikai jellegeire. A szakértő szerzők tanulmányai mozaik módjára egységes képpé állnak össze, amely pillanatfelvételnél közelebb viszi mind a laikus, mint a szakmai Olvasót a nemzetközi migráció mai jelenségeinek megértéséhez.

Felhasznált irodalom

Besenyő J. – Miletics P. – Orbán B. (szerk.): (2019) *Európa és a migráció. Tanulmánykötet*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 580.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A kéziratot kérjük feltüntetni a szerző nevét, beosztását, munkahelyének megnevezését, elektronikus és telefonos elérhetőségét, valamint lakcímét.

A teljes kéziratot .docx formátumban kérjük a bszemle@bm.gov.hu email-címen keresztül a Szerkesztőség részére megküldeni.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről.

A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: bszemle@bm.gov.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

Ára: 530 Ft

